

Andrej Diligenski

Dragan Prlja

FEJSBUK I PRAVO

Beograd 2014

INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO

FEJSBUK I PRAVO

Andrej Diligenski
Dragan Prlja

Beograd
2014

INSTITUT ZA UPOREDNO
PRAVO

FEJSBUK I PRAVO

Izavač:

Institut za uporedno pravo
Beograd, Terazije 41

Za izdavača:

Jovan Ćirić

Recenzenti:

dr Jovan Ćirić
dr Gordana Gasmi
dr Mario Reljanović
dr Miodrag Savović

Tehnički urednik:

Jovan Prlja

Lektor i korektor:

Dragan Vujičić

Štampa:

"Kum", Beograd

*Tiraž:*500

© INSTITUT ZA UPOREDNO
PRAVO, 2014

INSTITUTE OF COMPARATIVE
LAW

THE FACEBOOK AND LAW

Published by:

Institute of Comparative Law
Belgrade, Terazije Street 41

For the Publisher:

Jovan Ćirić

Reviewed by:

Jovan Ćirić Ph. D.
Gordana Gasmi Ph. D.
Mario Reljanović Ph. D.
Miodrag Savović Ph. D.

Technical Director:

Jovan Prlja

Proofs:

Dragan Vujičić

Printed by:

"Kum", Belgrade

*Copies:*500

© INSTITUTE OF
COMPARATIVE LAW, 2014

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. FEJSBUK I USAGLAŠENOST SA EVROPSKIM PRAVOM	9
2.1. Uvod	9
2.2. Sakupljanje podataka uz pomoć kolačića (Cookies) i lajk dugme (Like Button)	10
2.3. Prepoznavanje lica	17
2.4. Tagovanje	20
2.5. Prevelika količina podataka	21
2.6. Slike korisnika	24
2.7. Friend Finder opcija	25
2.8. Politika privatnosti Fejsbuka	27
2.9. Aplikacije	29
2.10. Zaključak	32
3. ZAŠTITA PRIVATNOSTI	37
3.1. Uvod	37
3.2. Prikupljanje podataka prilikom registracije odnosno pravljenja fejsbuk profila:	52
3.3. Saglasnost korisnika da se njihovi podaci obrađuju:	53
3.4. Predlozi prijatelja	54

3.5. Vidljivost podataka	55
3.6. Korišćenje podataka u reklamne svrhe	56
3.7. Prikupljanje podataka na osnovu Social Plugin	57
3.8. Brisanje profila	58
3.9. Mogućnost preuzimanja podataka	59
3.10. Skeniranje lica, korišćenje opasnih aplikacija	59
4. SUDSKA NADLEŽNOST I FEJSBUK	63
4.1 Uvod	63
4.1.1 Privatnopravni odnos sa Fejsbukom	63
4.1.2 Javnopravni odnos sa Fejsbukom:	65
4.1.3 Safe Harbour:	67
4.2 Fejsbuk i sudska praksa	72
4.2.1 Žurke i pozivi na veselja	72
4.2.2 Obaveza navođenja pravog imena na Fejsbuku	75
4.2.3 Objavljivanje statusa na Fejsbuku	76
4.2.4 Dobijanje otkaza zbog Fejsbuka	83
4.2.5 Zaplena Fejsbuk profila	88
4.2.6 Fejsbuk kao sredstvo za istražne radnje	89
5. FEJSBUK I NEUTRALNOST INTERNET MREŽE	93
5.1 Ljudska prava	93
5.2 Edvard Snouden i afera “PRIZMA”	102
5.3 Maks Šrems i tužbe zbog afere PRIZMA	111
5.4 Ostali aspekti mešanja država u neutralnost internet mreže	114
6. ZAKLJUČAK	119
7. LITERATURA	123

1. UVOD

Fejsbuk je počeo sa radom 4. februara 2004. godine, a danas ga koristi više od milijardu ljudi na planeti. Svakodnevno Fejsbuk je u 2013. godini koristilo 728 miliona ljudi širom planete. Ta kompanija je u trećem kvartalu 2013. godine ostvarila neto dobit od 425 miliona dolara. Prihodi Fejsbuka porasli su za 60 posto i iznose nešto preko 2 milijarde dolara. Ideja nekoliko studenata Harvarda o online zajednici prijatelja sa fotografijama i profilima koje oni sami postavljaju, odnosno ideja o stvaranju interaktivne virtuelne zajednice paralelne sa društvenim zajednicama koje postoje u stvarnom svetu danas je postala realnost.¹

Fejsbuk je danas postao društvena mreža, pomoću koje milioni ljudi komuniciraju širom planete. Pored toga ova platforma je postala moćno sredstvo pomoću kojeg se ogroman broj podataka, slika, filmova i drugih materijala razmenjuje, postavlja na profile i čini javno dostupnim. Ova društvena mreža je pored komunikacije između korisnika tzv. „prijatelja“ omogućila i doprinela mnogim firmama da se reklamiraju, a zbog velikog broja korisnika postala i moćno marketinško sredstvo. Fejsbukov model poslovanja sastoji se u prikupljanju informacija o korisnicima i prodaje podataka oglašivačima.²

Fejsbuk svojim korisnicima prilikom registracije i pristupa na ovu društvenu mrežu poručuje da je korišćenje besplatno, i da će ostati besplatno. Međutim, ova kompanija je prošle godine ostvarila zaradu od 3,7 milijardi dolara, odnosno čist profit od milijardu dolara. Ako se zarada ostvaruje, a korisnici ne plaćaju, logičan zaključak je da oni nisu mušterije. Oni su, naime – roba.³ Štaviše, informacije koje Fejsbuk dobija od korisnika postaju vlasništvo Fejsbuka, koji njima može da trguje i ostvaruje dobit. Kada je korisnik ulogovan,

---

¹ Ben Mezrih, *Slučajni milijarderi : nastajanje Fejsbuka*, Beograd: Evro-Giunti, 2010, str. 72.

² Randi Zackerberg direktorka odeljenja za marketing Fejsbuka, a inače sestra Mark Zackerberga, izjavila je da se rešenje za Cyber-Bullying (sajber maltretiranje) mora postići na taj način što će korisnici online morati da upotrebljavaju svoja prava imena. "Anonimnost na internetu mora da nestane " poručuje ona. Takođe je dodala da se "ljudi kriju iza anonimnosti i onda misle, da oni mogu iza zatvorenih vrata da sve urade i kažu". Prosto rečeno ljudi treba da zaborave na privatnost u internet svetu. Za internet više ne sme biti tajni, pošto se time štiti viši interes, navodno interes "internet sigurnosti". Datenschutz-Facebook: "Online-Anonymität muss weg", futurezone, futurzone.at, <http://futurezone.at/digitallife/4262-facebook-online-anonymitaet-muss-weg.php>, 7.8.2012.

³ D. Milojković, *Fejsbuk uzima milijarde za podatke korisnika*, Blic, <http://www.blic.rs/IT/305305/Fejsbuk-uzima-milijarde-za-podatke-korisnika>, 7.8. 2012.

na njegovom računaru mu izlaze reklame proizvoda tzv. „baneri“ za koje je pokazao interesovanje. Time je ovakvo oglašavanje efikasnije nego u drugim medijima.

Uzimajući u obzir korisnike Fejsbuka sa prostora Evropske unije (u daljem tekstu EU), treba imati u vidu da je udeo od 27 % od ukupnog broja Fejsbuk korisnika čine korisnici iz EU.⁴ Prema nekim procenama na nivou EU ima najmanje 170 miliona korisnika. Zbog svega toga i velikog broja korisnika potrebno je ukazati na aspekte pravne zaštite u EU i ukazati na saglasnost sa propisima EU.

Najviše pravnih problema na Fejsbuku vezano je za pravo privatnosti, zaštitu podataka kao i mogućnost ostvarivanja prava na pravnu zaštitu. Ova pitanja regulisana su propisima EU i to pre svega Direktivom o zaštiti podataka (Directive 95/46/EC),⁵ Direktivom o privatnosti i elektronskim komunikacijama (Directive 2002/58/EC),⁶ Direktivom kojom se menja Direktiva o privatnosti i elektronskim komunikacijama (Directive 2006/24/EC),⁷ Direktivom kojom se takođe menja Direktiva o privatnosti i elektronskim komunikacijama (Directive 2009/136/EC),⁸ i Telekom paket Direktivom (Directive 2009/140/EC).⁹ Kao što

---

⁴ *Facebook: Die Verbreitung von Facebook in Europa*, Thomas Hutter's Social Media Blog auf Facebook, <http://www.thomashutter.com/index.php/2011/11/facebook-die-verbretung-von-facebook-in-europa/>, 7.8.2012.

⁵ *Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data*, Official Journal L 281 , 23/11/1995.

⁶ *Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications)*, Official Journal L 201 , 31/07/2002.

⁷ *Directive 2006/24/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the retention of data generated or processed in connection with the provision of publicly available electronic communications services or of public communications networks and amending Directive 2002/58/EC*, Official Journal L 105 , 13/04/2006.

⁸ *Directive 2009/136/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 amending Directive 2002/22/EC on universal service and users' rights relating to electronic communications networks and services, Directive 2002/58/EC concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector and Regulation (EC) No 2006/2004 on cooperation between national authorities responsible for the enforcement of consumer protection laws*, Official Journal L 337 , 18/12/2009.

⁹ *Directive 2009/140/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 amending Directives 2002/21/EC on a common regulatory framework for electronic communications networks and services, 2002/19/EC on access to, and interconnection of, electronic communications networks and associated facilities, and 2002/20/EC on the authorisation of electronic communications networks and services*, Official Journal L 337 , 18/12/2009.

se može primetiti, jedna od najvažijih direktiva je doneta još 1995. godine, te stoga zahteva odgovarajuće pravno osavremenjavanje u skladu sa vremenom novih tehnologija. I pored toga ova direktiva je ostala kamen temeljac u razvitku daljih pravnih propisa EU u pravu privatnosti kao i u zaštiti podataka korisnika elektronskih komunikacija samim tim i Fejsbuk korisnika.¹⁰ Ostale direktive predstavljaju nadogradnju kako bi se omogućila u primena ovih direktiva u oblasti elektronskih komunikacija.

Kako ispravno zaključuje Džulijan Asanž najmoćnije sredstvo za kontrolu i nadgledanje pojedinaca danas je internet.¹¹ Kada privatna kompanija uz pomoć interneta poseduje milijarde podataka i informacija među kojima su i one o političkom ubeđenju, seksualnoj orijentaciji, kretanju u digitalnom svetu, imovinskom stanju, obrazovanju, zdravstvenim problemima, profesionalnom angažovanju, itd. pojedinaca onda mnogi počinju da se pitaju kako da se pojedinac odbrani od nadzora i kontrole koja se vrši nad njegovom privatnošću u svakom trenutku njegovog boravka u digitalnom svetu. Ovo pitanje iz dana u dan dobija sve više na važnosti i u bitnoj meri određuje slobode pojedinca, koje su očigledno danas ugrožene. Jedan od važnih koraka u odgovoru na pitanje kako se boriti za svoje pravo privatnosti svakako je razmatranje brojnih pravnih aspekata ugrožavanja privatnosti pojedinaca koji proističu iz korišćenja jedne od najvećih društvenih mreža danas Fejsbuka.

Niz primera iz prakse i sudskih presuda nastalih kao posledica korišćenja Fejsbuka, koje smo naveli u ovoj knjizi treba da predstavljaju ozbiljno upozorenje svim korisnicima ove društvene mreže sa ciljem da budu znatno oprezniji pri korišćenju ove društvene mreže, odnosno da budu svesni kakve sve posledice mogu izazvati njihove aktivnosti na Fejsbuku.

Naša knjiga predstavlja mali, ali vrlo važan korak u sagledavanju realnosti u kojoj se trenutno nalazimo, kada su u pitanju pravo privatnosti, pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, sloboda interneta kao medija, sloboda okupljanja kao i ugroženost ovih prava od strane država, internet servis provajdera i društvenih mreža poput Fejsbuka.

Autori

---

¹⁰ Nataša Tomić, Dalibor Petrović, *Društveno umrežavanje i zaštita privatnosti korisnika interneta*, Saobraćajni fakultet Univerziteta u Beogradu, XXVII Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju – PosTel 2009, Beograd, 15. i 16. decembar 2009. <http://postel.sf.bg.ac.rs/downloads/simpozijumi/POSTEL2009/RADOVI%20PDF/Menadzment%20procesa%20u%20postanskom%20i%20telekomunikacionom%20saobracaju/9.%20N.%20Tomic,%20D.%20Petrovic.pdf>, 7.8.2012, strana 97.

¹¹ Ben Mezrih, *Slučajni milijarderi : nastajanje Fejsbuka*, Beograd: Evro-Giunti, 2010, str. 174.

2. FEJSBUK I USAGLAŠENOST SA EVROPSKIM PRAVOM

2.1. Uvod

Austrijska grupa "Europe versus Facebook" na čelu sa studentom prava Maksom Šremsom podnela je 22 tužbe protiv Fejsbuka u Dablinu zbog kršenja prava EU.¹² Glavne tužbe se odnose na sakupljanje podataka uz pomoć kolačića i lajk dugmeta. Neposredni povod za ove tužbe bio je odgovor Fejsbuka na zahtev Maksa Šremsa, kojim je on tražio podatke od Fejsbuka, koje imaju o njemu. Rezultati su bili poražavajući - 1.222 stranice A4 formata ličnih podataka za period od 3 godine korišćenja ove društvene mreže.¹³ U ove podatke spadaju i specifične informacije o političkom opredeljenju, seksualnoj orijentaciji, učešću na demonstracijama. Ono što je ovom prilikom bilo upadljivo je da su informacije koje je student obrisao, ostale još uvek na Fejsbuku i nisu bile obrisane. U to spadaju obeležavanja na fotografijama, obrisane poruke i obrisani prijatelji, bockanja "Pokes", i promenjena imena korisnika. Pored toga su i unosi na zidu bili samo delimično obrisani, naravno one koje je student dobio.¹⁴ Pošto Fejsbuk nije dao sve podatke, na ponovni zahtev studenta, dostavljeno je obrazloženje da ostali podaci predstavljaju "poslovnu tajnu". Sada Fejsbuk svima koji traže podatke koje Fejsbuk čuva o njima, saopštava da se podaci mogu online preuzeti.¹⁵ Glavni problem je u tome, što online stoje isključivo podaci koje korisnici mogu i sami videti na ovoj platformi, nema skrivenih podataka.¹⁶ To su informacije o tzv. lajk dugmetu, veb sajtovima koje je Maks

---

¹² Barbara Wimmer, futurzone.at, *Facebook verarscht uns alle*, <http://futurezone.at/netzpolitik/5644-facebook-verarscht-uns-alle.php>, 7.8.2012.

¹³ ZDF - heute 12 Uhr, 25. 1. 2012 – Datenschutz Facebook, http://www.youtube.com/watch?v=922_CImwPvU&feature=BFa&list=PLAA5F774719E9F911&lf=plcp, 7.8.2012.

¹⁴ Datenschutz: *Wiener Studenten klagen gegen Facebook*, derStandard.at, <http://derstandard.at/1313024892837/Anzeigen-Datenschutz-Wiener-Studenten-klagen-gegen-Facebook>, 7.8.2012.

¹⁵ Nakon Maksovog zahteva podneto je oko 40.000 identičnih zahteva Fejsbuku. Korisnici su upućivani na to da mogu preuzeti podatke o sebi, međutim do sada nisu dobili sve kategorije podataka. Dobili su upola manje podataka o sebi nego austrijski student. <http://www.europe-v-facebook.org/DE/de.html>, .europe-v-facebook.org, 7.8.2012.

¹⁶ Fejsbuk čuva podatke na način kao i običan kompjuter. Naime, kada se određeni sadržaj izbriše, on zapravo nije obrisano nego je kao u slučaju na kompjuteru prebačen u neku korpu "Recycle Bin". Odatle se mogu iznova ovi sadržaji ponovo uspostaviti i videti. ORF eins

posetio, a sadrže ovu opciju. Ovde spadaju i informacije o log fajlovima (podaci o kompjuteru sa kog se korisnik ulogovao na ovu društvenu mrežu), i geografskoj lokaciji korisnika.¹⁷ U Fejsbukovoj politici o privatnosti¹⁸ stoji da se i informacije o lajk dugmetu snimaju. Osim toga stoji i to da bi Fejsbuk trebalo da ove informacije pruži korisnicima u roku od 40 dana. Ova poslednja odredba je prekršena, pošto Fejsbuk odmah upućuje korisnike da mogu online pogledati svoje podatke i preuzeti ih.¹⁹ Ovi podaci su podstakli Maksa da podrobnije istraži pravne probleme Fejsbuka i podnese 22 tužbe.

2.2. Sakupljanje podataka uz pomoć kolačića (Cookies) i lajk dugme (Like Button)

Fejsbuk sakuplja informacije o aktivnosti njegovih korisnika, u tome se ova platforma ne razlikuje od ostalih društvenih mreža. Podaci se sakupljaju na osnovu "kolačića".²⁰ *Behavioural Advertising* označava posebnu vrstu reklamiranja na internetu, kojim se surfovanje korisnika posmatra da bi se korisnicima pokazao određeni reklamni materijal uz pomoć banera. U zavisnosti od toga na koji reklamni sadržaj se klikne, vrši se grupacija i kategorizacija korisnika u posebne grupe na osnovu njihovih interesovanja i na taj način se dobijaju reklame.

- direkt - Facebook & Co, youtube, <http://www.youtube.com/watch?v=In-ig9KKHec&feature=autoplay&list=PLAA5F774719E9F911&f=plcp&playnext=1>, 7.8.2012.

¹⁷ Ö1 - Digital. Leben - *Auskunftsersuchen bei Facebook*, youtube, <http://www.youtube.com/watch?v=KG48oXUUr4&feature=autoplay&list=PLAA5F774719E9F911&f=plcp&playnext=2>, 7. 8. 2012.

¹⁸ Ono što je takođe zanimljivo je da se korisnici ove društvene mreže moraju složiti sa politikom privatnosti Fejsbuka. Međutim, mali broj korisnika i pročita ove odredbe, pošto se radi o 12 strana, koji su međusobno isprepletane na taj način što ima puno upućivanja sa jedne na drugu stranu. Time ove odredbe predstavljaju veliku enigmu za najveći broj korisnika ove društvene mreže. *Datenschutz: Wiener Studenten klagen gegen Facebook*, derStandard.at, <http://derstandard.at/1313024892837/Anzeigen-Datenschutz-Wiener-Studenten-klagen-gegen-Facebook>, 7.8.2012.

¹⁹ Barbara Wimmer, futurzone.at, *Facebook verarscht uns alle*, <http://futurezone.at/netzpolitik/5644-facebook-verarscht-uns-alle.php>, 7.8.2012.

²⁰ Kolačići „Cookies“ su mali tekstualni fajlovi (mali podaci tzv. mrvice), koje veb sajt skladišti na računarima korisnika, da bi se po potrebi brzo i pouzdano ponovo prepoznali. Time su korisnici u mogućnosti da brže i pouzdanije pristupe nekom veb sajtu. *Zertifizierbarkeit von Online-Diensten zur Einblendung verhaltensbasierter Werbung („Behavioural Advertising“)*, EuroPriSe Europäisches Datenschutz-Gütesiegel, EuroPriSe beim Unabhängigen Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein <https://www.datenschutzzentrum.de/europrise/Factsheet-Behavioural-Targeting-2010826-de.pdf>, 7.8.2012.

Sa stanovišta zaštite podataka je ovo utoliko problematično, pošto se prati internet surfovanje odnosno saobraćaj i na taj način pravi detaljno profilisanje internet korisnika (u ovom slučaju Fejsbuk korisnika). Za ovo praćenje ponašanja korisnika koriste se gore napomenuti “kolačići“.

Srbin koji živi u Australiji Nikola Nik Čubrilović je otkrio da Fejsbuk na ovaj način špijunira korisnike. Fejsbuk je potvrdio njegovu tvrdnju da ne briše “kolačiće“, koji sa Fejsbuka šalju podatke na računar korisnika i obrnuto, kako bi se dobile informacije o imenu korisnika, lozinki, ali i drugim podacima npr. o tome koje sajtove korisnik posećuje.²¹ Kad se korisnici odjave sa Fejsbuka, on i dalje prati njihovo kretanje po sajtovima koji imaju dugme za podelu podataka s Fejsbukom (“šer“ ili “lajk“ dugme). Fejsbuk tvrdi da oni ni na koji način ne zloupotrebljavaju ove podatke. Kao jedino rešenje stručnjaci vide u brisanju svakog Fejsbuk kolačića u browseru²² ili korišćenje drugog browsera samo za Fejsbuk.²³

Lajk dugme predstavlja tzv. „Social-Plugin“.²⁴ Uz pomoć njega vlasnici veb sajtova preko svojih veb stranica se povezuju sa društvenim mrežama. Ukoliko lajk dugme postoji na njihovoj stranici, Fejsbuk registrovani korisnici mogu kliknuti na odgovarajući sadržaj, koji im se sviđa. Na ovaj način se na njihovom Fejsbuk profilu automatski javlja beleška o tome da se baš tom korisniku određeni sadržaj sviđa.²⁵ Informacije iz tzv. „Social Graph“ (ko šta

---

²¹ “Ko je Srbin koji je razbio Fejsbuk?“, izvor: Kurir, sajt Vesti online, <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/168363/Ko-je-Srbin-koji-je-razbio-Fejsbuk/print>, 7.8.2012.

²² Najpoznatiji internet browseri su Internet Explorer, Google Chrome, Mozilla. Korisnici browsera Mozilla mogu u podešavanjima isključiti opciju slanja kolačića trećim licima (u ovom slučaju Fejsbuku). Opcija se nalazi kada se u podešavanjima (tools) , pa na opcije (options) , zatim na privatnost (privacy), pa se onda pronade prihvatanje kolačića I tu odabere opcija da se isključi trećim licima slanje kolačića. Cookies von Drittanbietern blockieren, Firefox-Hilfe, support.mozilla.org, <http://support.mozilla.org/de/kb/Cookies%20von%20Drittanbietern%20blockieren>, 7.8.2012. Das Like-Problem, Was Facebooks Gefällt-Mir-Buttons verraten, Jürgen Schmidt , heise Security, <http://www.heise.de/security/artikel/Das-verraet-Facebooks-Like-Button-1230906.html>, 7.8.2012.

²³ „Oglašivači dobijali podatke korisnika“, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2010&mm=05&nav_id=432984, 7.8.2012.

²⁴ Social Plugins, facebook developers, <http://developers.facebook.com/docs/plugins/>, 7.8.2012.

²⁵ Googles Idee eines Social Graph für das gesamte Internet – und die Umsetzung durch Facebook, Andreas Köster, Wirtschaftskommunikation-Informationen, Texte und Dokumente aus dem Studium, <http://www.wirtschaftskommunikation-studium.de/2010/11/googles-idee-eines-social-graph-fur-das-gesamte-internet-%E2%80%93-und-die-umsetzung-durch-facebook/>, 7.8.2012.

voli) se snimaju na Fejsbuku. Jedan „Social Graph“ pokušava da rekonstruiše realne društvene odnose između ljudi na internetu.²⁶

Fejsbuk takođe može da koristi imena, slike profila svojih korisnika na bilo kojem proizvodu koji je lajkovan, jer tako stoji u njihovoj politici privatnosti.²⁷ Na početnoj strani Fejsbuk korisnika na reklami se može pojaviti i status korisnika, ukoliko je korisnik spomenuo određenu kompaniju.²⁸

Osim toga Fejsbuk kompanija je priznala da kada su korisnici prijavljeni (ulogovani), uzimaju podatke sa profila korisnika, ime, e-mail adresu, listu prijatelja i stvari koje su lajkovane, ali i IP adresu, podatke o rezoluciji ekrana, operativnom sistemu i browseru koji je korišćen. Vreme, datum i URL svake strane koja koristi Fejsbuk plug-in takođe se nalaze na ovoj listi.

Kada korisnici nisu ulogovani Fejsbuk poseduje podatke o jedinstvenom broju kolačića, sa kojim povezuje sve ostale podatke - IP adresu, rezoluciju ekrana, operativni sistem i browser koji koristite korisnici, kao i URL, datum i vreme posete strane sa Fejsbuk plug-inom.²⁹

Opravdanje za ovakav način prikupljanja podataka iz Fejsbuka nalaze u tome da se na ovaj način poboljšava sigurnost korisnika, smanjuju šanse da im neko drugi preotme Fejsbuk identitet i poboljšava iskustvo korisnika.

Iz Fejsbuka objašnjavaju da prilikom snimanja podataka treba praviti jasnu razliku između članova Fejsbuka kao i onih koji to nisu. Članovi su prihvatanjem ugovora sa Fejsbukom dali saglasnost za obradu njihovih podataka. Kod korisnika koji nisu članovi Fejsbuka postoji tehnički mehanizam uz pomoć kojeg se sve IP adrese čuvaju. Ovim korisnicima se ne šalju reklame i njihovi log fajlovi se posebno čuvaju. Fejsbuk kompanija "na ovaj način postupa

---

²⁶ Facebook Social Plugins und Datenschutzrecht, Rechtsanwalt Dr. Thomas Helbing, thomashebling.com, <http://www.thomashebling.com/de/facebook-social-plugins-datenschutz-bdsg-datenschutzhinweise-privacy-policy-like-button-gefällt-mir>, 7.8.2012.

²⁷ I ne znajući, možete završiti u reklami na Facebook-u, itvesti.info, <http://www.itvesti.info/2011/03/i-ne-znajuci-mozete-završiti-u-reklami.html>, 7.8.2012.

²⁸ Ovo se može isključiti tako što na svom profilu odaberete podešavanja naloga i odete na deo 'Facebook oglasi'. Treba pronaći mogućnost "Dopusti da treća strana u svojim oglasima da prikazuje moje informacije" i treba odabrati "Nikome". Na istoj stranici se nalazi "Izmeni moja podešavanja u društvenim oglasima" i treba odabrati "Nikome". Tako ćete svoje statuse i fotografije zaštititi od nove ideje oglašivača. Međutim da li je u stvarnosti tako, veliko je pitanje. Facebook reklame, Reklame koje prikazuju treća lica, *Reklame i prijatelji*, <http://www.facebook.com/settings?tab=ads>, 7.8.2012.

²⁹ *Koje podatke prikuplja Facebook*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2011&mm=11&nav_id=558817, 7.8.2012.

da bi izbegla prevare, kao npr. stvaranje lažnih profila od strane korisnika“ ističu iz Fejsbuka.³⁰

Korišćenje lajk dugmeta je dozvoljeno, samo ako je u saglasnosti sa evropskim relevantnim standardima o zaštiti podataka. U ovom slučaju dolazi do odgovarajuće primene člana 5 stav 3 *Direktive o privatnosti*. Međutim ovaj propis je u decembru 2009. godine putem nove *Telekom paket direktive* promenjen. Na osnovu do sada važećeg propisa iz Direktive o privatnosti je primena tzv. „Tracking-Cookies“ bila dozvoljena, samo ako bi korisnici bili na jasan i sveobuhvatan način informisani o tome da upotrebu mogu naknadno da isključe tzv. „Opt-Out“ princip. Sa stupanjem na snagu nove direktive (države članice EU su bile u obavezi da implementiraju direktivu u svoje zakonodavstvo do kraja maja 2011.) korišćenje „Tracking-Cookies“ u cilju Behavioural Advertising-a takođe je dozvoljeno, ali ako se korisnicima prilikom prvog postavljanja kolačića, dostave sve relevantne informacije poput npr. cilja i dužine obrade korisničkih profila. Neophodno je međutim, da se pribavi njihova predhodna saglasnost tzv. „Opt-In“ princip. Za dobijanje ovakvog vida saglasnosti moguće je primera radi upotrebiti jedan prozor koji bi o tome informisao korisnike tzv. „Pop-Up Window“.

Transparentnost ovog ponašanja je takođe pooštrena tako što obuhvata pored informacija koje su ponudnici dužni da pruže korisnicima i informacije o tome koji su tačno podaci o njima snimljeni.³¹

Pored ovoga povređen je i član 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*, pošto ne postoji specifična, nedvosmislena saglasnost od strane Fejsbuk korisnika za korišćenje ove mogućnosti. Podaci se prate, bez obzira da li je korisnik pristao i bez istaknute najave. Povređen je takođe i član 6 stav 1 (a) iste direktive, pošto korisnici nemaju dovoljno informacija u politici o privatnosti Fejsbuka i njihovi podaci se primaju i obrađuju, pre nego što oni imaju priliku da nešto protiv toga učine. Cilj snimanja, prosleđivanja i sigurnosti uz pomoć URL-a ili ostalih informacija o prijateljima na Fejsbuku je u potpunosti problematičan i nesrazmeran i time suprotan članu 6 stav 1 (b). Predviđeno je sakupljanje i snimanje podataka u trajanju od minimum 90 dana, što je neadekvatno i

---

³⁰ Stefan Krempl, *Datenschützer und Facebook-Manager prallen im Bundestag aufeinander*, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Datenschuetzer-und-Facebook-Manager-prallen-im-Bundestag-aufeinander-1365988.html>, 7.8.2012.

³¹ *Zertifizierbarkeit von Online-Diensten zur Einblendung verhaltensbasierter Werbung („Behavioural Advertising“)*, EuroPriSe Europäisches Datenschutz - Gütesiegel, EuroPriSe beim Unabhängigen Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein, [https://www.datenschutzzentrum.de/europrise/Factsheet – Behavioural - Targeting-2010826 - de.pdf](https://www.datenschutzzentrum.de/europrise/Factsheet%20-%20Behavioural%20-%20Targeting-2010826-de.pdf), 7.8.2012.

prekomerno i suprotno članu 6 stav 1 (c).³² Član 17 stav 2 kao i članovima 25 i 26 *Direktive o zaštiti podataka* koji su na taj način prekršeni, pošto saglasnost i zaštita podataka nisu određeni na jednom odgovarajućem zaštitnom nivou od strane trećih zemalja (u slučaju Fejsbuka od strane SAD).³³

Nemačka firma Allmedia GmbH je opomenula online prodavce, koji nisu u njihovoj politici privatnosti ukazali na upotrebu „Social Plugin” od strane Fejsbuka. Ovo su obrazložili time da su suparnici na tržištu pogođeni zbog nelojalne konkurencije. Pošto je ovo upozorenje ignorisano, došlo se do sudskog spora.³⁴ U ovom postupku sudsku odluku je doneo pokrajinski sud za zaštitu konkurencije (kartela) grada Berlina.³⁵ Ovime je odbijen zahtev firme Allmedia GmbH za privremenu zabranu online prodavnica, koje su koristile lajk dugme.³⁶ U ovom slučaju radilo se o dva veb sajta, koji su bili online prodavci. Konkurent na tržištu je na svom veb sajtu postavio lajk dugme. Podnosilac zahteva je zastupao stanovište da izostavljeno uputstvo za posetioce sajta od strane suparnika o vrsti, obimu i svrsi prikupljanja ličnih podataka, predstavlja povredu prava konkurencije. Sud je obrazložio njegovu odluku, da bi podneti zahtev za prestanak uznemiravanja veb prostora protiv suparnika (konkurenta) na tržištu bio prihvaćen, da se radilo o povredi ponašanja na tržištu shodno nemačkom pravu. Ipak, treba imati u vidu da se sud u ovom slučaju nije bavio zaštitom podataka, već je ispitao aspekte slobodne tržišne utakmice na internetu.

Drugi slučaj se desio u Hamburgu. Na veb sajtu grada Hamburga (www.hamburg.de) je postavljeno jedno lajk dugme. Administrator veb sajta je saznao tehničke mogućnosti lajk dugmeta, odnosno na koji način Fejsbuk prikuplja podatke. Činjenica da se podaci prikupljaju i prilikom ne pritiskanja lajk dugmeta, dakle jednostavnom posetom veb sajta, izazvala je sumnju u funkcionisanje ove Fejsbuk opcije. Stoga je grad Hamburg zahtevao mišljenje Fejsbuka u vezi sa ovom funkcijom. Fejsbuk je ukazao na to da se obrada podataka vrši, kao i da se sakupljeni podaci brišu nakon 3 meseca od njihovog skupljanja. Pošto grad Hamburg nije bio zadovoljan odgovorom od Fejsbuka,

---

³² Maks Šrems, *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 17 “Like Button”*, Vienna, 19.09.2011, http://www.europe-v-facebook.org/Complaint_17_Like_Button.pdf, 7.8.2012.

³³ *Spamming, Cookies, Logfiles und Location Based Service im TKG 2003*, Österreichische Juristen Zeitung, Manz Verlag.

³⁴ *Like-Button nicht wettbewerbswidrig*, RA Daniel Dingeldey, domain recht.de, KG Berlin (Odluka od 29.04.2011 Az.: 5W 88/11), <http://www.domain-recht.de/magazin/domain-news-2011/kg-berlin-like-button-nicht-wettbewerbswidrig-id667963.html>, 7.8.2012.

³⁵ Thomas Schwenke, *Erste Abmahnung wegen Facebooks Like-Button (und wie man sie vermeidet)*, <http://spreerecht.de/abmahnung/2011-02/erste-abmahnungen-wegen-facebook-like-button-und-wie-man-sie-vermeidet>, 7.8.2012.

³⁶ LG Berlin Az. 91 O 25/11 odluka od 14.03.2011.

administratori ovog veb sajta su 17. 06. 2010. godine uklonili lajk dugme sa svoje veb stranice.³⁷

Pored ovoga nedavno su vlasti nemačke pokrajine Šlezvig-Holštajn odlučile da ukinu lajk dugme i fan strane na društvenoj mreži Fejsbuk.³⁸ Postavljanje opcije za lajkovanje od strane vlasnika sajtova se od oktobra 2011. godine kažnjava novčanom kaznom u iznosu do 50.000 evra.³⁹ Glavni razlog za ovu odluku po njima je što Fejsbuk krši evropske i nemačke zakone o zaštiti podataka. To se čini prosleđivanjem podataka sa mreže na servere u Americi. Komesar za zaštitu privatnosti je zapretio tužbom ako Fejsbuk ne prestane da prosleđuje korisničke podatke ka Fejsbuk serverima u Americi. Iz Fejsbuka su tim povodom poručili da je tačno da se informacije o korisniku poput njegove IP adrese mogu videti kada se klikne na dugme lajk, ali da se ti podaci brišu posle 90 dana i da je "to u skladu sa uobičajenim standardima u industriji".⁴⁰

Federalna trgovinska komisija SAD (Federal Trade Commission) ustanovila je da Fejsbuk oglašivačima dopušta pristup privatnim podacima korisnika. Osim toga Fejsbuk koristi podatke korisnika i nakon brisanja njihovih profila, iako je to uporno negirao. Komisija je takođe istakla "nepravednom i varljivom" praksu Fejsbuka, pošto je ova firma od 2009. godine privatne podatke korisnika upotrebljavala u javne svrhe bez njihovog znanja i pristanka. Iz Fejsbuka su odlučili da se nagode sa Komisijom i da priznaju povredu prava korisnika. Na osnovu nagodbe Fejsbuk je prihvatio da ne sme pogrešno da predstavi privatnost ili bezbednost podataka na svojoj mreži, te da mora da traži eksplicitno odobravanje korisnika za bilo koju izmenu koju uvede u vezi privatnosti korisnika. Pored toga dužan je da spreči pristup informacijama korisnika čiji nalog je ugašen u roku od 30 dana, uspostavi i održava sveobuhvatan program privatnosti u roku od 180 dana, kao i da svake dve godine u narednih 20 godina obezbedi nezavisnu kontrolu svog programa privatnosti kako bi se utvrdilo da li poštuje sve ove obaveze Federalne trgovinske komisije. Ukoliko ovu nagodbu ne ispoštuje, Fejsbuk će za svaki

---

³⁷ Georg Konjovic, *Wieso wir den Facebook "Like-Button" wieder entfernten*, [http:// intern.hamburg.de/ 2010/ 06/ 22/ wieso – wir – den – facebook – like - button-wieder-entfernten/](http://intern.hamburg.de/2010/06/22/wieso-wir-den-facebook-like-button-wieder-entfernten/), 7.8.2012.

³⁸ *Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein*, Facebook, <https://www.datenschutzzentrum.de/facebook/>, 7.8.2012.

³⁹ *Datenschützer will Like-Button verbieten*, *futurezone/dpa*, sajt [futurezone.at http://futurezone.at/netzpolitik/4555-datenschuetzer-will-like-button-verbieten.php](http://futurezone.at/netzpolitik/4555-datenschuetzer-will-like-button-verbieten.php), 7.8.2012.

⁴⁰ *Nemačka pokrajina ukida lajk dugme i fan strane na Fejsbuku*, Beta, sajt [Blica, http:// www.blic.rs/ IT/ 272360/ Nemacka – pokrajina – ukida – lajk - dugme-i-fan-strane – na - Fejsbuku](http://www.blic.rs/IT/272360/Nemacka-pokrajina-ukida-lajk-dugme-i-fan-strane-na-Fejsbuku), 7.8.2012.

prekršaj plaćati 16.000 dolara po danu.⁴¹ U praksi na osnovu ove odluke bi Fejsbuk trebalo da svaki put predhodno dobije saglasnost korisnika, ukoliko želi da preda korisničke podatke nekim oglašivačima.⁴²

Ovaj problem moguće je rešiti sa dva klika „duplim klikom“ kao i sa principom „Privacy by Default“.

Sa rešenjem dva klika trebala bi se dobiti saglasnost od korisnika za slanje podataka Fejsbuku u SAD kao i njihovo korišćenje prilikom izgradnje profila, koji se koriste u marketinške svrhe. Za to je Fejsbuku neophodna predhodna saglasnost korisnika u formi predhodne informacije o obimu, odgovornosti i svrsi obrade podataka.⁴³

U praksi bi primena ovog duplog klika trebalo da izgleda ovako: Ukoliko se poseti bilo koji sajt koji nudi mogućnost lajkovanja, a pritom je korisnik ulogovan na Fejsbuk, podaci se ne smeju prenositi samim time što su korisnici ulogovani na Fejsbuk. Kada se klikne na izvestan sadržaj, neophodno bi bilo sadržaj još jednim klikom potvrditi. Time bi korisnici bili u potpunosti sigurni da bez njihove saglasnosti njihovi podaci neće na ovaj način biti preuzeti.⁴⁴

Princip „Privacy by Default“ se realizuje tako što se vrše podešavanja tako da se obrada ličnih podataka, može preduzeti jedino uz svesne radnje korisnika. Ovo podrazumeva najveću moguću transparentnost o načinu obrade podataka korisnika pre odgovarajućeg aktiviranja, kao i informacije o rizicima (odgovornosti). Osim toga podrazumeva se i mogućnost prigovora korisnika kao i upotreba tehnike uz pomoć koje je moguće postići veću zaštitu podataka korisnika, tako da oni mogu sami upravljati svojim podacima.

Sve ovo pokazuje da lajk dugme sa sobom nosi jedan niz pravnih problema, pre svega u pogledu zaštite podataka. Trebalo bi prihvatiti to da se lajk dugme upotrebljava, ako je ono neophodno za funkcionisanje veb sajta. Svakako se politika privatnosti mora prilagoditi potrebama korisnika i tom prilikom dobiti u punom obimu odgovarajući pristanak korisnika. Štaviše,

---

⁴¹ *FB će morati da poštuje privatnost*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/aktuelno.php?yyyy=2011&mm=11&nav_id=561874, 7.8.2012.

⁴² *Odluka američke Federalne trgovinske komisije, Fejsbuk će morati bolje da štiti privatnost korisnika*, sajt Blica, <http://www.blic.rs/IT/292814/Fejsbuk-ce-morati-bolje-da-stiti-privatnost-korisnika>, 7.8.2012.

⁴³ ULD Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein, *Stellungnahme zum Öffentlichen Expertengespräch zum Thema „Datensicherheit bei Facebook und anderen sozialen Netzwerken in Anbetracht einer Entschließung der Datenschutzbeauftragten der Länder und des Bundes“* am 24.10.2011, PLH E.800 Ihre Einladung vom 13.10.2011, Gz. PA 22/1.

⁴⁴ Gerald Reischl, *Zwei Klicks für mehr Privatsphäre*, sajt futurzone.at, <http://futurezone.at/digitallife/5022-futurezone-zwei-klicks-fuer-mehr-privatsphaere.php>, 7.8.2012.

sakupljanje podataka od vlasnika veb sajtova i pravljenje profila na osnovu tih podataka od strane Fejsbuka, bilo bi u potpunosti neprihvatljivo, ukoliko se lajk dugme uopšte ne klikne ili se radi o korisnicima koji nisu članovi Fejsbuka, a koji takođe nisu kliknuli na lajk dugme.

Ipak, se može zaključiti da bi upotreba „Tracking-Cookies“ u ovu svrhu bila dozvoljena, ukoliko bi korisnici o tome bili informisani. Takva varijanta „Opt-In“ principa bi bila neophodna, da bi se dobila potrebna saglasnost za korišćenje ovih kolačića. Fejsbuk ima ne samo obavezu informisanja prema svojim korisnicima nego takođe i korisnici mogu tražiti od ove društvene mreže informacije o snimljenim podacima, čime im se garantuje transparentnost i zaštita podataka.

2.3. Prepoznavanje lica

Ova Fejsbuk opcija omogućava prepoznavanje lica sa postavljenih fotografija i sugerisanje imena onih koji se na njima nalaze.⁴⁵ Ona funkcioniše kada korisnik ili njegov prijatelj postave nove fotografije, tada se uz pomoć softvera za prepoznavanje lica upoređuju nove fotografije sa starijim na kojima su korisnici već bili označeni, slične fotografije se grupišu i Fejsbuk predlaže ime prijatelja koji se na njima nalazi. Na taj način Fejsbuk ovom opcijom paratično tera prijatelje korisnika da ih obeležavaju odnosno „taguju“.⁴⁶

Fejsbuk je saopštio da je opciju "Tag Suggestions" uveo kako bi olakšao obeležavanje slika korisnika. Ukoliko neko ne želi da bude obeležen, ima mogućnost da ovu opciju isključi u odeljku podešavanja privatnosti "Privacy Settings" tako što uđe na opciju „Timeline and Tagging“ a zatim na „Who sees tag suggestions when photos that look like you are uploaded?“ i tu izabere opciju „Niko“.⁴⁷ Kao što se primećuje, ovo predstavlja tzv. „Opt-Out“ princip, pošto se korisnicima ostavlja ovaj dug put da ovu mogućnost isključe. Naravno većina korisnika nema uopšte svest o tome, da Fejsbuk uz pomoć ove opcije koristi njihove podatke na ovaj način.

Ova mogućnost ne bi bila problematična, kada bi se ona Fejsbuk korisnicima aktivirala, kada oni to žele. Ovime bi došlo do jedne vrste pristanka korisnika da se njihovi podaci o ličnosti mogu obuhvatiti ovom softverskom

---

⁴⁵ *FB funkcija prepoznavanja lica i kod nas*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2011&mm=06&nav_id=517499, 7.8.2012.

⁴⁶ M. Vukelić, *Fejsbuk sam prepoznaje lica na fotografijama i potpisuje ih*, sajt Blica, <http://www.blic.rs/IT/258949/Fejsbuk-sam-prepoznaje-lica-na-fotografijama-i-potpisuje-ih>, 7.8.2012.

⁴⁷ *Podešavanja privatnosti, Kontrolišite privatnost dok objavljujete*, Fejsbuk, <http://www.facebook.com/settings/?tab=privacy>, 7.8.2012.

metodom, a ne kao što je do sada bio slučaj da oni koji to ne žele moraju ovu funkciju naknadno da isključe.⁴⁸

Mnoge funkcije i aplikacije sakupljaju podatke o korisnicima, ali sakupljanje biometrijskih podataka u ovakvom obimu predstavlja jednu specifičnost ove opcije.

Kao što se može zaključiti ne postoji konkretan, nedvosmislen i izričit pristanak korisnika na prepoznavanje lica, kao ni informacija o tome. Funkcija se automatski aktivira i biometrijski podaci sakupljaju bez unapred date saglasnosti korisnika. Stoga obrada podataka Fejsbuk korisnika nije u saglasnosti sa članom 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*.

Prikupljanje biometrijskih podataka od preko milijardu korisnika predstavlja prekomerno sredstvo u odnosu na svrhu koja se postiže. Time je povećan rizik mogućnosti zloupotrebe kao i čuvanje ovolikog broja podataka, što predstavlja povredu člana 6 stav 1 (c) *Direktive o zaštiti podataka*.

Ne postoji adekvatna transparentnost u postupcima Fejsbuka i upozorenje korisnicima. Ovo predstavlja kršenje principa pravičnosti iz člana 6 stav 1 (a) *Direktive o zaštiti podataka*.

Takođe nema adekvatne informacije u politici o privatnosti Fejsbuka, o tome na koji način se ova mogućnost odvija što predstavlja kršenje člana 10 *Direktive o zaštiti podataka*.

Osim toga postoji i povreda člana 6 stav 1 (b) *Direktive o zaštiti podataka* pošto ne postoji legitimna svrha za održavanje biometrijskih podataka, nakon toga što korisnici deaktiviraju ovu funkciju. To dalje znači da je svrha svake dalje obrade biometrijskih podataka korisnika od stane Fejsbuka prekomerna i nepotreba i predstavlja povredu člana 6 stav 1 (c) *Direktive o zaštiti podataka*.⁴⁹

Grupa EPIC (Electronic Privacy Information Center) podnela je žalbu zbog softvera za automatsko prepoznavanje lica, koji koristi Fejsbuk pred Federalnom trgovinskom komisijom SAD. Od ove institucije se zahteva da istraži opciju prepoznavanja lica i zahteva strože standarde za zaštitu privatnosti. Osim toga ne postoji predhodna saglasnost korisnika za korišćenje ove opcije, već „Opt-out“ princip. Opcija je uvedena bez znanja i saglasnosti korisnika o potencijalnim rizicima, koji prate ovu opciju. Takva praksa je nepravilna i

---

⁴⁸ Thomas Stadler, *Ist die Gesichtserkennung von Facebook datenschutzwidrig?*, Internet-Law Onlinerecht und Bürgerrechte 2.0., <http://www.internet-law.de/2011/06/ist-die-gesichtserkennung-von-facebook-datenschutzwidrig.html>, 7.8.2012.

⁴⁹ Maks Šrems, *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 09 “Face Recognition”*, Vienna, 18. August 2011, http://www.europe-v-facebook.org/Complaint_09_Face_Recognition.pdf, 7.8.2012.

dovodi u zabludu korisnike, te bi stoga ovu opciju trebalo detaljno ispitati, stoji u žalbi grupe EPIC.⁵⁰

Nadležne institucije za zaštitu podataka nemačkih pokrajina Šlezvig Holštajn i Hamburg su zatražile od Fejsbuka da se prepoznavanje lica aktivira samo za lica koja žele da koriste ovu opciju. Osim toga oni ne žele da se biometrijski podaci potrebni za prepoznavanje lica šalju u centralu Fejsbuka u SAD. Zbog prevelike količine biometrijskih podataka koji se automatski obrađuju postoji samim time i povećana mogućnost zloupotrebe.

Slikanjem putem mobilnog telefona na ulici moguće je prepoznavanje ljudi na ulici, ukoliko su korisnici Fejsbuka. Takođe i mogućnost deaktivacije ove opcije predstavlja problem, što bi trebalo učiniti lakšim i bržim nego što je to do sada bio slučaj.

Potrebno je povećati nivo svesti kod samih Fejsbuk korisnika, pošto su oni ti koji ubacuju njihove fotografije na Fejsbuk servere.⁵¹

Istraživač sa univerziteta Karnegi Melon napravio je bazu podataka sa oko 25.000 fotografija od Fejsbuk profila studenata. Onda je na jedan sto postavio veb kameru i zamolio dobrovoljce da pogledaju u kameru. Tako je softver za prepoznavanje lica indentifikovao 31% studenata.⁵²

Potom je napravljen još jedan eksperiment na osnovu koga je upoređeno oko 280.000 Fejsbuk profila sa 6.000 profila sa drugih veb lokacija koja služe za upoznavanje. Softver je prepoznao lica u 40% slučajeva, a uspeo je i da identifikuje jednog od deset članova veb lokacija za upoznavanje i pored toga što su skoro svi koristili pseudonime.

U politici o privatnosti lokacije Fejsbuka se navodi da opcija za podešavanje privatnosti korisničkog imena i slike profila ne postoji. Sve ovo donosi ogromne rizike po privatnost Fejsbuk korisnika, pošto se uz pomoć softvera za prepoznavanje lica uz vezu sa bazom podataka koja sadrži imena, lične informacije, može izgubiti osećaj anonimnosti i privatnosti na javnom mestu.

Ono što zabrinjava u ovom slučaju je da ukoliko istraživači mogu sačiniti ovako veliku bazu podataka, pitanje anonimnosti i privatnosti kod policijskih službi uz pomoć fotografija za pasoše i lične karte ostavlja više

---

⁵⁰ *Beschwerde wegen Facebook-Gesichtserkennung*, futurzone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/3546-beschwerde-wegen-facebook-gesichtserkennung.php>, 7.8.2012.

⁵¹ *Nemačka protiv Facebooka*, izvor: Deutsche Welle, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/aktuelno.php?nav_id=552305&fs=1, 7.8.2012.

⁵² Istraživači sa ovog univerziteta su napravili i aplikaciju za iPhone koja može fotografisati nečije lice i identifikovati tu osobu uz pomoć softvera za prepoznavanje lica, navodeći ime i osnovne informacije te osobe. *Prepoznavanje lica na osnovu Facebook profila*, izvor: www.mikro.rs, [itvesti.info](http://www.itvesti.info), <http://www.itvesti.info/2011/08/prepoznavanje-lica-na-osnovu-facebook.html>, 7.8.2012.

moćnosti za narušavanje ovih prava. Ogromna baza podataka sa Fejsbuk profila se može iskoristiti za identifikaciju korisnika, dok npr. šetaju ulicom.⁵³

2.4. Tagovanje

Obeležavanje (eng. tagging) predstavlja opciju koju Fejsbuk daje korisnicima, da taguju odnosno obeleže u fotografijama drugog korisnika tj. prijatelja. Time ova fotografija biva uočljivija za korisnikove prijatelje. Kada se prijatelji taguju na određenoj slici, Fejsbuk to prenosi na početnu stranu kao udarnu vest i svi prijatelji će moći to da vide. Korisnici ne mogu sprečiti prijatelje da ih taguju, osim ako nemaju prijatelja. Praktično to znači da se fotografije najpre objavljuju, a pritom da svi korisnici kojima je inače dozvoljeno da vide fotografiju mogu to učiniti, tek tada obeleženi korisnik ima mogućnost da svoju oznaku ukloni. Cilj jedne ovakve funkcije je da korisnik tek kasnije može da odreaguje. Time je ovo označavanje korisnika već postalo vidljivo za većinu korisnika, pa samim time uklanjanje oznake predstavlja besmislen radnju, pošto su ostali korisnici već imali priliku da fotografiju vide.

Tag je u potpunosti aktiviran, čak iako o tome Fejsbuk korisnici nisu obavesteni. Ne postoji funkcija koja sprečava tagovanje. Samo se naknadno može ukloniti oznaka, ali čim ona već postoji, praktično je nemoguće ukloniti je. Ukoliko se ukloni tag, on nije izbrisan, nego je samo deaktiviran. Oznaka se može pronaći na profilu prijatelja, koji je tag i napravio. Pritom na profilu korisnika, koji je želeo da ukloni svoje obeležavanje stoji da je obeležavanje svoje slike obrisao. Praktično je korisnik koji je obeležen samo uklonio link ka svom profilu, ali ne i svoj identitet.

Dešava se u praksi da su korisnici označeni pijani, goli, kako varaju svog partnera /partnerku, ili u bilo kojoj drugoj problematičnoj situaciji. Ovakva slika se distribuira svim prijateljima korisnika koji je tagovan. Ukoliko se koristi standardna postavka Fejsbuka, to znači da praktično svi korisnici interneta imaju mogućnost da vide ove slike. Korisnici imaju mogućnost da naknadno uklone sebe sa tagovane fotografije, ali pošto se sve već desilo („Opt-Out“ princip). Nedavno je Fejsbuk uveo dodatnu mogućnost korisnicima da budu dodatno informisani o tome da li žele da se njihovo tagovanje objavi na timeline-u. Međutim i tada se tagovanje ne može isključiti niti zabraniti. Kad je neko lice tagovano, to ostaje u Fejsbukovoj bazi podataka.

Time i ova opcija funkcioniše bez izičitog pristanka Fejsbuk korisnika. Ovim je povređen član 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*, pošto ne postoji izričiti

---

⁵³ *Prepoznavanje lica na osnovu Facebook profila*, izvor: www.mikro.rs, [itvesti.info](http://www.itvesti.info), <http://www.itvesti.info/2011/08/prepoznavanje-lica-na-osnovu-facebook.html>, 7.8.2012.

pristanak korisnika podataka za pojedine oznake („Opt-In“ princip). Stoga je obrada podataka korisnika nelegalna. Osim toga prilikom tagovanja ukoliko se ne isključi ova opcija, moguće je to učiniti i kasnije ali ne u celosti. Na Fejsbuku, ukoliko je jedanput osoba obeležna, nemoguće je ukloniti tag u potpunosti, pošto se može pronaći u profilima drugih korisnika. Iako stoji "ukloniti oznaku", u praksi je ovaj tag samo ostao nevidljiv za korisnika i time korisnici obmanuti da je njihova fotografija uklonjena. Time je povređen član 6 stav 1 (a) *Direktive o zaštiti podataka*. Takođe ne postoje tačne informacije o neophodnosti ovog procesa u politici o privatnosti Fejsbuka čime je povređen član 10 *Direktive o zaštiti podataka*. Pored toga ne postoji ni legitiman cilj odnosno svrha čuvanja ovih podataka. Stoga podaci moraju biti obrisani shodno članu 6 stav 1 (b) *Direktive o zaštiti podataka*. Dalja obrada ovih delova podataka o korisnicima, zbog nedostatka odgovarajuće svrhe, izgleda prekomerna i time predstavlja povredu člana 6 stav 1 (c) i (d) *Direktive o zaštiti podataka*. Na kraju ne postoji posebno odobrenje korisnika za upotrebu ovih podataka, nakon što su oni uklonili određenu sliku ili sadržaj. Ukoliko Fejsbuk ne ukloni ove sadržaje, nedostaje pristanak i informacija korisnicima, da će se njihovi podaci i nadalje koristiti na profilima prijatelja. Time se vrši povreda člana 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*.⁵⁴ S obzirom da ne postoji mogućnost za korisnike da uklone trajno i potpuno njihovo obeležavanje, već je to učinjeno nevidljivo jedino za one koji su uklonili oznake, dalja obrada ovakvih podataka od strane Fejsbuka predstavlja povredu člana 14 *Direktive o zaštiti podataka*.⁵⁵

2.5. Prevelika količina podataka

Fejsbuk sakuplja ogromnu količinu podataka o korisnicima, kojih trenutno ima preko milijardu. Time je ova društvena mreža uspeła da sakupi podataka koliko ni jedna vlada na svetu do sada nije uspeła. Pošto Fejsbuk koristi veliki broj podataka i nakon njihovog brisanja, postavlja se pitanje svrhe njihovog čuvanja. Sasvim je sigurno da većina tih podataka ne predstavlja neophodnu potrebu za funkcionisanje Fejsbuka kao društvene mreže. Osim toga postavlja se i pitanje sigurnosti tolikog broja podataka Fejsbuk korisnika. Iz tih razloga je najprimenljiviji princip minimizacije podataka iz člana 6 (c) *Direktive o zaštiti podataka*: 1) korisnik mora dobiti mogućnost da obriše podatke koji nisu više potrebni; 2) neophodno je smanjiti količinu podataka.

---

⁵⁴ Maks Šrems, *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 11 “Removal of Tags”*, Vienna, 18. August 2011, http://www.europe-v-facebook.org/Complaint_11_RemovalOfTags.pdf, 7.8.2012.

⁵⁵ Ibidem.

Pored ovoga postoji konstantna pretnja po korisnike, zbog lakog pristupa osetljivim informacijama koje se čuvaju od strane Fejsbuka, čime se narušavaju članovi 16 i 17 *Direktive o zaštiti podataka*.⁵⁶

Koliko je opasna po same korisnike Fejsbuka prevelika količina podataka pokazuju i primeri iz prakse. Nedavno su lični podaci od oko 100 miliona korisnika Fejsbuka dospeli na internet i time se pokazalo koliko prevelika količina podataka koju Fejsbuk ima, može narušiti privatnost njegovih korisnika. Na stranici The Pirate Bay je objavljena lista koja sadrži URL profil, ime, i jedinstveni ID korisnika Fejsbuka. Listu je sastavio čovek, koji je želeo da ukaže na probleme vezane za privatnost Fejsbuk korisnika. On je uspeo da uz jednostavnu šifru dođe do ovakvih podataka. Ukazao je da je Fejsbuk morao da predvidi ovaj napada i da firma sa tolikim brojem inženjera nije uspela da predvidi napad. Time je pokazano koliki problem Fejsbuk ima sa zaštitom prevelike količine podataka.

Iz Fejsbuka su se branili time da su ove informacije koje su dospеле u javnost ionako već bile dostupne. Naglašeno je i da su članovi Fejsbuka vlasnici svojih podataka i informacija i da imaju pravo da podele šta, sa kim i kada žele. Objašnjeno je i da je ova lista slična belim stranama telefonskih imenika, gde se mogu videti podaci koje ljudi ostavljaju da bi neko mogao da ih pronade. To je ustvari i jedan od razloga zašto se neko i priključuje Fejsbuku, navode iz kompanije. Osim toga istaknuto je da nijedan zaštićeni ili skriveni podataka nije objavljen.⁵⁷

U Fancuskoj i Velikoj Britaniji je virus Ranmit ukrao 45.000 šifri Fejsbuk korisnika, što je kompanija i potvrdila. Virus je inače poznat po tome što je specijalizovan za krađu bankarskih podataka. Ovaj virus su hakeri slali prijateljima korisnika na čije profile su uspeli da pristupe. Na taj način se razvio moderan način hakovanja na društvenim mrežama. S obzirom na količinu podataka koju Fejsbuk poseduje, mogućnosti i opasnosti od ovog novog vida sajber kriminala su samim time povećane. U isto vreme veliku opasnost predstavlja i neočekivanost samog napada, kao i otkrivanje, pošto korisnici neće biti ni svesni da su napadnuti, jer su im ukradene lozinke.⁵⁸ Stoga korisnici moraju biti izuzetno oprezni prilikom potvrđivanja upita i poželjno je da se koriste različite šifre prilikom aktivnosti na internetu.⁵⁹

---

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ *Procurili detalji o 1/5 korisnika Facebooka*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2010&mm=07&nav_id=448610, 7.8.2012.

⁵⁸ *Virus ukrao 45.000 lozinki na Fejsbuku*, sajt Blica, <http://www.blic.rs/IT/300020/Virus-ukrao-45000-lozinki-na-Fejsbuku>, 7.8.2012.

⁵⁹ *Facebook meta novog malvera*, izvor: Digital Trends, sajt B92, http://www.b92.rs/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2012&mm=01&nav_id=571651, 7.8.2012.

Koliko su podaci na Fejsbuku zaštićeni pokazao je i slučaj samog osnivača Fejsbuka Marka Zakerberga, pošto je njegov album sa slikama dospelo u javnost. Greškom u prijavnom sistemu došlo je do mogućnosti da ostali Fejsbuk korisnici mogu videti privatne slike koje su inače ranije bile zatvorene za javnost. Ovaj nedostatak u sistemu su otkrili članovi jednog foruma. Naime, ukoliko se određena slika označi kao nepregladna, Fejsbuk je prebacivao korisnike na stranicu, na kojoj se traže bliži navodi o tome. Tom prilikom je omogućena opcija "golotinja ili pornografija" kojom se daje mogućnost ponalazaču da ostale slike prijavljenih korisnika uključi u izveštaj o zloupotrebi. Pritom su se pokazale slike u punoj veličini, kojima inače nije bilo moguće pristupiti. Korisnici Fejsbuka naravno o ovome nisu bili obavešteni, nisu ni znali da se napad dogodio. Iz Fejsbuka je potvrđeno da je zbog promene kodova omogućen uvid u privatne slike korisnika.⁶⁰

Fejsbuk planira da otvori centar za skladištenje podataka u mestu Luleå u Švedskoj. Ovaj gradić se nalazi blizu polarnog kruga i zbog svoje hladnoće pogodovaće rashlađivanju hale sa računarima, koja bi trebala da obuhvata površinu 11 fudbalskih igrališta. Ovo je utoliko interesantno za korisnike, koji dolaze iz EU, pošto će snimanjem i skladištenjem podataka u Evropi doći do primene evropskih direktiva.⁶¹

Izgleda da Fejsbuk nije slučajno odabrao Švedsku, kao zemlju u kojoj će čuvati podatke svojih korisnika. Naime, radi se o tome da je na osnovu švedskog zakona moguće nadzirati komunikaciju evropskih korisnika Fejsbuka od strane švedskih tajnih službi. Na osnovu zakona omogućeno je švedskom ministru odbrane kao i tajnim službama da nadziru ceo internet, telefonski saobraćaj, bez odluke suda. Dozvoljena je i distribucija ličnih podataka državnim vlastima u inostranstvu. Pored toga internet servis provajderi su u obavezi da tajnim službama dostave kopiju čitavog protoka podataka, koji se odvija kroz švedsku teritoriju. Ovom kopijom bi bili naravno obuhvaćeni i korisnici Fejsbuka. Jedini način da se ovo predupredi je da se protok podataka šifrira. Inače ovaj zakon je neposredno nakon usvajanja stavljen na proveru pred Evropskim sudom za ljudska prava. Problem je što će se sud o tome odlučiti tek za 5 godina, a dotle će ovaj zakon biti na snazi.

Upravo držanje Fejsbuka i insistiranje na gradnji ovakvog centra za skladištenje podataka baš u Švedskoj, jasno pokazuje namere firme. Google je, primera radi, imao sličnu nameru da napravi centar u gradu Lund, ali je od toga

---

⁶⁰ *Fehler gab private Facebook-Fotos frei*, futurzone, futurzone. at, <http://futurezone.at/digitallife/6255-fehler-gab-private-facebook-fotos-frei.php>, 7.8.2012.

⁶¹ *Facebook will Datenzentrum in Schweden bauen*, futurzone.at, <http://futurezone.at/b2b/5641-facebook-will-datenzentrum-in-schweden-bauen.php>, 7.8.2012.

odustao, pošto su se upoznali sa kontroverznim zakonom. Umesto toga odlučili su se za pravljenje centra za skladištenje podataka u Finskoj.

2.6. Slike korisnika

Svaki korisnik Fejsbuka koji poznaje URL adresu⁶² određene slike, može joj pristupiti i nakon njenog brisanja. To je moguće učiniti i nakon 16 meseci od brisanja slike unošenjem URL adrese. Neki korisnici su ovakvim postupkom došli i do fotografija, koje su zvanično bile obrisane pre tri godine.⁶³ Iz Fejsbuka su obećali da će sve obrisane slike biti zaista obrisane u roku od 2 meseca.⁶⁴

Na ovaj način je povređen član 6 stav 1 (a) *Direktive o zaštiti podataka*, pošto ne postoji transparentan način da se podaci i dalje mogu zadržavati. Za razliku od toga, korisnicima je saopšteno da se ti podaci brišu. Osim toga ne postoje ni tačne informacije o ovome u politici o privatnosti Fejsbuka čime se krši član 10 *Direktive o zaštiti podataka*.

Ne postoji legitimna svrha čuvanja ovih slika, te bi stoga trebale biti obrisane shodno članu 6 stav 1 (b) *Direktive o zaštiti podataka*. Pošto dalja obrada tih podataka nije neophodna, dolazi do povrede člana 6 stav 1 (c) *Direktive o zaštiti podataka*.

Pored toga obrada podataka traje duže nego što je potrebno da bi se ispunio cilj, što predstavlja povredu člana 6 stav 1 (d) *Direktive o zaštiti podataka*.

Štaviše, čini se da nikad nije postajao pristanak od strane korisnika za korišćenje ovih podataka. Tako da ukoliko Fejsbuk prilikom klika na taster brisanje, podatke ne ukloni, samim time ne dobija pristanak ni da te podatke zadrži, što predstavlja kršenje člana 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*.⁶⁵

---

⁶² URL (akronim za engl. Uniform Resource Locator) je veb adresa određenog resursa na internetu. Resurs na koji pokazuje URL adresa može biti HTML dokument (bilo koja veb stranica), slika, ili bilo koja datoteka koja nalazi na određenom veb serveru. URL, *Wikipedija slobodna enciklopedija*, <http://hr.wikipedia.org/wiki/URL>, 7.8.2012.

⁶³ *FB čuva obrisane fotografije*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?nav_id=465257&fs=1, 7.8.2012.

⁶⁴ *Facebook: Gelöschte Fotos bleiben abrufbar*, futurzone.at, <http://futurezone.at/digitallife/7279-facebook-geloeschte-fotos-bleiben-abrufbar.php>, 7.8.2012.

⁶⁵ Maks Šrems, *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 20 “Deleted Pictures”*, Vienna, 19. September 2011, http://www.europe-v-facebook.org/Complaint_20_deleted_pictures.pdf, 7.8.2012.

2.7. Friend Finder opcija

Ova opcija je izazvala mnogo burnih reakcija pre svega u Nemačkoj. Radi se opciji kojom se omogućava Fejsbuk korisnicima da potraže svog prijatelja na ovoj društvenoj mreži. Tom prilikom Fejsbuk zna tačno koga bi određena osoba mogla da poznaje, a i da sama nije korisnik Fejsbuka.⁶⁶ Ovom opcijom Fejsbuk je želeo da korisnicima omogući da lakše stupe u kontakt sa svojim prijateljima.

Fejsbuk šalje pozive u ime korisnika, pošto obradi njihove podatke. Opravdanje za ovakvo postupanje je dobrovoljni pristanak korisnika na ovu opciju, pošto se korisnici sa ovim moraju prethodno saglasiti.⁶⁷ Problematično je prilikom korišćenja ove opcije i to što su njome pogođeni i korisnici koji uopšte i ne koriste Fejsbuk. Prilikom sakupljanja podataka o licima koja nisu korisnici ove društvene mreže, snimaju se njihovi lični podaci, bez njihovog pristanka. Ovo se obavlja na taj način što se npr. podaci uzimaju od e-mail provajdera, sinhronizacijom preko mobilnih telefona, preuzimanjem podataka iz sms poruka, ili čuvanjem upita pretrage kada korisnik pretražuje svoje prijatelje. Ovom prilikom je moguće utvrditi odnose između ljudi, bez da su oni uopšte i prijavljeni na ovoj društvenoj platformi.⁶⁸ Snimljene e-mail adrese se onda putem reklamnih mejlova koriste, tako da se pozivaju prijatelji da pristupe Fejsbuku. Tom prilikom se u mejl unose fotografije mogućih poznanika, koji su već članovi Fejsbuka i šalju se potencijalnim članovima. Na taj način se stvaraju tzv. „profili iz senke“.⁶⁹

Još 2009. godine je kritikovana ova opcija od strane Evropske komisije, naročito u pogledu prikupljanja i korišćenja e-mail adresa i podataka od korisnika koji nisu na Fejsbuku. Ovo svakako predstavlja prekršaj osnovnih principa zaštite podataka, ukoliko se snimaju podaci korisnika koji ne koriste ovu društvenu mrežu, pošto nedostaje pravni osnov za prikupljanje ovih podataka.⁷⁰

---

⁶⁶ *Facebook entschärft "Friend Finder" (aber nur ein bißchen)*, freidaten. org, <http://www.freidaten.org/facebook-andert-friend-finder-aber-nur-ein-bisichen/>, Presseerklärung von Prof. Dr. Caspar vom 24.1.2011, 7.8.2012

⁶⁷ Dr. Günther Leissler, *Social Networks*, Ecolex 2010/837.

⁶⁸ *Facebooks unsichtbare Listen*, Datenschutz, Zeit online, <http://www.zeit.de/2010/35/Facebook>, 7.8.2012.

⁶⁹ Maks Šrems, *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 02 "Shadow Profiles"*, Vienna, 18.August 2011, http://www.europe-v-facebook.org/Compalint_02_Shadow_Profiles.pdf, 7.8.2012.

⁷⁰ Article 29 Data Protection Working Party, *Opinion 5/2009 on online social networking*, Adopted on 12 June 2009.

Osim ovih kritika, primetno je da nedostaje obaveštenje o tome da se uopšte prave ovi profili iz senke i na koji način se ovakvi podaci koriste i sakupljaju. To predstavlja kršenje člana 6 stav 1 (a) *Direktive o zaštiti podataka*. Fejsbuk u svojoj politici o privatnosti ne napominje ovu mogućnost, čime se krši član 10 *Direktive o zaštiti podataka*. Izostaje i svrha korišćenja daljih podataka prilikom upotrebe ove opcije shodno članu 6 stav 1 (b). Stoga je i dalja obrada podataka suvišna na osnovu člana 6 stav 1 (c).

U politici o privatnosti postoje samo opšte odredbe ali ne i informacije o tome koji se podaci sakupljaju putem ove opcije, tako da ne postoji specifičan pristanak korisnika, koji je neophodan da bi se postupalo u skladu sa članom 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*.⁷¹

Hamburški poverenik za zaštitu podataka je zbog korišćenja ove opcije od strane Fejsbuka žestoko kritikovao društvenu mrežu Fejsbuk. Time je uspeo da se nagodi sa Fejsbukom, da promene pristup Fejsbuka u odnosu na ovu opciju. Ubuduće bi ova opcija trebalo da bude transparentna i u skladu sa standardima zaštite podataka.⁷² Trebalo bi korisnike upozoriti jasno na to šta se dešava sa njihovim adresarom, kada se u njega ubacuju podaci.⁷³ Korisnik bi trebalo da ima mogućnost da sam odredi koji kontakti iz njegovog adresara mogu da se nađu na ovakvoj pozivnici od strane Fejsbuka.⁷⁴

Glavni deo pogodbe se odnosi na ophođenje sa podacima korisnika, koji nisu registrovani na Fejsbuku. Ovi podaci se smeju koristiti samo za cilj pretrage prijatelja.⁷⁵ Osim toga korisnici koji nisu na Fejsbuku a koji dobiju pozivnicu, moraju dobiti naznaku o tome, zbog čega su dobili pozivnicu i na koji način mogu sprečiti dalji prijem pozivnica. Putem „Opt-Out“ principa, korisnicima se daje naknadna mogućnost da ovakve mejlove spreče.⁷⁶ Ipak može se primetiti da

---

⁷¹ *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 02 “Shadow Profiles”*, Vienna, 18. August 2011, http://www.europe-v-facebook.org/Compalint_02_Shadow_Profiles.pdf, 7.8.2012.

⁷² *Facebook: Friend Finder wird transparenter*, Focus online, http://www.focus.de/digital/internet/facebook/facebook-friend-finder-wird-transparenter_aid_593133.html, 7.8.2012.

⁷³ *Facebook entschärft “Friend Finder” (aber nur ein bißchen)*, freidaten.org, <http://www.freidaten.org/facebook-andert-friend-finder-aber-nur-ein-bisichen/>, Presseerklärung von Prof. Dr. Caspar vom 24.1.2011, 7.8.2012.

⁷⁴ *Sieg für Datenschützer: Facebook will “Friend Finder” ändern*, netzwelt.de, <http://www.netzwelt.de/news/85390-sieg-datenschuetzer-facebook-will-friend-finder-aendern.html>, 7.8.2012.

⁷⁵ *Facebook entschärft “Friend Finder” (aber nur ein bißchen)*, freidaten.org, <http://www.freidaten.org/facebook-andert-friend-finder-aber-nur-ein-bisichen/>, Presseerklärung von Prof. Dr. Caspar vom 24.1.2011, 7.8.2012.

⁷⁶ *Sieg für Datenschützer: Facebook will “Friend Finder” ändern*, netzwelt.de <http://www.netzwelt.de/news/85390-sieg-datenschuetzer-facebook-will-friend-finder-aendern.html>, 7.8.2012.

nije postignuto jedno sveobuhvatno rešenje, kojim bi se sprečilo prikupljanje podataka od trećih lica, koja nisu uopšte na Fejsbuku.⁷⁷

Organizacija za zaštitu prava potrošača podnela je zbog ove opcije tužbu protiv Fejsbuka. Fejsbuku je prigovoreno da korisnici o ovoj opciji nisu bili adekvatno informisani, da se njihovi kontakti iz adresara koriste za slanje pozivnica za priključenje Fejsbuku. Nemački regionalni sud je doneo odluku da Fejsbuk mora da informiše korisnike Friend Finder opcije o tome šta radi sa njihovim kontaktima iz adresara.⁷⁸ Pored toga Fejsbuk ne bi smeo nadalje u opštim uslovima da dobije besplatno pravo korišćenja sadržaja korisnika, koji oni postavljaju na svoje profile. Korisnici bi trebalo da ostanu vlasnici njihovih sadržaja.⁷⁹

2.8. Politika privatnosti Fejsbuka

Mnogi korisnici Fejsbuka bi želeli da imaju stari izgled svog profila i da ne budu na novom Timeline-u. Sa tim u vezi se pojavio veliki broj prevaranata, koji nude mogućnost prebacivanja na stari profil uz pomoć tzv. Scam - linkova.

Činjenica je da korisnici nikako ne mogu povratiti stari izgled profila, iako je ova opcija uvedena polovinom decembra 2011. Ukoliko se korisnik jedanput prebaci na Timeline, povratak na stari izgled profila više nije moguć.

Uprkos tome mnogi korisnici veruju da je moguće da se povratiti stari izgled njihovih profila, pa prevaranti takvima i nude pomoć, kako da "povrate" izgled svojih ranijih profila. Tako se korisnicima nudi da uz više klikova na lajk dugme, ili više pregleda jutjub video klipova ponovo vrate stari izgled profila.

Ukupno je do sada pronađeno 16 sajtova, koji su se bavili ovom vrstom prevare. Prikupili su za kratko vreme oko 70.000 lajkova korisnika, koji su verovali da je moguće uspostaviti ranije profile. Pored postojanja ove vrste prevare, na Fejsbuku ne postoji nikakvo upozorenje o tome. Fejsbuk kompanija daje samo mogućnost korisnicima da prijave ovakvo ponašanje prevaranata.⁸⁰

Fejsbuk je ponovo promenio politiku privatnosti, što je već uobičajeno. I pored kritika, prava korisnika se još više ograničavaju. Fejsbuk kompanija je

---

⁷⁷ *Facebook entschärft "Friend Finder" (aber nur ein bißchen)*, freidaten.org, <http://www.freidaten.org/facebook-andert-friend-finder-aber-nur-ein-bisichen/>, Presseerklärung von Prof. Dr. Caspar vom 24.1.2011, 7.8.2012.

⁷⁸ *Nemačka: Sudska odluka protiv Facebooka*, sajt B92, http://www.b92.rs/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2012&mm=03&nav_id=588644, 7.8.2012.

⁷⁹ *Gerichtsurteil: Facebook-Freundefinder illegal*, futurzone.at, <http://futurezone.at/digitallife/7836-gerichtsurteil-facebook-freundefinder-illegal.php>, 7.8.2012.

⁸⁰ *Facebook-Timeline im Visier von Betrügern*, futurzone.at, <http://futurezone.at/digitallife/6671-facebook-timeline-im-visier-von-betruergern.php>, 7.8.2012.

zadržala pravo da promeni svoje uslove korišćenja bez informacija o tome. Stručnjaci za zaštitu podataka ističu da mali broj korisnika ima predstavu o promeni politike privatnosti i uopšte korišćenja Fejsbuka. To se događa iz razloga, što se korisnici automatski ne informišu, kada se planira ova vrsta promene. Da bi korisnik uopšte bio upućen o planovima Fejsbuka, potrebno da postane član „Fan“ stranice „Facebook Site Governance“.⁸¹

Sa stanovišta zaštite podataka politika Fejsbuka nije u skladu sa propisima evropskog prava. I dalje ne postoji pristanak korisnika i objašnjenje o načinu obrade njihovih podataka. Osim toga ne postoji ni mogućnost izbora za korisnike, koji žele da spreče upotrebu njihovih podataka u reklamne svrhe. Ograničena mogućnost izbora je propisana u odeljku 14.6. Nove politike Fejsbuka,⁸² u kojoj se kaže da: „tvoje dalje korišćenje Fejsbuka nakon promena naših uslova znači ujedno i tvoj pristanak na naše promenjene uslove“. Neophodan bi bio izričit pristanak i informacija od strane Fejsbuka o tome. Bez informacija o tome pre stupanja na snagu ovih pravila od strane Fejsbuka, ne može se smatrati da je korisnik pristao na dalje korišćenje Fejsbuka pod ovakvim uslovima. Za korisnike Fejsbuka iz Nemačke postoji posebno pravilo, da promene uslova korišćenja stupaju na snagu 30 dana nakon usvajanja, što takođe ne predstavlja jasan i nedvosmislen pristanak korisnika.

Pored toga problematična je odredba iz odeljka 2.3. „Kada ti ili ostali korisnici, koji tvoje sadržaje i informacije mogu videti, koristite jednu aplikaciju, prenose se tvoji sadržaji i informacije aplikaciji“.⁸³ Veliki problem predstavljaju u ovoj odredbi „ostali korisnici“, pošto se pored njihovih podataka šalju i podaci korisnika, koji su njihovi prijatelji, na tu aplikaciju.

Još jedna problematična odredba se nalazi u odeljku 10.3. „Ti razumeš da mi plaćene usluge i komunikacije ne obeležavamo uvek kao takve“. Što takođe govori o transparentnosti na Fejsbuku.⁸⁴

Koliko je politika privatnosti jasna i razumljiva govori još jedan njen segment „Mi obrađujemo vaše podatke, da bi vam ponudili sigurno, efikasno i prijatno iskustvo“.⁸⁵

---

⁸¹ Stranici se može pristupiti pomoću adrese <http://www.facebook.com/fbsitegovernance>, Fejsbuk, 7.8.2012.

⁸² Celokupni spisak odredbi može se videti na https://www.facebook.com/note.php?note_id=10151419988630301, *Aktualisierung der Erklärung der Rechte und Pflichten*, Facebook Site Governance, Fejsbuk, dostupno na nemačkom jeziku. , 7.8.2012.

⁸³ Odredba se može videti na https://www.facebook.com/note.php?note_id=10151419988630301, *Aktualisierung der Erklärung der Rechte und Pflichten*, Facebook Site Governance, Fejsbuk, dostupno na nemačkom jeziku. , 7.8.2012.

⁸⁴ *Weniger Rechte, mehr Pflichten – Facebook ändert Nutzungsbedingungen*, ULD | Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein, Pressemitteilung, <https://www.datenschutzzentrum.de/presse/20120321-facebook-nutzungsbedingungen.htm>, 7.8.2012.

Fejsbuk je takođe 7. septembra 2011. godine promenio svoju politiku privatnosti, koja je trajala nešto više od 8 meseci. Ovaj postupak je objavljen isto tako jednostrano i bez istaknutih informacija o tome i saglasnosti korisnika, iako su se obavezali na to u svojoj politici, ali se u praksi dešava suprotno.

Time se može zaključiti da Fejsbuk krši član 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*, pošto se upotreba i obrada podataka može odnositi samo na nedvosmisleni, izričit pristanak korisnika, koji je predhodno bio informisan o ovim radnjama. Nema sumnje da saglasnost korisnika izostaje potpuno u ovom slučaju.⁸⁶ Fejsbuk bi se mogao braniti time da su korisnici samim prijavljivanjem na Fejsbuk prihvatili njihove standarde. I pored toga izgleda da je pristanak posebno pod znakom pitanja, pošto bi trebalo uvesti „Opt-In“ princip, kojim bi korisnik bio u mogućnosti da sam kontroliše svoj nalog, a ne da konstantno vrši proveru privatnosti. Takođe bi trebalo usvojiti sistem, kojim bi korisniku bilo omogućeno da se izjasni o novoj politici Fejsbuka. Korisnici koji ne bi želeli da daju saglasnosti, trebali bi da dobiju mogućnost brisanja naloga.

Što se brisanja naloga tiče ono predstavlja dug proces. Fejsbuk nudi opciju deaktivacije profila, čime profil nije trajno obrisano. Svi podaci ostaju na Fejsbukovim serverima, i korisnik može lako vratiti profil. Međutim ukoliko neko želi da obriše trajno nalog, potrebno je poslati zahtev na <http://on.fb.me/n5OemK> centru za pomoć i kliknuti da se nalog obriše. Potom se mora sačekati odobrenje od Fejsbuka. Ukoliko se u međuvremenu uloguje korisnik, a nalog za brisanje je poslat, taj zahtev se onda prekida i automatski se aktivira članstvo na ovoj društvenoj mreži. Iz Fejsbuka se nadaju da će se korisnici predomisлити i zbog toga odlažu proces brisanja naloga, koji traje najduže 2 nedelje.⁸⁷ Ako se profil jedanput izbriše, nema mogućnosti ponovne aktivacije.⁸⁸

2.9. Aplikacije

Na Fejsbuku postoji veliki broj aplikacija, koje svakodnevno koriste korisnici ove društvene mreže. Ove aplikacije nude na Fejsbuku tzv. “treće

---

⁸⁵ Pressekonferenz vom 20120207 - Max Schrems, *Europe vs. Facebook*, <http://www.youtube.com/watch?v=YJ4Ey-h9wYo>, 7.8.2012.

⁸⁶ Max Schrems, *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 08 “Consent and Privacy Policy”*, Vienna, 18. August 2011, http://www.europe-v-facebook.org/Complaint_08_ConsentPrivacyPolicy.pdf, 7.8.2012.

⁸⁷ *Kako trajno obrisati FB nalog*, sajt B92, http://www.b92.rs/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2011&mm=10&nav_id=547478, 7.8.2012.

⁸⁸ *Da li ste sigurni da znate kako se trajno briše profil na Facebook-u?*, [itvesti.info, http://www.itvesti.info/2011/10/da-li-ste-sigurni-da-znate-kako-se.html](http://www.itvesti.info/2011/10/da-li-ste-sigurni-da-znate-kako-se.html), 7.8.2012.

strane“, koje ih prave, i upravljaju njima sa bilo koje lokacije na svetu. Fejsbuk omogućava trećim stranama da dođu do podataka korisnika aplikacija. Prema nekim izvorima dnevno se na Fejsbuk instalira oko 20 miliona aplikacija. Ovako veliki broj aplikacija uzrokuje i velike probleme na polju privatnosti, zbog povećanog transfera podataka od Fejsbuka ka trećim licima. Mnoge aplikacije ni nemaju sopstvenu politiku privatnosti, iako to Fejsbuk zahteva. Kada korisnik doda aplikaciju, na kojoj nema politike privatnosti, ne postoji čak ni upozorenje korisnicima da ne postoji politika privatnosti. Fejsbuk je čak u nekim slučajevima sakrio link koji bi trebalo da dovede do politike privatnosti.

Većina korisnika nije uopšte svesna, da ako njihov prijatelj na Fejsbuku instalira neku aplikaciju, aplikacija može automatski dovesti do transfera podataka i pristupa profilu, slikama, imenima i ostalnim podacima prijatelja. Informacija o ovome se naravno nalazi u njihovoj politici o privatnosti, koja je većini korisnika u potpunosti nepoznata. S obzirom da prosečan Fejsbuk korisnik ima oko 130 prijatelja na listi, postoji velika verovatnoća da je neko od prijatelja prihvatio ovakve aplikacije. Ipak, postoje i aplikacije koje ne zahtevaju prístup podacima prijatelja npr. igrice, kvizovi, međutim Fejsbuk i u ovakvim slučajevima nudi ograničen pristup svim osnovnim podacima o prijateljima.

Izmenom „Opt-Out“ principa moguće je postići zadovoljavajući nivo zaštite Fejsbuk korisnika. Ne postoji mogućnost korišćenja aplikacija, a da korisnici mogu da ograniče pristup podacima, koji se odnose na njihove prijatelje. Stoga bi trebalo primeniti „Opt-In“ princip, da bi se pribavila izričita saglasnost korisnika u ovom slučaju. I pored toga veoma je teško ustanoviti na koji način bi se ovi podaci korisnika, od strane trećih lica obrađivali.

Pošto korisnici nisu inforisani o korišćenju njihovih podataka, time se postupa suprotno članu 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*. Osim toga postoje samo ograničene informacije o ovome i tačne informacije su korisnicima sakrivene što nije u skladu sa članom 10 *Direktive o zaštiti podataka*.

Svrha korišćenja podataka od strane Fejsbuka je prekršena, pošto su korisnici pristali da Fejsbuk koristi njihove podatke a ne i treća lica, time se krši član 6 stav 1 (a) *Direktive o zaštiti podataka*. Fejsbuk sa svoje strane ne nudi odgovarajući nivo zaštite privatnosti, da će treća lica ispuniti kriterijume u skladu sa članom 25 *Direktive o zaštiti podataka*, pošto ne postoji saglasnost korisnika za transfer njihovih podataka. Naime, mnoge aplikacije i ne sadrže politiku privatnosti, koje bi ovaj transfer objasnile, tako da korisnici nisu ni pitani, da li svoje podatke žele da prebace trećim licima.⁸⁹

---

⁸⁹ Maks Šrems, *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 13 “Applications”*, Vienna, 18. August 2011, http://www.europe-v-facebook.org/Complaint_13_Applications.pdf, 7.8.2012.

Kompanija Symantec, koja se inače bavi bezbednošću na internetu je otkrila da je veliki broj aplikacija prosleđivao lične podatke korisnika Fejsbuka oglašivačima. U pitanju su podaci sa profila korisnika, njihove fotografije i istorijat četovanja. Navodno lica koja upravljaju aplikacijama nisu bila uopšte svesna da primaju ove podatke od korisnika Fejsbuka, iako je utvrđeno da je upitanju stotine hiljada aplikacija, koje su primale ovakve podatke.⁹⁰ Do toga je došlo tako što je Fejsbuk omogućio čitanje ovih informacija, dostavivši im greškom bezbednosni ključ.⁹¹

Sa početkom korišćenja novog Timeline-a korisnici su u mogućnosti da lakše i brže dolaze do informacija o aktivnostima, koje njihovi prijatelji preduzimaju. Na osnovu tzv. "Open Graph" mogu se videti sve aktivnosti korisnika Fejsbuk aplikacije. Ove aktivnosti mogu se videti na tzv. „Ticker-u“. Razlika između lajk dugmeta i Open Grapha je u tome što je sa lajkovanjem postojala samo jedna mogućnost povezivanja objekta i korisnika, dok je sa Open Graphom omogućeno pored ovoga i izbor glagola npr. čita knjigu. Suština je da korisnici ubuduće ne moraju da kliknu na određeni sadržaj, kao kod lajk dugmeta, nego je to implicirano aktivnošću korisnika automatski. Dakle, ova inovacija bi trebala u potpunosti da zameni lajk dugme. Trenutno ove aplikacije nude britanski Gardijan, američki Washington Post, video portal MyVideo, kao i Yahoo aplikacije. Korisnici dodavanjem ovih aplikacija na Fejsbuk pristupaju automatski Open Graph funkcijama. Washington Post uvek objavljuje šta korisnik trenutno čita. Ipak bi trebalo dati mogućnost korisnicima da sami odrede koje aktivnosti žele da se objavljuju svima i u kom periodu npr. do kraja nedelje, meseca.

Uvođenje ove funkcije na Fejsbuku omogućilo je pre svega firmama koje se oglašavaju veću mogućnost protoka informacija, pristupa aplikacijama, a samim tim i zarade.

Sa stanovišta zaštite podataka korisnika je ova funkcija utoliko problematična pošto se odvija bez znanja korisnika o tome, da se njihove aktivnosti objavljuju njihovim prijateljima, a oni na to nisu pristali. Osim toga nije moguće ograničiti koji prijatelji mogu da vide ove aktivnosti. Iz Fejsbuka poručuju da se objavljuju samo aktivnosti vezane za aplikacije kojima korisnici

---

⁹⁰ *Lični podaci sa FB-a u rukama oglašivača*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/ vesti. php? yyyy= 2011&mm=05&nav_id=511393, 7.8.2012.

⁹¹ *Greškom otkriveni profili korisnika "fejsbuka"*, izvor: Tanjug, sajt Blica, <http://www.blic.rs/ IT/253148/Greskom-otkriveni-profil-korisnika-fejsbuka>, 7.8.2012.

svakodnevno pristupaju i da su korisnici u mogućnosti da se saglase sa ovom opcijom.⁹²

2.10. Zaključak

Fejsbuk često tvrdi da su korisnici pristali na upotrebu i korišćenje njihovih podataka i da se oni ponašaju u skladu sa evropskim propisima, međutim činjenice govore drugačije. Korišćenjem „Opt-Out“ principa Fejsbuk od svojih korisnika:

- Ne dobija saglasnost. Pošto prilikom učlanjenja korisnici pristaju na generalnu politiku privatnosti Fejsbuka, dok ne postoji poseban pristanak na specijalne opcije. To znači da ne postoji specifičan pristanak na određene opcije, koje Fejsbuk nudi svojim korisnicima;

- Prikuplja podatke, pre davanja mogućnosti da se korisnici o tome izjasne. To se ogleda prilikom registracije na Fejsbuku. Od korisnika se traži da unesu svoje lične podatke (ime, prezime, datum rođenja, e-mail adresu, pol).⁹³ Pored toga može se primetiti da korisnik nema ni jednu opciju, kojom može podesiti svoje informacije koje želi da podeli sa Fejsbukom. Ono što je zabrinjavajuće je i da politika privatnosti ne predstavlja sastavni deo registracije na ovu društvenu mrežu, već postoji samo jedan link na osnovu koga se korisnici mogu upoznati, kako se Fejsbuk ophodi sa njihovim podacima;

- Nudi podešavanja opcija, koje su na veoma niskom nivou zaštite. Većinu informacija može videti svako, pošto je profil nakon registracije potpuno otvoren tako da i internet pretraživači poput Gugla mogu ove podatke ubaciti u svoju bazu podataka;

- Nudi podešavanja, koja nisu lako izmenjiva. Na taj način je onemogućeno praktično starijim i ne toliko kompjuterski veštima korisnicima, da na jednostavan način promene podešavanja. Naročito treba imati u vidu da Fejsbuk skriva mogućnosti izmene transfera podataka u vezi sa već napomenutim funkcijama. U tom moru isprepletenih informacija i prebacivanja sa jednog na drugo mesto putem linkova, običnim korisnicima je onemogućeno da nađu podešavanja, koja bi im omogućila da opcije isključe.

Time se krši član 7 (a) *Direktive o zaštiti podataka*, pošto ne postoji konkretan, nedvosmislen pristanak korisnika, niti informacija o tome. Štaviše,

---

⁹² Facebook: Automatische Nutzererfassung läuft an, Jakob Steinschaden, futurzone.at, <http://futurezone.at/produkte/5683-facebook-automatische-nutzererfassung-laeuft-an.php>, 7.8.2012.

⁹³ Ovo se može videti pri samom pristupanju Fejsbuku na <http://www.facebook.com/>, 7.8.2012.

Fejsbuk obeshrabruje korisnike, da podešavanjima promene koje informacije žele da podele sa ostalima. Zbog toga se i koristi „Opt-Out“ princip.

Korisnici ne dobijaju informacije na fer način, već ih samo jedna strana upućuje, što je suprotno članu 6 stav 1 (a) *Direktive o zaštiti podataka*.

Podešavanja bi trebala biti napravljena tako da od početka informacije mogu videti samo prijatelji korisnika, a ne svi Fejsbuk korisnici. Osim toga ovo bi trebalo da bude sastavni deo registracije korisnika.⁹⁴

Ispitivanje tužbenih navoda izvršeno je u Irskoj. Ceo dosadašnji postupak je trajao tri meseca. Fejsbuk je obavezan od strane Irske Komisije za zaštitu podataka da mora da više vodi računa o jednostavnijim objašnjenjima u svojoj politici o privatnosti.⁹⁵ Ipak ova Komisija je zatražila u njihovom izveštaju od Fejsbuka izvesna poboljšanja, dok teže povrede iz navedenih tužbi nije ustanovila. Ova poboljšanja su trebala da se urade do kraja marta 2012. godine, dok se dalja provera stanja od strane Irske komisije za zaštitu podataka nastavila u junu 2012. godine.

Podnosilac tužbenih zahteva smatra da su oni delimično obuhvaćeni, kao i da nije urađena potpuna pravna analiza tužbenih zahteva.⁹⁶ Naročito se prigovara da je u izveštaju potpuno isključeno ophođenje prema tzv. „Profilima iz senke“ i njihovom pravljenju od strane Fejsbuka, na osnovu praćenja komunikacije među korisnicima. Za to ne postoji adekvatna analiza u izveštaju koja pokazuje da je to tačno, tvrde iz Fejsbuka.⁹⁷

Osim toga kod tehnike prepoznavanja lica, konstatovano je da nije obezbeđen jasan i nedvosmislen pristanak korisnika na ovu opciju.

Fejsbuk ima obavezu da:

1. Mora da dostavi kopiju kategorija podataka, koju ima o preko 40.000 korisnika, koji su to zahtevali. Ovi podaci treba da uključe i podatke o prepoznavanju lica, kao i sve podatke koje Fejsbuk ima u svojoj bazi podataka;
2. Podatke korisnika može upotrebljavati ograničeno za reklamiranje;
3. Koristi lajk dugme od sada u ograničenom obimu;
4. Ne sme da prati korisnike na osnovu lajk dugmeta;

---

⁹⁴ Maks Šrems, *Complaint against Facebook Ireland Ltd. – 16 “Opt-Out”*, Vienna, 18. August 2011, http://www.europe-v-facebook.org/Complaint_16_Opt-Out.pdf, 7.8.2012.

⁹⁵ *“Fejsbuk” prošao test bezbednosti privatnih podataka*, sajt Blica, <http://www.blic.rs/IT/297483/Fejsbuk-prosao-test-bezbednosti-privatnih-podataka>, 7.8.2012.

⁹⁶ Barbara Wimmer, *Max Schrems: “Facebook muss noch viel lernen”*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/7314-max-schrems-facebook-muss-noch-viel-lernen.php>, 7.8.2012.

⁹⁷ Barbara Wimmer, *Datenschützer zweifeln an Facebook-Prüfung*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/6534-datenschuetzer-zweifeln-an-facebook-pruefung.php>, 7.8.2012.

5. Slike korisnika ne sme koristiti za reklame, osim ukoliko se korisnik izričito sa time saglasio;
6. Korisniku mora dati mogućnost da obriše svoje slike, pošto su do sada izbrisane slike bile zadržavane od strane Fejsbuka;
7. Korisnici se ne smeju dodavati u grupe bez njihove saglasnosti;
8. Neaktivne ili deaktivirane profile mora obirsati, ako se duže vremena ne upotrebljavaju;
9. Mora da obriše poslednji broj kod IP-adresa, koje se na osnovu Social-Plugin-a sakupljaju;
10. Unose vezane za pretraživanja obriše nakon 6 meseci od unosa;
11. Pri upotrebi aplikacija podatke trećih korisnika tj. prijatelja može samo ograničeno prosleđivati;
12. Celokupno brisanje podataka korisnika mora sprovesti u roku od 40 dana;
13. Mora proveriti uslove za zaštitu podataka od strane vlasnika aplikacija;
14. Mora dobiti ponovni pristanak korisnika, pošto je opcija prepoznavanja lica ilegalno aktivirana.⁹⁸

Ukoliko se Fejsbuk ne bude pridržavao navedenih mera, preti mu kazna do 100.000 evra, što za ovu kompaniju predstavlja simboličnu sumu.⁹⁹ Zatim je na sastanku između predstavnika Fejsbuka i podnosioca zahteva pokušano sporazumno i vansudsko rešenje postupka, kako je predviđeno irskim pravom.¹⁰⁰ Pošto je ovaj pokušaj propao, dalji korak podnosioca tužbi je zahtev za formalnim rešenjem spora.¹⁰¹ Upravo je i Fejsbuk zainteresovan za ovakvo rešenje, pošto će prema njihovim navodima tada tačno znati šta je legalno a šta nije.

Ukoliko ni tom odlukom ne budu bili zadovoljni, u planu je pokretanje postupka protiv države Irske, zbog povrede ugovora EU. Potrebno bi bilo podneti zahtev za pokretanje ovog postupka pred Evropskom komisijom.¹⁰² Ipak su navedene mere već donele izvesne rezultate, pošto je Fejsbuk najavio da će ukinuti spornu opciju prepoznavanja lica. Međutim ostaje i dalje sumnjivo u

---

⁹⁸ *Europe versus Facebook*, Neugkeiten, <http://www.europe-v-facebook.org/DE/de.html>, 7.8.2012.

⁹⁹ Jakob Steinschaden, *Wiener Studenten zwingen Facebook in die Knie*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/6505-wiener-studenten-zwingen-facebook-in-die-knie.php>, 7.8.2012.

¹⁰⁰ *Jus Student gegen Facebook keine Einigung*, futurzone, futurzone.at <http://futurezone.at/netzpolitik/7303-jus-student-gegen-facebook-keine-einigung.php>, 7.8.2012.

¹⁰¹ Pressekonferenz vom 20120207 - Max Schrems, *Europe vs. Facebook*, <http://www.youtube.com/watch?v=YJ4Ey-h9wYo>, 7.8.2012.

¹⁰² Barbara Wimmer, *Facebook verarscht uns alle*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/5644-facebook-verarscht-uns-alle.php>, 7.8.2012.

kojoj meri i da li će svi biometrijski podaci korisnika biti obrisani kao i da li će i dalje softver za prepoznavanje lica ostati u funkciji, ali sa drugačijom svrhom. Sumnje potiču upravo s obzirom na dosadašnju praksu u obradi podataka korisnika. Postupak ukidanja ove opcije za EU korisnike Fejsbuka je određen do 15. 10. 2012. godine.¹⁰³

Pored toga ceo postupak u Irskoj bi mogao da traje pet i više godina, što predstavlja jedan dug proces, pogotovo imajući u vidu da se radi o zaštiti osnovnih ljudskih prava korisnika Fejsbuka.

---

¹⁰³ *Fejsbuk isključuje sistem za prepoznavanje lica*, sajt Blica, [http:// www. blic. rs/ IT/ 344293/ Fejsbuk -isklucuje-sistem-za-prepoznavanje-lica](http://www.blic.rs/IT/344293/Fejsbuk-isklucuje-sistem-za-prepoznavanje-lica), 24.10.2012.

3. ZAŠTITA PRIVATNOSTI

3.1. Uvod

Zaštita privatnosti predstavlja jedno od najvažnijih osnovnih ljudskih prava. U svetu modernih internet tehnologija može se reći da je ovo pravo u pravom smislu reći ugroženo, iako je proklamovano u ustavima od strane država i garantovano konvencijama kao neprikosnoveno pravo svim građanima. Treba ukazati da u svetu modernih internet tehnologija jedan od najistaknutijih boraca za internet slobodu i osnivač Fondacije za slobodni softver (Free Software Foundation) Ričard Stolmen Fejsbuk naziva "mašinom za digitalni nadzor ljudi".¹⁰⁴ Pored već navedenog slučaja Maksa Šremsa, Stolmen navodi i slučaj jednog Irca koji je dobio 2000 stranica sa podacima, koje Fejsbuk ima o njemu. O ovakvoj količini podataka i ugroženosti prava svakog pojedinca na privatnost je i "Staljin mogao samo da sanja". Ovakvu tvrdnju Stolman je izneo i u pogledu mobilnih telefona nazivajući ih "Staljinov san".¹⁰⁵ Mobilne telefone smatra oruđem "velikog brata", koji beleže gde ljudi idu i prati ih u svakom momentu. Spas se shodno ovom stručnjaku nalazi u slobodi softvera, koji bi bio besplatan za sve korisnike. Ljudi jednostavno nisu svesni svoje neslobode, pored toga i plaćaju velike sume novca, kako bi dobili bolji softver i bolje performanse.

Kada govorimo o pravu privatnosti uopšte, ono je utemeljeno članom 8 *Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda*¹⁰⁶ (u daljem

---

¹⁰⁴ Richard Stallman, *Facebook je mašina za digitalni nadzor*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/aktuelno.php?yyyy=2012&mm=06&nav_id=615411, 19.7.2012.

¹⁰⁵ Stolmen dalje dodaje „Mi danas živimo u svetu u kojem vlade suzbijaju narodne pobune i rade u korist bankara. U Evropi je Mađarska u tome za sada otišla najdalje. Digitalna tehnologija omogućava vlastima povećanje kontrole nad ljudima i nalazimo se na putu koji nije demokratski. Fejsbuk će američkoj vladi dati sve podatke koje ima o nekoj osobi, zahvaljujući licemerno nazvanom zakonu Patriot Act. Zato se moramo odupreti i vladinom i korporativnom nadzoru. Ukratko, Fejsbuk nije vaš prijatelj", rekao je Stolmen. O grupi Anonymus ovaj stručnjak kaže "Oni se zapravo bave virtuelnim ekvivalentnom uličnih protesta, što ljudima može biti iritantno, isto kao i kada štrajkuju vozači autobusa pa je gradski prevoz zaustavljen. No, tada se uvek treba zapitati – zbog čega vozači štrajkuju? Kod Anonymousa mi se ne sviđa što su nekoliko puta objavili nečiju privatnu komunikaciju". Richard Stallman, *Mobilni telefoni su Staljinov san*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2011&mm=03&nav_id=499267, 19.7.2012.

¹⁰⁶ Član 8 Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života: Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske; Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u

tekstu: EKLJP), koja je usvojena 4.11.1950. od strane Saveta Evrope. Evropski sud za ljudska prava sa sedištem u Strazburu je utvrdio da se zaštita na osnovu ovog člana odnosi i na komunikaciju putem interneta, e-mail komunikaciju, online praćenje internet komunikacije. Pored ovih oblika zaštite, koje je sud utvrdio, svakako najvažnija je zaštita podataka o ličnosti koja je takođe obuhvaćena ovim članom konvencije.¹⁰⁷ Ova zaštita se odnosi na podatke o celokupanom psihičkom i fizičkom integritetu čoveka¹⁰⁸ (od zdravstvenog stanja, imena, porekla, seksualne orijentacije do posrednih podataka tzv. potencijalno osetljivih podataka kao što su IP-adrese¹⁰⁹ internet korisnika).

Povrede ovog člana predstavljaju mere nadziranja, praćenja internet saobraćaja, kao i čuvanje podataka izvan njihove svrhe prikupljanja.

Na osnovu teksta EKLJP zaštitu zagarantovanih prava dužna je da omogući država potpisnica EKLJP.¹¹⁰

Mešanje države, odnosno povreda ovog prava, koji inače u državama potpisnicama konvencije ima rang ustavne odredbe i direktno se primenjuje, može se opravdati jedino u slučajevima navedenim u članu 8 stavu 2 EKLJP. To su pre svega interesi nacionalne bezbednosti, zaštite zdravlja. Međutim, treba imati u vidu da ovo pravo državi da se meša u osnovna prava pojedinaca ima i svoje granice. To se pre svega misli na principe i uslove koje je Evropski sud za ljudska prava utvrdio. Da bi se intervencija države u sferi ljudskih prava mogla opravdati, neophodno je slediti sledeće principe.

Princip proporcionalnosti odnosno srazmernosti – Neophodno je postaviti na jednu stranu interese pojedinaca (u ovom slučaju Fejsbuk korisnika) a na drugu stranu javne interese.

Ukoliko je javni interes utvrđen i definisan, dalje treba ispitati

- 1) Da li je *podesno sredstvo* upotrebljeno za zaštitu javnog interesa. Ukoliko vlast izabere sredstvo koje nije pogodno da bi služilo javnom interesu, to ne opravdava mešanje tj. intervenciju države. Samim tim

---

interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. *Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Rim*, 4. novembra 1950. http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/evr_konvencija_ljudska%20prava_lat.pdf, 26.6.2012.

¹⁰⁷ *Verfassungsrecht, Recht auf Achtung des Privat- und Familienlebens*, Öhlinger, 8. Auflage, facultas.wuv, 2009. Wien, strane 364 i 365.

¹⁰⁸ *Grundzüge des Öffentlichen Rechts, Der Schutz des Privat- und Familienlebens*, Stelzer, LexisNexis ARD Orac, 2005. Wien, strane 152 i 153.

¹⁰⁹ Na osnovu IP-adresa se posredno može doći do podataka o internet korisnicima, ukoliko se utvrdi ko stoji iza navedene adrese. Ove adrese predstavljaju pandan broju telefona u telefonskom saobraćaju, koje su dodeljene svakom internet korisniku.

¹¹⁰ Republika Srbija je potpisnica konvencije, kao i mnoge druge države koje nisu članice EU.

predstavlja povredu člana 8. Ukoliko je i ovaj uslov ispunjen treba ispitati;

- 2) Da li je ovo sredstvo bilo neophodno. *Princip neophodnosti* podrazumeva da li je u slučaju mešanja bilo moguće postići isti cilj odnosno svrhu blažim sredstvom (sredstvom koje bi najmanje moguće ograničilo ovo ljudsko pravo);
- 3) Da li je *sredstvo uporedivo*. Treba isključiti situaciju u kojoj relativno nizak stepen javnog interesa može da dovede do masovnih povreda ljudskih prava.¹¹¹

Uvek prilikom procene da li je došlo do povrede osnovnih ljudskih prava treba poći od gore navedenog principa srazmernosti i njegovih uslova.

Na nivou Evropske Unije, je stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona 1.12.2009. puni zakonski efekat dobila *Povelja Evropske Unije o osnovnim pravima* usvojena 18.12.2000. Do usvajanja Lisabonskog ugovora, ovaj pravni dokument je predstavljao običnu političku proklamaciju. Nakon stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona, Povelja Evropske Unije o osnovnim pravima postaje sastavni deo evropskog prava i samim tim obavezujuća prema svim organima EU (ona ima rang primarnog izvora prava EU). Osim toga to znači takođe i da se svaki građanin EU može direktno pozvati na tekst ove Povelje pred Evropskim sudom sa sedištem u Luksemburgu, kao i pred nacionalnim sudovima država članica.¹¹²

Za Fejsbuk korisnike je od značaja član 8 Povelje Evropske unije o osnovnim pravima, kojim se reguliše pravo na zaštitu podataka o ličnosti.¹¹³ Posebno treba istaći stav 2 ovog člana, kojim je *za obradu podataka neophodna predhodna saglasnost* imaoca podataka. To praktično znači da Fejsbuk ne sme ni jednu radnju preduzeti bez predhodne saglasnosti korisnika, koja menja svrhu i cilj na osnovu prvobitno date saglasnosti o obradi podataka.

U poglavlju II je bilo govora o *Direktivi o zaštiti podataka Evropske unije* (Direktiva 95/46/EK). Doneta davne 1995. godine, uspela je do današnjih

---

¹¹¹ *Grundzüge des Öffentlichen Rechts, Verfassungsrechtliche Rechtfertigung*, Stelzer, LexisNexis ARD Orac, 2005. Wien, strane 148, 149 i 150.

¹¹² *Vertrag von Lissabon*, <http://www.bmask.gv.at/cms/site/dokument.html?channel=CH0124&doc=CMS1218184665925>, Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz, 26.06.2012.

¹¹³ Član 8 Zaštita ličnih podataka: 1. Svaka osoba ima pravo na zaštitu ličnih podataka, koji se na nju odnose; 2. Lični podaci moraju se obrađivati pošteno i mogu se koristiti u za to utvrđene svrhe i to na osnovu pristanka osobe koje se tiču ili na nekoj drugoj zakonskoj osnovi. Svako ima pravo na pristup prikupljenim podacima o njemu i pravo na njihovo ispravljanje; 3. Nadzor nad poštovanjem ovih pravila vrši nezavisni organ. *Charta der Grundrechte der Europäischen Union (2000/C 364/01)*, *Povelja Evropske Unije o osnovnim pravima*, Službeni glasnik Evropske Zajednice, http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_de.pdf, 26.6.2012.

dana da ostane kamen temeljac zaštite privatnosti internet korisnika. Današnji svet modernih tehnologija je u mnogome promenjen u odnosu na 1995. Danas ne postoji samo jedan centar za zaštitu podataka, već svako od nas poseduje jedan mobilni centar za zaštitu podatka. Na taj način mi možemo kreirati profile na Fejsbuku, razmenjivati bilo koje vrste informacija i podataka putem interneta. Pored toga snimanje podataka se ne odvija samo u jednom centru za zaštitu podataka, već i u institucijama, firmama, na serverima širom sveta kao i sve češće u tzv. ¹¹⁴“oblacima”.¹¹⁵ Da bi ova materija sveobuhvatno bila regulisana nedavno je donet nacrt Uredbe o zaštiti podataka, kojom bi ova materija bila važeća za sve članice EU i to neposredno.¹¹⁶ To znači da bi države članice EU morale direktno da primenjuju ovaj propis. Za razliku od direktiva, kojom su dati pravni okviri pa su države članice dužne da implementiraju ove propise u skladu sa svojim zakonodavstvom, uredbe na nivou EU se primenjuju kao bilo koji drugi zakoni i predstavljaju zakone EU.

Predlog Uredbe o zaštiti podataka predstavlja ograničenje suvereniteta država članica EU u pogledu zaštite podataka.¹¹⁷ Države članice EU više neće kao u slučaju direktiva imati okvire koje će slediti, već će direktno primenjivati odredbe ove uredbe. Na ovaj način se postiže veća pravna sigurnost ali i bolja zaštita osnovnih ljudskih prava.¹¹⁸ Glavni ciljevi donošenja uredbe su:

Usaglašenost ove pravne materije na nivou EU kao i zalaganje za primenu već postojećih propisa u ovoj pravnoj materiji. Osim toga postavljanje

---

¹¹⁴ Viviane Reding, *Herausforderungen an den Datenschutz bis 2020: Eine europäische Perspektive*, ZD Zeitschrift für Datenschutz, beck.de Zeitschriften, <http://rsw.beck.de/cms/main?docid=321429>, 20.7.2012.

¹¹⁵ Računarstvo u oblaku (Cloud Computing) je tehnologija koja je zasnovana na pružanju usluga korisnicima nezavisno od lokacije na kojoj se oni nalaze. Korisnici se pomoću ove usluge mogu priključiti i isključiti sa mreže u bilo kom trenutku i sa bilo kog mesta na svetu. Mogućnosti ove tehnologije idu toliko daleko da korisnici i njihovi podaci upotrebom ove tehnologije dolaze u jurisdikciju različitih zemalja. Ovo predstavlja i rizike po pitanju zaštite podataka i primene prava u ovoj oblasti, pošto se podaci nalaze u tzv. oblaku. *Računarstvo u oblaku*, Iz Vikipedije, slobodne enciklopedije, http://sr.wikipedia.org/wiki/Ra%C4%8Dunarstvo_u_oblaku, 22.7.2012.

¹¹⁶ *Reding stellt EU-Datenschutzreform vor*, Falk Lüke, heise online, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Reding-stellt-EU-Datenschutzreform-vor-1421418.html>, 20.7.2012.

¹¹⁷ Andreas Wilkens, *Debatte über europäisches Datenschutzrecht geht weiter*, heise online, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Debatte-ueber-europaeisches-Datenschutzrecht-geht-weiter-1621939.html>, 20.7.2012.

¹¹⁸ *Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung)*, Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, 3.1.Rechtsgrundlage, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 22.7.2012.

novih pravnih mehanizama i standarda na osnovu člana 16 B Ugovora iz Lisabona¹¹⁹ kao i već pomenutog člana 8 Povelje Evropske Unije o osnovnim pravima. Naglašena je i dobra pravna osnova već utvrđena direktivom iz 1995 godine. Insistira se na potpunom usaglašavanju ove materije na najvišem nivou i na jednoobraznom sistemu, koji bi omogućio najveći mogući standard zaštite pojedinaca u svim okolnostima. Dalje je važno pojašnjavanje propisa u oblasti primene prava, kako bi nezavisno od geografskog mesta odgovorne institucije za obradu podataka mogle da primenjuju najviši mogući standard zaštite.¹²⁰ Posebno se naglašava da međunarodni sporazumi koje EU potpiše sa trećim zemljama¹²¹ moraju imati standarde vezane za zaštitu podataka koje će sadržati buduća uredba.¹²²

Jačanje prava pojedinaca pre svega u pogledu “prava na digitalni zaborav“ odnosno „prava na brisanje podataka“ npr. brisanje Fejsbuk profila na zahtev korisnika.¹²³ Pojedinici do sada nisu imali uvek osećaj i kontrolu, šta se sa

---

¹¹⁹ Član 16 B: 1. Svako ima pravo na zaštitu svojih ličnih podataka; 2. Evropski parlament i Veće, odlučujući u skladu sa redovnim zakonodavnim postupkom, utvrđuju pravila o zaštiti pojedinaca s obzirom na obradu ličnih podataka u institucijama, telima i agencijama Unije kao i u državama članicama kad obavljaju svoje aktivnosti u području primene prava Unije i pravila o slobodnom kretanju takvih podataka. Poštovanje tih pravila podleže nadzoru nezavisnih tela. Pravila usvojena na osnovu ovog člana ne dovode u pitanje posebna pravila utvrđena u članu 25.A Ugovora o Evropskoj uniji. Član 25.A U skladu sa članom 16. B Ugovora o funkcioniranju Evropske unije i odstupajući od njegovog stava 2., Veće usvaja odluku u kojoj se utvrđuju pravila o zaštiti pojedinaca s obzirom na obradu ličnih podataka od strane država članica pri obavljanju aktivnosti u području primene ovog poglavlja i pravila o slobodnom kretanju takvih podataka. Poštovanje tih pravila podleže nadzoru nezavisnih tela. Ugovor iz Lisabona o izmeni ugovora o Evropskoj Uniji i Ugovora o osnivanju Evropske Zajednice, (2007/C 306/01), http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/EUugovori/12007L_Ugovor_iz_Lisabona_hrv.pdf, 22.7.2012.

¹²⁰ *Entschließung des Europäischen Parlaments vom 6. Juli 2011 zum Gesamtkonzept für den Datenschutz in der Europäischen Union*, (2011/2025(INI)), Europäisches Parlament, 1-10 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0323&format=XML&language=DE>, 22.7.2012.

¹²¹ *Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung)*, Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 40 Allgemeine Grundsätze der Datenübermittlung, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

¹²² *Entschließung des Europäischen Parlaments vom 6. Juli 2011 zum Gesamtkonzept für den Datenschutz in der Europäischen Union*, (2011/2025(INI)), Europäisches Parlament, 45, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0323&format=XML&language=DE>, 22.7.2012.

¹²³ *EU-Datenschutzverordnung geleakt*, futurezone, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/6273-eu-datenschutzverordnung-geleakt.php>, 20.7.2012.

njihovim podacima dešava.¹²⁴ Osim toga centralna uloga u zaštiti internet korisnika data je i tzv. Opt-In principu, kojim bi korisnici za njihovu obradu podataka morali da daju izričitu i predhodnu saglasnost kao i da budu obavešteni o svrsi sakupljanja njihovih podataka i to kroz jedan ciklus kojim bi se od početka štitila privatnost korisnika Fejsbuka tzv. princip "Privacy by default".¹²⁵ Naglašena komponenta je pristanak pojedinca, koji bi trebalo da bude saglasan sa propisima, samo ukoliko je dat: nedvosmisleno (neophodno je da korisnik bude upoznat sa svim relevantnim činjenicama), slobodan (za konkretan slučaj), izričit pristanak, kao i da je pristanak učinjen na način da ga korisnik u svakom trenutku može opozvati. Prećutno odobrenje ne predstavlja saglasnost u ovom pogledu, pa se ne može tako ni posmatrati.¹²⁶ Pristanak odnosno odobrenje treba da se odnosi na sve svrhe odnosno ciljeve, koji se preduzimaju u toku postupka obrade podataka.

Važna odredba se pritom odnosi i na izmenu opštih uslova (politike) poslovanja. U tom slučaju neophodno je dobiti ponovnu saglasnost korisnika. U slučaju Fejsbuka bi to značilo da pri svakoj pomeni politike privatnosti na ovoj društvenoj mreži mora stajati jasno uočljivo i razumljivo obaveštenje o tome, kao i mogućnost da korisnici odustanu od daljeg korišćenja Fejsbuka.¹²⁷

Poseban značaj tom prilikom se daje i online reklamiranju u ovom pogledu. Naime, ističe se neophodnost da korisnik pristane na gore naveden način. Isto tako se zahteva pristanak i u pogledu "kolačićića" u svrhu reklamiranja.¹²⁸

Jačanjem transparentnosti i ukazivanjem korisnicima na njihova prava, jačaju se prava pojedinaca u pogledu kontrole njihovih podataka. Informacije treba da budu jasne, lako razumljive običnim korisnicima, kao i pristupačne. Upravo jačanjem svesti putem pristupa podacima, mogućnosti njihovog brisanja, ispravljanja, blokiranja, postiže se gore navedeni princip "prava na digitalni zaborav". Korisnici takođe trebaju da imaju mogućnost da ovo garantovano pravo dobiju bez ikakve naknade. Uz ovo svakako je veoma bitno da se imao

---

¹²⁴ *Datenschutzverordnung soll EU-Bürgern mehr Kontrolle geben*, Zeit Online, Datenschutz, <http://www.zeit.de/digital/datenschutz/2012-01/eu-datenschutzverordnung-reding>, 20.7.2012.

¹²⁵ *EU-Kommissarin gegen Facebook & Co.*, futurezone, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/2289-eu-kommissarin-gegen-facebook-amp-co.php>, 22.7.2012.

¹²⁶ *Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung)*, Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, 25, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 22.7.2012.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ Više o ovome u poglavlju II kao i u nastavku ovog poglavlja.

podataka informišu i da znaju u svakom trenutku kod koga, kako i za koju svrhu se obrađuju i snimaju njihovi podaci i na koji period se vrši obrada i snimanje podataka. Korisnici moraju biti informisani o svakoj zloupotrebi njihovih podataka kao i svakoj pretnji po sigurnost podataka. Dalje se zahteva da ukoliko korisnici podnesu zahtev, njihovi podaci im se objavljuju, kao i ukoliko zatraže brišu. Uбудuće će korisnici dobijati podatke o tome ko je odgovoran za obradu podataka, kao i kontakt podatke odgovornih lica i svrhu prikupljanja njihovih podataka uključujući i opšte uslove poslovanja odnosno politiku privatnosti, na koji period se snimaju podaci korisnika, postojanje prava korisnika na brisanje, ispravku odnosno informisanje uopšte, kontakt podatke nadležne nadzorne institucije za sprovođenje zaštite podataka, podatke o tome da li se podaci korisnika šalju u tzv. treće zemlje.¹²⁹ Ovo će predstavljati minimalni standard, koji će morati da ispuni svaka firma ili institucija koja se bavi obradom podataka.

Ukoliko korisnici podnesu zahtev za dobijanje informacija o njihovim podacima, firme odnosno institucije su dužne da najkasnije u roku od mesec dana od dana podnošenja zahteva, saopšte tražene informacije korisnicima. Ovaj rok se maksimalno može produžiti na još mesec dana, ukoliko bi to bilo neohodno da se izbegnu nesrazmerni troškovi odgovornih lica za obradu podataka. Informacije o korisnicima se dostavljaju u pismenoj ili elektronskoj formi.¹³⁰

Bitan element u jačanju prava pojedinaca je i “pravo na prenosivost podataka“. Ovim pravom bi se omogućilo korisnicima da slično upotrebi mobilnih telefona, prenesu svoje podatke drugom ponudiocu usluga. U slučaju Fejsbuka bi to bilo npr. ako bi korisnik želeo da svoje podatke sa Fejsbuka prenese na Gugl + ili bilo koju drugu društvenu mrežu.¹³¹ Da bi se ovo pravo bolje ostvarivalo predviđeno je i da korisnici mogu zahtevati da im se njihovi podaci dostave stukturisani u elektronskom formatu.¹³² Treba imati u vidu da svi

---

¹²⁹ Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung), Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 14 Information der betroffenen Person, Absatz 1. und 2., [http:// ec. europa. eu/ justice/ data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf](http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf), 24.7.2012.

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ Evropa: Veća zaštita ličnih podataka na vebu, Izvor: Tanjug, sajt Večernje Novosti online, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.236.html:363817-Evropa-Veca-zastita-licnih-podataka-na-vebu>, 20.7.2012.

¹³² Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung), Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, 3.4.3.3. Abschnitt 3 – Berichtigung und Löschung, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 22.7.2012.

navedeni principi treba da budu u skladu sa već spomenutim principom srazmernosti.¹³³

Jačanje sprovođenja i primene prava u ovoj oblasti omogućava se uvođenjem poverenika za zaštitu podataka na nivou firme. Ovu funkciju moraće da uvedu firme koje imaju više od 250 zaposlenih. Poverenik za zaštitu podataka se stara na nivou firme o sprovođenju propisa iz oblasti zaštite podataka.¹³⁴ Sprovođenjem i primenom prava postiže se veće poverenje korisnika.¹³⁵ Da bi se poverenje postiglo neophodno je uspostaviti funkcionalno zakonodavstvo, nezavisne institucije u primeni prava, kao i odgovornu politiku preduzeća prema korisnicima.

Obaveza firmi će biti i da pruže neophodna obaveštenja u slučaju pristupa podacima korisnika od strane neovlašćenih lica (u roku od 24 časa od saznanja).¹³⁶ Na ovaj način će korisnici imati mogućnost da efektivno spreče gubitak njihovih podataka u najbržem mogućem roku.¹³⁷

---

¹³³ Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung), Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, 30, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 22.7.2012.

¹³⁴ Viviane Reding, Herausforderungen an den Datenschutz bis 2020: Eine europäische Perspektive, ZD Zeitschrift für Datenschutz, beck online Zeitschriften, <http://rsw.beck.de/cms/main?docid=321429>, 25.7.2012.

¹³⁵ U Nemačkoj već postoji ova institucija. Tamo su međutim u obavezi sve firme da imenuju poverenika za zaštitu podataka. Kao glavni zadatak poverenika se navodi kontrola zaštite podataka kao i rizika u zaštiti prava zaposlenih (član 4d VI 1 Saveznog zakona o zaštiti podataka). Insistira se i na nezavisnosti poverenika, čije odluke mogu biti u suprotnosti sa stavovima rukovodećih struktura preduzeća (član 4f III 2 Saveznog zakona o zaštiti podataka). Da bi se ostvarila maksimalna zaštita i nezavisnost poverenika, uvedena je i apsolutna zaštita od otkaza. Poverenik se može razrešiti dužnosti, samo iz važnih razloga (izričito navedenih u zakonu). Betrieblicher Datenschutzbeauftragter – Welche Rechte und Pflichten hat er?, Datenschutzbeauftragter INFO Informationen zum Datenschutz, zvanični sajt nemačkog poverenika za zaštitu informacija i podataka, <http://www.datenschutzbeauftragter-info.de/betrieblicher-datenschutzbeauftragter-welche-rechte-und-pflichten-hat-er/>, 3.8.2012.

¹³⁶ Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung), Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 31 Meldung von Verletzungen des Schutzes personenbezogener Daten an die Aufsichtsbehörde, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

¹³⁷ Carsten Ulbricht, Datenleck bei SchülerVZ und die datenschutzrechtliche Meldepflicht Web 2.0, Social Media & Recht, Datenleck bei SchülerVZ und die datenschutzrechtliche Meldepflicht, <http://www.rechtweinnull.de/index.php?/archives/143-Datenleck-bei-SchuelerVZ-und-die-datenschutzrechtliche-Meldepflicht.html#extended>, 3.8.2012.

Od izuzetnog značaja za korisnike Fejsbuka je i obaveza ukazivanja o nivou zaštite, u tzv. trećim zemljama (zemljama van EU). Time je Fejsbuk obavezan da dostavlja informacije korisnicima, na kom nivou zaštite podataka se nalaze npr. SAD, ukoliko bi se podaci slali u SAD.

Svaka firma koja ima predstavništvo u EU, moraće da se pridržava i posluje u skladu sa ovim propisom. Ovo je i do sada bilo regulisano, međutim novina je da će se ova uredba odnositi i na firme koje nemaju predstavništvo u EU, ako se radi o licima koja su u EU. Neophodno je da ove firme nude usluge ili robu unutar granica EU.¹³⁸ Firme čije se sedište nalazi van EU dužne su da imenuju zastupnika za zaštitu podataka. Ovo ne važi za firme koje imaju “odgovarajući stepen zaštite podataka”, koje imaju manje od 250 zaposlenih, kao i na institucije drugih zemalja.¹³⁹ Neophodno je da firme van EU imaju odgovarajući stepen zaštite podataka, koji utvrđuje Evropska komisija. Tom prilikom Komisija uzima u obzir:

- 1) Vladavinu prava u određenoj zemlji, a u tom pogledu stanje sigurnosti javnog poredka, odbrane, nacionalne bezbednosti kao i postojanje odnosno sprovođenje administrativnih i žalbenih postupaka prema građanima EU;
- 2) Postojanje nezavisnih nadzornih tela za zaštitu podataka i pridržavanja standarda zaštite podataka, kao i njihova saradnja sa EU.

Pošto ove činjenice utvrdi, Komisija objavljuje listu tj. spisak zemalja, koje ispunjavaju “odgovarajući stepen zaštite podataka”.¹⁴⁰

Pored toga za firme (kao što je u slučaju Fejsbuka), koje podatke o korisnicima šalju na svoje servere u SAD, a koje se ne budu pridržavale EU propisa u ovoj materiji, predviđene su različite kazne. Kazna u iznosu od 5%

---

¹³⁸ *Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung)*, Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 3, Räumlicher Anwendungsbereich, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

¹³⁹ *Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung)*, Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 25 Vertreter von nicht in der Union niedergelassenen für die Verarbeitung Verantwortlichen, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

¹⁴⁰ *Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung)*, Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 41 Datenübermittlung auf der Grundlage eines Angemessenheitsbeschlusses, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

godišnjeg prometa firme, ukoliko ne dostavlja korisnicima informacije (gore navedeni minimalni standard), ukoliko to ne učini u odgovarajućem formatu kao i ukoliko zahteva naknadu za pružanje ovih informacija. Propisana je i kazna u iznosu od 1% godišnjeg prometa firme, ukoliko firme ne daju informacije na transparentan, razumljiv i pristupačan način, ne pouče korisnike o pravnim mogućnostima za ostvarenje njihovih prava na zaštitu podataka i ne odgovore na zahtev korisnika podataka, čiji se podaci obrađuju. Kazna od 1% odnosi se i na uskraćivanje podataka o svrsi njihovog prikupljanja, trajanju snimanja podataka, kategoriji podataka, pravu na ispravljanje, brisanje, mogućnostima ulaganja žalbe itd. Identičan procenat je predviđen i za firme koje postupaju suprotno "pravu na digitalni zaborav". Kazna od 2% godišnjeg prometa firme se primenjuje na one firme, koje ne poštuju propise u pogledu saglasnosti korisnika na obradu podataka kao i u pogledu zaštite posebnih kategorija podataka¹⁴¹ i u pogledu uskraćivanja prava korisnika da svoj pristanak na obradu podataka opozovu. Takođe u ovu grupu spadaju i firme koje se bave pravljemom profila korisnika,¹⁴² ukoliko ne imenuju zastupnika i ne poštuju propise o sigurnosti i tehničkoj podršci zaštite podataka, ne imenuju poverenika za zaštitu podataka na nivou firme, ne pridržavaju se odredbi koje se odnose na slanje podataka u treće zemlje.¹⁴³ Ovo važi svakako i za sve ostale firme van EU koje žele da obrađuju podatke EU građana.¹⁴⁴ Na taj način će se izbeći dosadašnji pravni vakum i jasno staviti do znanja firmama koje posluju van EU, a obrađuju podatke građana EU da će morati da se pridržavaju propisa EU.¹⁴⁵ Ovaj predlog uredbe trebalo bi predhodno da usvoje sve članice EU da bi stupio na snagu, a očekuje se da stupi na snagu krajem 2014, ako bude usvojen.¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Videti u nastavku. To su podaci koji se odnose na rasu, etničko poreklo, politička i religiozna uverenja, pripadnost sindikatima, genetski podaci, podacima o zdravlju, seksualnom životu i podaci o osuđenim licima.

¹⁴² Videti u nastavku. Profilisanje se vrši na osnovu procena određenih obeležja lica ili analiza lica uz pomoć prognoza njihovog poslovnog uspeha, njihove sposobnosti, njihovog boravka, finansijske situacije, zdravstvenog stanja, preferencija, kao i njihovog ponašanja.

¹⁴³ Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung), Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 79 Verwaltungsrechtliche Sanktionen, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

¹⁴⁴ EU-Kommissarin gegen Facebook & Co., futurezone, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/2289-eu-kommissarin-gegen-facebook-amp-co.php#userkommentare>, 20.7.2012.

¹⁴⁵ EU will "Recht auf Vergessen" im Internet, APA, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/5823-eu-will-recht-auf-vergessen-im-internet.php>, 20.7.2012.

¹⁴⁶ EU: Korisnicima pravo da budu zaboravljeni, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/aktuelno.php?yyyy=2012&mm=01&nav_id=577023, 20.7.2012.

Predlog uredbe reguliše i jednu novu kategoriju podataka, koja nije postojala do sada, a to su biometrijski podaci.¹⁴⁷

To su podaci koji omogućavaju psihička, psihološka obeležja kao i elemente ponašanja ljudi, na osnovu kojih se može izvršiti identifikacija. Najvažniji primer u slučaju Fejsbuka je svakako skeniranje lica (videti odeljak II).¹⁴⁸

Naročiti značaj se daje posebnim kategorijama podataka koji se odnose na rasu, etničko poreklo, politička i religiozna uverenja, pripadnost sindikatima, genetske podatke, podatke o zdravlju, seksualnom životu i podatke o osuđenim licima. Prikupljanje ovih podataka je generalno zabranjeno, osim ukoliko se lice sa ovime izričito saglasi.¹⁴⁹

Osim toga uvodi se i nova zaštita korisnika koja se odnosi pre svega na internet korisnike. Korisnici društvenih mreža, a pre svega Fejsbuka su ovim direktno pogođeni. Naime radi se o tzv. profilisanju ili pravljenju profila korisnika na osnovu procena određenih obeležja lica ili analiza korisnika uz pomoć prognoza njihovog poslovnog uspeha, njihove sposobnosti, njihovog boravka, finansijske situacije, zdravstvenog stanja, preferencija, kao i njihovog ponašanja. Naravno i ove podatke je moguće prikupiti uz saglasnost korisnika.¹⁵⁰

Prilikom reagovanja na predlog uredbe pokazalo se da su internet giganti poput Gugla i Fejsbuka i Tvitera veliki protivnici predloženog prava na digitalni zaborav. Oni su istakli da nove odredbe predstavljaju kršenje prava na

---

¹⁴⁷ Entschließung des Europäischen Parlaments vom 6. Juli 2011 zum Gesamtkonzept für den Datenschutz in der Europäischen Union, (2011/2025(INI)), Europäisches Parlament, 11-23 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0323&format=XML&language=DE>, 22.7.2012.

¹⁴⁸ Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung), Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 4 Begriffsbestimmungen (11) „biometrische Daten“, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

¹⁴⁹ Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung), Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Vertragsbedingungen Artikel 9, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

¹⁵⁰ Vorschlag für Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten und zum freien Datenverkehr (Datenschutz-Grundverordnung), Europäische Kommission, Brüssel, den 25.1.2012, Artikel 20 Auf Profiling basierende Maßnahmen, Absätze 1,2,3, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_de.pdf, 24.7.2012.

slobodu izražavanja, kao i pravo na informaciju.¹⁵¹ Osim toga stručnjaci ukazuju na veoma naivan pristup ovom pravu na tzv. online gumicu,¹⁵² pošto ono ne može tehnički da se sprovede u praksi.¹⁵³

Ono što je uočljivo je da je Evropskoj komisiji data odlučujuća uloga u primeni ovog zakona. Tako pored utvrđivanja stepena zaštite podataka van EU, Komisija dobila mogućnost da reguliše princip Privacy by Design.¹⁵⁴

Neki kritičari predloga uredbe ukazuju i na veoma kratak rok za obaveštenje nadzornih institucija prilikom propusta i gubitka u obradi podataka (rok od 24 časa od događaja). Osim toga kao značajno opterećenje nalaze i u kažnjavanju firmi, ukoliko se ne pridržavaju ove uredbe.¹⁵⁵

Svakako da predložena uredba predstavlja veliki korak u zaštiti podataka u EU. Ova pravna pravila će ojačati prava pojedinaca i kontrolora zaštite podataka. Ojačana je i uloga nacionalnih nadzornih organa. Opšti utisak o uredbi je generalno pozitivan. Tako je u svom mišljenju Evropski nadzornik za zaštitu podataka Peter Hustinx istakao prednosti i nedostatke ove uredbe.¹⁵⁶ Naročito je pozitivno ocenjen opšti princip važenja ove uredbe, kojom se teži da ona bude primenljiva za sve članice EU.¹⁵⁷ Samim tim što predstavlja pravni akt najveće pravne snage tzv. sekundarnog zakonodavstva EU, neposredno će uredba važiti u svim državama članicama i na taj način obrazovati jedinstveni zakon za sve države članice EU.¹⁵⁸

---

¹⁵¹ Facebook, Google i Twitter protiv "prava na zaborav", Izvor: Tanjug, sajt Večernje Novosti online, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.236.html:376012-Facebook-Google-i-Twitter-protiv-quotprava-na-zaboravquot>, 25.7.2012.

¹⁵² Jyn Schultze-Melling, Ein Datenschutzrecht für Europa - eine schöne Utopie oder irgendwann ein gelungenes europäisches Experiment?, ZD Zeitschrift für Datenschutz, beck online Zeitschriften, <http://rsw.beck.de/cms/main?docid=321429>, 25.7.2012.

¹⁵³ Jo Bager, EU-Kommissarin Reding bekräftigt einheitlichen EU-Datenschutz, heise online, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/EU-Kommissarin-Reding-bekraeftigt-einheitlichen-EU-Datenschutz-1432964.html>, 25.7.2012.

¹⁵⁴ EU-Datenschutzreform: Der Teufel steckt im Detail, Falk Lüke, heise online, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/EU-Datenschutzreform-Der-Teufel-steckt-im-Detail-1422742.html>, 25.7.2012.

¹⁵⁵ Stefan Krempel, Konzerne sehen geplante EU-Datenschutzreform skeptisch, heise online, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Konzerne-sehen-geplante-EU-Datenschutzreform-skeptisch-1569494.html>, 2.8.2012.

¹⁵⁶ *Opinion of the European Data Protection Supervisor on the data protection reform package*, The European Data Protection Supervisor Peter Hustinx, Done in Brussels, 7 March 2012, http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/webdav/site/mySite/shared/Documents/Consultation/Opinions/2012/12-03-07_EDPS_Reform_package_EN.pdf, 1.8.2012.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Ibidem.

Predlog uredbe obeležavaju definicije i pojmovi koji su u mnogobrojnim slučajevima neodređeni i neprecizni, što može dovesti do teškoća u primeni.¹⁵⁹ Velike pohvale su namenjene jačanju prava pojedinaca na njihovu zaštitu podataka putem veće transparentnosti, prava na prigovor, prava na zaborav, prava na prenosivost podataka, jačanja uloge nacionalnih nadzornih tela, kao i obaveza kontrolora zaštite podataka na usklađenost sa ovom uredbom i jačanju mehanizama za sprovođenje ovih propisa.¹⁶⁰ Istaknuta je sprovodljivost prava na digitalni zaborav od strane kontrolora zaštite podataka (Fejsbuk je pravi primer kontrolora zaštite podataka). Na osnovu predloga brisanje podataka na zahtev korisnika nije određeno samo na preduzimanje radnji koje vode ka tome, već se očekuje i rezultat tj. stvarno brisanje podataka. Uloga kontrolora je dobila na značaju i kroz čitav niz mehanizama ostvarivanja prava na zaštitu podataka. Obaveza vođenja dokumentacije o obradi podataka korisnika, obaveštenje nadležnih organa o bezbednosti podataka korisnika, konsultacije sa nadzornim institucijama i određivanje poverenika za zaštitu podataka na nivou firme doprinosi svakako u punoj meri zaštiti podataka korisnika.¹⁶¹

Uloga poverenika za zaštitu podataka na nivou firme bi trebala da važi i za firme koje imaju manje od 250 zaposlenih. To bi praktično značilo da firme sa manjim brojem zaposlenih ne treba da vode toliko računa o zaštiti podataka kao velike firme. Naglašava se uloga ove funkcije u podizanju svesti pre svega rukovodećih struktura preduzeća u pogledu zaštite podataka i insistira se na njihovoj samostalnosti u delovanju.¹⁶²

Evropskoj Komisiji je data prevelika uloga u pogledu odobrenja za prenos podataka van EU. Pored toga uloga Komisije je data u formulisanju pojedinih standarda kao npr. u pogledu definicija.¹⁶³

Što se tiče sankcija koje su zaprećene kontrolorima podataka postoje izvesne nejasnoće. Naime postavlja se pitanje, šta će se desiti ukoliko npr. Fejsbuk delimično obriše podatke, da li će takva radnja predstavljati osnov za kažnjavanje? Na ovakva pitanja predložena uredba ne daje jasne i nedvosmislene odgovore, stoga bi bilo potrebno ukazati na ove nedostatke pre usvajanja.¹⁶⁴

---

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ Tako je propisan koncept "Privacy by Design", ali je sadržina ovog principa ostavljena Komisiji da je definiše. *EU-Datenschutzreform: Der Teufel steckt im Detail*, Falk Lüke, *heise online*, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/EU-Datenschutzreform-Der-Teufel-steckt-im-Detail-1422742.html>, 2.8.2012.

¹⁶⁴ *Opinion of the European Data Protection Supervisor on the data protection reform package*, The European Data Protection Supervisor Peter Hustinx, 242. I 276, Done in Brussels, 7

Pored ovog mišljenja treba imati uvek u vidu da od prikupljanja podataka, u mnogome zavise, udeo zastupljenosti na tržištu.¹⁶⁵ Pošto ljudi vole direktnu online komunikaciju sa prijateljima, kontrola sadržaja komunikacije pomaže kompanijama da bi korisnicima omogućile kvalitetniji sadržaj. To se čini na osnovu komunikacije između osoba sa kojima su korisnici najčešće u kontaktu. Na taj način će kompanije koje imaju veću kontrolu podataka korisnika, imati i veću zaradu. Veliki rat u ovom pogledu se vodi između Gugla i Fejsbuka. Koja firma sakupi više informacija, imaće bolji položaj na tržištu i veću dobit.¹⁶⁶

Fejsbuku je važna i tehnologija prepoznavanja lica, naročito u deljenju podataka i obeležavanju (tagovanju) prijatelja na mobilnim telefonima. Tako je na osnovu aplikacije Klik omogućena identifikacija prijatelja na Fejsbuku, koji su uslikani mobilnim uređajem. Ovime se Fejsbuk trudi da i u oblasti mobilnih telefona uspostavi vodeću ulogu na tržištu. Treba imati u vidu da se dnevno na ovu društvenu mežu postavi oko 300 miliona fotografija.¹⁶⁷

Još više zabrinjava činjenica da su čelnici Fejsbuka priznali da se sve vrste komunikacija putem ove društvene mreže strogo nadziru i prate. Prati se svaka vrsta komunikacije preko statusa, priče, četa uz pomoć automatizovanih softvera, na osnovu kojih je moguće utvrditi i značenje fraza u nekom jeziku. Uvid u ovu vrstu podataka Fejsbuk omogućava i tajnim službama SAD. Naročito sumnjive razgovore odnosno komunikaciju Fejsbuk prosleđuje tajnim službama, koje ove navode proveravaju. Ovi podaci se šalju na osnovu "ugrožene sigurnosti". Ono što je interesantno za Srbiju, je da podatke koje MUP želi da pribavi od Fejsbuka, mora predhodno da zatraži na osnovu zahteva i to putem međunarodne pravne pomoći. Ukoliko Fejsbuk iz Amerike izda odobrenje, moguće je pristupiti podacima korisnika.¹⁶⁸ Ipak postoje i druge

---

March 2012, http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/webdav/site/mySite/shared/Documents/Consultation/Opinions/2012/12-03-07_EDPS_Reform_package_EN.pdf, 1.8.2012.

¹⁶⁵ Na osnovu istraživanja kompanije Symantec pokazano je da organizacije širom sveta drže oko 2,2 zetabajta (deset na dvadeset prvi) podataka i troše 1.100 milijardi dolara da ih obezbede i omoguće im pristup. Veće kompanije godišnje prosečno troše 38 miliona dolara, a male i srednje oko 332.000 dolara kako bi smestile i obezbedile svoje poslovne podatke. *Čuvanje podataka košta nas 1.100 mlrd \$*, izvor: Mikro, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2012&mm=06&nav_id=621914, 2.8.2012.

¹⁶⁶ *Apple, FB, Google: Rat oko poruka*, Izvor: Techcrunch, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2012&mm=07&nav_id=623771, 1.8.2012.

¹⁶⁷ *Zašto su vaša lica važna Facebooku?*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/aktuelno.php?yyyy=2012&mm=06&nav_id=620307, 2.8.2012.

¹⁶⁸ *Veliki Brat ne spava, Svaka reč na Fejsbuku se snima!*, D.Tadić, sajt Kurira, <http://www.kurir-info.rs/svaka-rec-na-fejsbuku-se-snima-clanak-319901>, 2.8.2012.

indicije na osnovu kojih MUP može slobodno pristupiti podacima bilo kog korisnika u Srbiji. Na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama, omogućeno je praćenje komunikacije na osnovu sudske odluke. Iako se, kao i u slučaju Fejsbuka u SAD, podaci korisnika mogu uzimati samo kada postoji ugrožena bezbednost, odnosno konkretna pretnja po sigurnost i bezbednost države i građana, stiče se utisak da su mogućnosti zloupotrebe otvorene. Upravo pitanje koga to još policija i tajne službe mogu da kontrolišu i prate predstavlja misteriju u ovom pravu države na očuvanje javnog poredka.¹⁶⁹

Fejsbuk je nedavno po ko zna koji put promenio politiku privatnosti. Ovaj put je bio promenjen pristup. Podstaknuti tužbama Maksa Šremsa (videti poglavlje II) čelnici Fejsbuka su dozvolili da, pre usvajanja promene politike, korisnici imaju mogućnost da glasaju o tome. Upravo se ovo i svelo samo na mogućnost. Treba imati u vidu da Fejsbuk smatra da su korisnici dovoljno svesni promena, ukoliko se one objave u medijima ili na njihovom sajtu.¹⁷⁰ Pored toga su ove odredbe izuzetno komplikovane, tako da ih korisnici ne razumeju.¹⁷¹ Fejsbuk je propisao da bi ova nova politika o privatnosti bila obavezujuća za sve korisnike u slučaju da se sa njom saglasi 30% registrovanih korisnika ove društvene mreže. U tom periodu je to predstavljalo oko 270 miliona korisnika.¹⁷² Rezultat je pokazao da je skoro 87% glasača za to da se zadrže stara pravila privatnosti a ne nova. Iako je na glasanju učestvovalo samo 0,038% članova ili jedan na svakih 2.600, Fejsbuk je promenio politiku privatnosti.¹⁷³ Pored toga što su prekršili svoja pravila, pokazalo se i koliko su korisnici svesni i upućeni u promene koje se dešavaju potpuno bez njihovog znanja i saglasnosti.

Najveću novinu predstavlja odredba kojom Fejsbuk može zadržati podatke korisnika, kako bi se korisnicima omogućile i ostale usluge. Ova

---

¹⁶⁹ *Veliki Brat u Srbiji: Fejsbuk daje policiji naše privatne informacije!*, 16.04.2012. godine (preuzeto sa: www.telegraf.rs), <http://www.sigurnodijete.ba/index.php/bs/bezlinka/aktuelne-v-ijesti/311-veliki-brat-u-srbiji-fejsbuk-daje-policiji-nashe-privatne-informacije>, 2.8.2012.

¹⁷⁰ Barbara Wimmer, *Datenschutz- Facebook vs. Schrems: Das Gesprächsprotokoll*, [futurezone.at, http://futurezone.at/netzpolitik/7555-facebook-vs-schrems-das-gespraechsprotokoll.php](http://futurezone.at/netzpolitik/7555-facebook-vs-schrems-das-gespraechsprotokoll.php), 3.8.2012.

¹⁷¹ *Diskussion- "User-Daten sind das neue Öl"*, [futurezone.at, http://futurezone.at/netzpolitik/10349-user-daten-sind-das-neue-oel.php](http://futurezone.at/netzpolitik/10349-user-daten-sind-das-neue-oel.php), 3.8.2012.

¹⁷² *Befragung - Facebook lässt über Datenschutz abstimmen*, [futurezone.at, http://futurezone.at/netzpolitik/9400-facebook-laesst-ueber-datenschutz-abstimmen.php](http://futurezone.at/netzpolitik/9400-facebook-laesst-ueber-datenschutz-abstimmen.php), 2.8.2012.

¹⁷³ *Prvo glasanje na FB prošlo neslavno*, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2012&mm=06&nav_id=617494, 2.8.2012.

odredba se odnosi na sve podatke, pa i na one koje Fejsbuk dobije od oglašivača.¹⁷⁴

Maks Šrems je novu odredbu po kojoj se Fejsbuk ovlašćuje za kontrolora svih podataka njegovih korisnika nazvao “potpunom eksproprijacijom ličnih podataka korisnika”. Na taj način korisnici nisu više imaoi tj. vlasnici svojih podataka, već je to Fejsbuk, što je u potpunosti u suprotnosti sa svim standardima i propisima o zaštiti podataka.¹⁷⁵ Iako je ovu svoju odredbu Fejsbuk negirao, u politici o privatnosti je ona propisana.¹⁷⁶

Fejsbuk je početkom 2012. godine uveo timeline. Korisnici su imali mogućnost da sami pokrenu ovaj novi sistem i da ga isprobaju . Potom je on postao obavezan za sve korisnike. Ovaj sistem predviđa svojevrsnu digitalnu biografiju korisnika. On je utoliko problematičan, jer korisnici koji nisu primetili ovu promenu, mogli su sve svoje podatke, slike kao i komentare videti online. Tek naknadno su bili u mogućnosti da svoje profile podese na način na koji oni žele. Propisivanje roka za upoznavanje kao i prinudna promena Fejsbuk profila korisnika je svakako nedopustiva bez saglasnosti korisnika.¹⁷⁷

3.2. Prikupljanje podataka prilikom registracije odnosno pravljenja fejsbuk profila:

Iako većina društvenih mreža zahteva veliku količinu podataka prilikom registracije novih korisnika, pitanje je koliko je to opravdano. Kao minimalni standard se prikupljaju šifre i ime korisnika. U nekim zakonima se ovi podaci nazivaju trajnim podacima. Ovako prikupljeni podaci se mogu koristiti ukoliko su neophodni za korišćenje usluga koje pružaju. Međutim, prema mišljenju određenih eksperata u slučaju Fejsbuka ne postoji ugovorni odnos na osnovu koga bi se ovakvi podaci mogli koristiti, pošto se radi o uslugama koje se pružaju bez nadoknade.¹⁷⁸

---

¹⁷⁴ *Facebook will Daten länger speichern*, futurezone.at, apa/dpa, <http://futurezone.at/digitallife/9052-facebook-will-daten-laenger-speichern.php>, 2.8.2012.

¹⁷⁵ *Kritik- Facebook-Änderungen: „Enteignung der Nutzer“*, futurzone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/9056-facebook-aenderungen-enteignung-der-nutzer.php>, 2.8.2012.

¹⁷⁶ Carsten Meyer, *Facebook: Frage nach Daten-Eigentum geklärt?*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Facebook-+Frage-+nach-+Daten-+Eigentum-+geklaert-+1578497.html>, 2.8.2012.

¹⁷⁷ *Neuer Daten-Skandal um Facebook, Neues System legt alle Privat-Daten offen*, Wiener plant Anzeige, dnevne novine Österreich, 27 Januar 2012, strana 8.

¹⁷⁸ Ulrich Wackerbarth, *Datenschutz in sozialen Netzwerken, Seminararbeit, Rechtliche Fallstricke im Internet*, Hubert Mayer, Fernuniversität in Hagen Fachbereich Rechtswissenschaft, strana 5., http://hubert-mayer.de/dateien/Seminararbeit_Datenschutz.pdf, 13.12.2013.

Pošto Fejsbuk prkuplja i ostale podatke kao što su e-mail adresa, pol, datum rođenja korisnika, za ove podatke neophodno bi bilo da postoji ugovorni odnos korisnika i Fejsbuka. Čini se da bi korišćenje e-mail adresa bilo opravdano, ukoliko bi postojala generalno neophodnost njihovog prikupljanja. To bi bilo u slučaju npr. kada bi Fejsbuk obavestavao korisnike putem e-maila o tome da njihovi prijatelji žele da podele određene informacije sa njima. Pored toga bili bi opravdani i slučajevi kada dolazi do promena na Fejsbuku, kao sredstvo ukoliko se zaboravi šifra da bi se identifikovao korisnik. Dok za e-mail postoji opravdanje, u slučaju prikupljanja informacija o datumu odnosno polu korisnika, deluje da je to potpuno nepotrebno.

Podatke o datumu rođenja Fejsbuk pravda "autentičnosti strana kao i pristupu starim sadržajima". Svakako da ova formulacija ne predstavlja neophodnost prikupljanja ove vrste ličnih podataka.¹⁷⁹

3.3. Saglasnost korisnika da se njihovi podaci obrađuju:

Većina evropskih zakonodavstava zahteva da je za obradu podataka o ličnosti neophodna saglasnost imaooca podataka. Tako i korisnici Fejsbuka treba da daju saglasnost za njihovu obradu i korišćenje, da bi Fejsbuk mogao da ih koristi. Da bi saglasnost bila punovažna, mora biti predhodna i u pismenoj formi po pravilu. U slučaju društvenih mreža čini se kao opravdana i elektronska forma. Međutim ovom formom trebalo bi osigurati da je korisnik dao svoj pristanak na obradu podataka na nedvosmislen i svestan način. Svakako da svest o obradi podataka predstavlja najveći problem prilikom prikupljanja ovih podataka. Nije redak slučaj da korisnici automatski po navici kliknu i na taj način potvrde obradu podataka o njima, a da toga uopšte nisu svesni. Osim toga ovakve izjave o prihvatanju obrade podataka korisnika, da bi opravdale elektronsku formu, moraju imati i jednu vrstu elektronskog zapisa na koji bi korisnici svakog trenutka mogli da pristupe ali i da svoj pristanak opozovu.

Veliki problem predstavlja i sami način registracije, pošto se ne može govoriti o svesnosti i nedvosmislenosti pristanka korisnika o obradi njihovih podataka, ukoliko se izjava o saglasnosti ne nalazi u samom tekstu registracije. Tekstu izjave o saglasnosti za obradu podataka kao i uslovima korišćenja Fejsbuka je moguće pristupiti samo ako se klikne na link. Osim toga prilikom registracije u završnoj fazi stoji malim slovima da prilikom pristupanja Fejsbuku korisnici prihvataju politiku o privatnosti kao i uslove korišćenja.¹⁸⁰ Sa tim u

---

¹⁷⁹ Ibidem, str.6.

¹⁸⁰ Ibidem, str. 7.

vezi potrebno bi bilo još jedanput sažeto prikazati na ekranu korisnicima izjavu o korišćenju njihovih podataka, u kojem bi oni nedvosmisleno potvrdili svoju saglasnost. Stoga se može zaključiti da na Fejsbuku svesnost korisnika po ovom pitanju nedostaje.

Kada govorimo o formi i dostupnosti informacija o opštim uslovima korišćenja i informacijama o politici privatnosti, oni su dostupni i registrovanim i ne registrovanim korisnicima na uvid. Međutim treba ukazati da u ovim informacijama ne postoji obaveštenje o izjavi o saglasnosti korisnika kao i mogućnosti njenog opoziva. Ove saglasnosti nema ni u samoj prijavi niti u politici o privatnosti Fejsbuka.¹⁸¹

3.4. Predlozi prijatelja

Po završetku registracije korisnicima se “pomaže“ u pronalasku prijatelja uz pomoć spomenute Friend Finder opcije.¹⁸² Na osnovu ove opcije se od kontakata koje Fejsbuku daju Skajp, GMX i ostali, predlažu prijatelji novim korisnicima Fejsbuka. Podaci novog korisnika se upoređuju sa njegovim potencijalnim prijateljima i na taj način predlažu. Taj proces obuhvata i treća lica, koja uopšte nisu ni registrovana na Fejsbuku. Prilikom upoređivanja ukoliko postoji poklapanje sa određenim korisnicima, oni se predlažu novom korisniku. Pored toga budućim korisnicima se šalju pozivnice za priključenje ovoj društvenoj mreži.

Ovi podaci se nikada ne brišu iz baze podataka Fejsbuka, a koriste se u dve svrhe. Prva je da bi se budućim novim članovima na isti način “pomoglo” u pronalasku prijatelja. Druga je da bi se ovi podaci upoređivali sa ostalim podacima i na taj način u potpunosti omogućila ova opcija.

Prikupljanju na ovakav način podataka se takođe, kao i u predhodnim slučajevima, može prigovoriti da ne postoji predhodni pristanak korisnika na ovu opciju kao ni dovoljno informacija o tome na adekvatan način. Poseban problem ovom prilikom su treća lica koja dobijaju nepoželjnu poštu (spam) u vidu pozivnica za pristup, koju mogu naknadno isključiti. Postavlja se pitanje, kako neko ko ni ne zna, niti želi da pristupi Fejsbuku može uopšte biti obuhvaćen obradom podataka?!

---

¹⁸¹ Ibidem, str. 8.

¹⁸² Videti poglavlje II.

¹⁸³ Ulrich Wackerbarth, Datenschutz in sozialen Netzwerken, Seminararbeit, Rechtliche Fallstricke im Internet, Hubert Mayer, Fernuniversität in Hagen Fachbereich Rechtswissenschaft, strana 10., http://hubert-mayer.de/dateien/Seminararbeit_Datenschutz.pdf, 13.12.2013.

3.5. Vidljivost podataka

Ukoliko bilo ko na svetu ukuca na pretraživaču Guglu - Petar Petrović Fejsbuk, dobiće rezultate sa slikom pomenutog lica ali i sa listom njegovih prijatelja. Istim principom je moguće pronaći lica na ovoj društvenoj mreži, koja nisu ni svesna da su dostupna na ovakav način svakom internet korisniku. Ova mogućnost je dostupna dakle i licima koja uopšte nisu korisnici Fejsbuka. Ova lica se pozivaju da pristupe Fejsbuku i postanu prijatelji sa traženom osobom. Naročito su osetljivi podaci ukoliko se na ovaj način dobiju o određenoj osobi koja je npr. pripadnik određene političke partije, sindikata, udruženja, određene veroispovesti. Ukoliko se radi o prijavi za određeni posao, a poslodavac ovo prekontoliše (što nije redak slučaj, već moglo bi se reći pravilo), postoji velika šansa da se iz ovih razloga ostane bez traženog posla, ili da poslodavac odustane od kandidata nezavisno od kvalifikacija kandidata.

Obrada podataka korisnika na ovakav način ne opravdava svrhu njihovog prikupljanja i teško je uopšte kvalifikovati ovakvu vrstu podataka. Informacija o ovakvom načinu obrade podataka kao i pristanka korisnika takođe nema pri registraciji na adekvatan način.¹⁸⁴ Fejsbuk generalno nema obavezu da filtrira protivpravni sadržaj, ako se korisnik saglasio sa upotrebom podataka na ovakav način.¹⁸⁵ To znači da korisnik može računati da će ostali internet korisnici biti u mogućnosti da pristupe njegovim najintimnijim podacima.

Osetljive informacije koje su na ovaj način vidljive kao što su informacije o političkoj i verskoj pripadnosti korisnika shodno važećim evropskim propisima predstavljaju posebno osetljive podatke. Stoga zahtevaju posebnu vrstu saglasnosti za njihovu obradu. Tako da se posebna izjava o korišćenju ove vrste podataka mora pribaviti pre njihove obrade. To svakako nedostaje na ovoj društvenoj mreži.

Poseban problem ovom prilikom predstavlja vidljivost podataka neposredno posle registracije. Naime, svi podaci tek registrovanih korisnika mogu se videti, tako da bilo koji internet korisnik može njima pristupiti. Pravilan pristup bi bio da samo korisnik može da vidi svoje podatke i da on sam odluči sa kime želi da ih podeli. Svakako pristup po kojem svi mogu da imaju uvid u podatke korisnika, ne opravdava svrhu i saglasnost većine korisnika. Stoga

---

¹⁸⁴ Ibidem, str. 12.

¹⁸⁵ Thomas Hoeren, *Facebook und Co: Es ist nicht alles Gold, was glänzt, Risiken für Unternehmen und Privatnutzer*, Wissen+Karriere časopis, broj Ausgabe 06/2011 September/Oktober, strana 31.

većina korisnika naknadno zaključava svoje profile i određuje sa kime želi da deli svoje lične podatke.¹⁸⁶

3.6. Korišćenje podataka u reklamne svrhe

Na Fejsbuku se podaci korisnika mogu prikupljati za ciljno reklamiranje, na osnovu njihovih interesovanja. Svakako da i ovaj način obrade podataka mora zahtevati izričitu saglasnost korisnika, kao i mogućnost opozivanja iste. S obzirom da Fejsbuk ne nudi mogućnosti korisnicima da uopšte saznaju, otkazu mogućnost korišćenja njihovih podataka na ovakav način, može se zaključiti da Fejsbuk i po ovom pitanju deluje suprotno osnovnim propisima o zaštiti podataka.¹⁸⁷

Naročito prikupljanje podataka na osnovu “kolačića”¹⁸⁸ bila je tema i povod nedavnih promena propisa na nivu EU. Pošto se ovaj način prikupljanja podataka korisnika odnosi na tzv. oglašavanje na osnovu ponašanja korisnika (behavioural advertising), kolačići omogućavaju pristup i snimanje podataka korisnika sa njihovih računara i na taj način ciljno reklamiranje. Nije neka novina ako se kaže da je internet danas postao sredstvo pomoću koga ljudi komuniciraju, dele informacije, kupuju, obavljaju administrativne poslove. Mogućnosti praćenja internet saobraćaja i ponašanja korisnika od strane vlasnika veb sajtova se u poslednjih godina drastično povećao.

Ove činjenice su naterale čelnike EU da promene E-Privacy direktivu¹⁸⁹ i na taj način regulišu ovo osetljivo pitanje, koje se ne tiče samo Fejsbuka već i svih internet korisnika. Mnogobrojna istraživanja su pokazala da kao i u većini navedenih problema vezanih za zaštitu privatnosti na Fejsbuku, korisnici uopšte nisu svesni niti informisani o ugroženosti njihove privatnosti.¹⁹⁰

Da bi se ovakve informacije prikupile pristanak je takođe obavezan.¹⁹¹ Pored toga što je neophodno da bude jasan i nedvosmislen, mora biti i dat u odgovarajućoj formi. Nije dovoljno da se nalazi negde na veb sajtu, već ova

---

¹⁸⁶ Ulrich Wackerbarth, *Datenschutz in sozialen Netzwerken, Seminararbeit, Rechtliche Fallstricke im Internet*, Hubert Mayer, Fernuniversität in Hagen Fachbereich Rechtswissenschaft, strana 13., http://hubert-mayer.de/dateien/Seminararbeit_Datenschutz.pdf, 13.12.2013.

¹⁸⁷ *Ibidem*, str. 14 i 15.

¹⁸⁸ Više o tome u poglavlju II.

¹⁸⁹ E-Privacy direktiva zamenjena je novom Direktivom 2009/136/EK.

¹⁹⁰ Opinion 16/2011 on EASA/IAB Best Practice Recommendation on Online Behavioural Advertising, 02005/11/EN WP 188, Article 29 Data Protection Working Party, Jacob Kohnstamm, 08 Decembar 2011, strana 3.

¹⁹¹ *Ibidem*, str. 4.

forma mora biti dostupna korisnicima na jednostavan način.¹⁹² Pored toga treba jasno korisnicima ukazati da se njihov saobraćaj prati i koji se podaci korisnika snimaju kao i da oni mogu biti upotrebljeni u svrhu ciljnog reklamiranja, na osnovu njihovog ponašanja.¹⁹³ Korisnici moraju imati mogućnost da izraze svoju predhodnu saglasnost na obradu ove vrste podataka kao i da obradu ovih informacija opozovu.

3.7. Prikupljanje podataka na osnovu Social Plugin

Ovom opcijom¹⁹⁴ je omogućeno na većini sajtova lajkovanje određenog sadržaja koji se korisniku dopada. Na taj način oglašivači nas povezuju sa društvenom mrežom koju koristimo (Fejsbuk, Gugl +, Tviter) i omogućuju nam da određeni nama interesantan sadržaj podelimo sa našim prijateljima. Pritom se informacije tj. podaci o nama šalju ponudiocima ovih usluga.¹⁹⁵ Glavni problem svakako predstavlja nedostatak informacija o ovome i mogućnost korisnika da opozovu odnosno zabrane korišćenje svojih ličnih podataka. Tako primera radi u Nemačkoj, ponudilac ove vrste usluge snosi odgovornost za korišćenje podataka korisnika. Neohodna je izjava o saglasnosti korisnika o obradi njihovih ličnih podataka koja je punovažna, ako su date pouzdane informacije od strane

---

¹⁹² Kako se zaštititi od ove vrste praćenja, odlični saveti u vezi sa ovom vrstom prikupljanja podataka mogu se naći na veb sajtu <http://www.youronlinechoices.com/>. Ove informacije mogu biti od koristi ne samo običnim internet korisnicima, već i kompanijama u cilju sprečavanja praćenja njihovog internet saobraćaja. Međutim treba istaći da one nisu takođe dovoljne i u saglasnosti u potpunosti sa novom direktivom EU. Pošto se nudi mogućnost korisnicima samo da isključe opcije za praćenje tzv. Opt-out. Ne postoji predhodna saglasnost u skladu sa članom 5 stav 3 nove Direktive 2009/136/EK. <http://www.youronlinechoices.com/>, 5.8.2012.

¹⁹³ Kolačići koji ne bi trebalo da budu obuhvaćeni pristankom korisnika su npr. kolačići koji se odnose na bezbedonosnu prijavu, pri identifikaciji korisnika (ukoliko se Fejsbuk korisnik loguje na svoj profil). Ovo važi i za npr. online kupovinu i kolačiće koji se tom prilikom snimaju o korisnicima, koji omogućavaju čuvanje podataka o tome koje su korisnici dodali u svoju korpu. Svakako da bi bilo poželjno da korisnici dobiju informacije o ovome prilikom registrovanja. Time bi u potpunosti bile ispoštovane direktive EU. Opinion 16/2011 on EASA/IAB Best Practice Recommendation on Online Behavioural Advertising, 02005/11/EN WP 188, Article 29 Data Protection Working Party, Jacob Kohnstamm, 8.12.2011, strana 9.

¹⁹⁴ Videti više o tome u poglavlju II

¹⁹⁵ Npr. Ukoliko na sajtu Blica postoji određeni članak koji nam se dopada, pritiskom na Lajk dugme naši podaci se prenose sajtu Blica i Fejsbuku. Problematično je to, što će se podaci i građana koji ne koriste Fejsbuk preneti ovoj društvenoj mreži a ne samo samom veb sajtu koji se posećuje, ukoliko dotični veb sajt nije blokirao transfer podataka prema Fejsbuku a poseduje ikonicu sa povezivanjem na Fejsbuk tzv. Social Plug-In.

ponudioca usluge kao i svrha prikupljanja podataka na ovaj način.¹⁹⁶ Iz ovoga proizlazi da su u ovom slučaju odgovorni ne samo ponudilac ove usluge već i Fejsbuk. Stoga bi mogli solidarno odgovarati za uskraćivanje prava korisnicima na pristanak o obradi njihovih podataka kao i transparentnost u ovom pogledu. Može se zaključiti da je dosadašnje korišćenje Social Plugin opcija u praksi protivpravno.

3.8. *Brisanje profila*

Fejsbuk na svaki mogući način pokušava da zadrži svoje korisnike, da ih osujeti od namere da obrišu, deaktiviraju svoje profile. Tako se prilikom procesa deaktiviranja korisnici pitaju „Da li se sigurni da želite da deaktivirate svoj nalog?“. Uz sve to se postavljaju i slike od 5 prijatelja kojima ćete nedostajati, razlozi deaktivacije, kao i primanje daljih e-mailova od Fejsbuka. Pored toga što je opcija za deaktivaciju sakrivena, brisanje profila omogućeno je tek ukoliko se korisnik saglasi sa deaktivacijom. Deaktivacija znači privremeno ukidanje profila, ali ne i trajno. Naime ukoliko korisnik deaktivira svoj nalog, Fejsbuk će i dalje držati njegove podatke, za slučaj da se vrati. Upravo ovakav način zadržavanja podataka je suprotan modernim propisima o zaštiti podataka. Ukoliko korisnik ne želi više da koristi Fejsbuk, makar i privremeno, njegovi podaci bi trebalo da budu obrisani.¹⁹⁷ Poseban problem predstavlja brisanje profila, koje nije lako naći, a pravo je pitanje, da li se Fejsbuk profil zaista može i obrisati, s obizom na sve dosadašnje navedene činjenice u vezi sa načinom korišćenja podataka korisnika.

U slučaju smrti korisnika, Fejsbuk takođe ne daje dovoljno podataka o tome. Postoji formular, na osnovu koga je moguće informisati Fejsbuk da je korisnik preminuo. Međutim, njega nije lako pronaći kao i mnoge informacije koje su u interesu korisnika.¹⁹⁸ Na ovaj način moguće je bar za javnost izbrisati podatke preminulih. Veliki problem je što se zaštita podataka po važećim propisima odnosi samo na žive korisnike. Stoga bi takođe bilo interesantno uspostavljanje opcije jedne vrste digitalnog testamenta, čime bi korisnici bili u

---

¹⁹⁶ Datenschutz in sozialen Netzwerken, Beschluss der obersten Aufsichtsbehörden für den Datenschutz im nicht-öffentlichen Bereich, Düsseldorf Kreis am 08. Dezember 2011, strana 2.

¹⁹⁷ Ulrich Wackerbarth, *Datenschutz in sozialen Netzwerken, Seminararbeit, Rechtliche Fallstricke im Internet*, Hubert Mayer, Fernuniversität in Hagen Fachbereich Rechtswissenschaft, str. 16 i 17., http://hubert-mayer.de/dateien/Seminararbeit_Datenschutz.pdf, 13.12.2013.

¹⁹⁸ Formular se može videti na stranici <http://www.facebook.com/help/contact/?id=305593649477238>, 5.8.2012.

mogućnosti da odrede šta će se desiti sa njihovim profilima, posle njihove smrti.¹⁹⁹

3.9. Mogućnost preuzimanja podataka

Generalno je moguće preuzeti svaki podatak sa bilo kog profila, ukoliko su podaci vidljivi. Ovo se odnosi na slike, video klipove i ostale vidljive podatke.

Ovde bi se moglo postaviti pitanje: Da li drugi korisnici imaju pravo da snimaju tuđe podatke na svojim računarima? Da li je potrebna saglasnost korisnika, čiji se podaci snimaju?

Većina zakona ne reguliše ovakvu obavezu za ostale korisnike, već samo za, u ovom slučaju, Fejsbuk. Stoga se može zaključiti da je upotreba podataka na ovakav način dozvoljena. Trebalo bi razmotriti regulisanje ovog pitanja imajući u vidu koliko su korisnici uopšte svesni ovog pitanja.²⁰⁰

3.10. Skeniranje lica, korišćenje opasnih aplikacija

Upotreba fotografija u cilju skeniranja lica kao i snimanje i korišćenje biometrijskih podataka uz pomoć ove tehnologije je protivpravna, ukoliko ne postoji izričit pristanak i obaveštenja korisnika u ovom pogledu.²⁰¹ Identično važi i za korišćenje opasnih aplikacija i prikupljanje podataka korisnika na ovaj način (videti poglavlje II).

Svaki dan dajemo lične podatke, iako najčešće i nismo ni svesni toga. Svesnost odnosno bolje rečeno nesvesnost internet korisnika pa i korisnika Fejsbuka (npr. svako pretraživanje mreže) o tome predstavlja jedan od najvećih problema u korišćenju društvenih mreža, ali i interneta uopšte. Najčešće su ljudi nesvesni svojih postupaka, koje obavljaju putem društvenih mreža, ali i putem računara u obavljanju bankarskih poslova, ili dok se voze automobilima putem navigacionih sistema, da tim svojim postupcima šalju podatke o sebi, svojoj lokaciji. Svaki put se ostavljaju digitalni tragovi!

---

¹⁹⁹Ulrich Wackerbarth, *Datenschutz in sozialen Netzwerken, Seminararbeit, Rechtliche Fallstricke im Internet*, Hubert Mayer, Fernuniversität in Hagen Fachbereich Rechtswissenschaft, str. 18., http://hubert-mayer.de/dateien/Seminararbeit_Datenschutz.pdf, 13.12.2013.

²⁰⁰Ibidem, str. 21.

²⁰¹Datenschutz in sozialen Netzwerken, Beschluss der obersten Aufsichtsbehörden für den Datenschutz im nicht-öffentlichen Bereich, Düsseldorf Kreis am 08. Dezember 2011, strana 1.

Velika dostupnost podataka na Fejsbuku o svakom korisniku najbolje je pokazana na slučajevima masovnih ubica - Norvežanina Andresa Brejvika i Amerikanca Džejmisa Holmsa, koji je nedavno počinio masakr na premijeri filma „Betmen“. Odmah posle počinjenih zločina mediji su preko Fejsbuk profila saznali bukvalno sve o ovim masovnim ubicama, njihove želje i motive, kao i najave njihovih zločina.

Preveliku dostupnost podataka koriste i poslodavci koji putem društvenih mreža prate i kontrolišu zaposlene, ali i proveravaju kandidate za zaposlenje. Pošto korisnici često nesvesno ostavljaju podatke o sebi, smatraju da otkrivanje informacija na društvenoj mreži deluje manje lično od izgovorenih reči u društvu. Pri tom to rade zbog želje za samopromocijom, zbog koje često postavljaju nove fotografije, pišu statuse i tako celom svetu stavljaju na raspolaganje svoje aktivnosti i razmišljanja i najintimnije sfere života.²⁰²

Osnovno ljudsko pravo na zaštitu podataka postoji i propisano je nevezano za to da li smo online ili offline, kao i za to u kojoj zemlji se nalazimo, ono je za sve jednako. Ovo pravo bi trebalo da važi kako u javnom tako i u privatnom sektoru.²⁰³ Obrada i način korišćenja podataka korisnika predstavlja najveću nedoumicu. I dalje nije poznato šta zapravo Fejsbuk radi sa podacima korisnika.²⁰⁴ Ukoliko korisnik nije zadovoljan kako se Fejsbuk ophodi prema njegovim podacima, ne postoji drugi izbor osim, ili da prihvati ovakvo stanje, ili da prestane sa korišćenjem u potpunosti. Na taj način korisnici Fejsbuka postaju „robovi“ ove društvene mreže.²⁰⁵ Upravo usvajanjem uredbe na nivu EU stvorili bi se važni uslovi za pravedniju tržišnu utakmicu u domenu društvenih mreža.

Koliko su podaci korisnika važni Fejsbuku govori i to da ih je Maks Šrems upravo nazvao “naftom”. Da bi se izbegla trgovina podataka korisnika, odnosno da se oni ne bi tretirali kao roba odnosno kao valuta, neophodno je usvajanje uredbe. Međutim glavni problem predstavlja sprovođenje predložene uredbe, koja bi prema Maksu Šremsu bila u slučaju Fejsbuka nespovodiva.

---

²⁰² Aleksandar Palić, *Internet: Svi smo u Velikom Bratu*, sajt Večernje Novosti online, <http://www.novosti.rs/ vesti/naslovna/aktuelno.293.html:390535-Internet-Svi-smo-u-Velikom-Bratu>, 3.8.2012.

²⁰³ Viviane Reding, *Herausforderungen an den Datenschutz bis 2020: Eine europäische Perspektive*, ZD Zeitschrift für Datenschutz, beck.de Zeitschriften, <http://rsw.beck.de/cms/main?docid=321429>, 2.8.2012.

²⁰⁴ Jakob Steinschaden, *Datenschutz-EU: Facebooks Geschäftsmodell unter Beschuss*, futurzone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/6129-eu-facebooks-geschaeftsmodell-unter-beschuss.php>, 3.8.2012.

²⁰⁵ Martin Stepanek, *Cebit 2012, Facebook sieht kein Datenschutzproblem*, futurzone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/7871-facebook-sieht-kein-datenschutzproblem.php>, 3.8.2012.

Naime, pre svega zbog toga što je za firme poput Fejsbuka češće jeftinije da plate propisanu kaznu, nego da se pridržavaju zakona.²⁰⁶

Možda je i najinteresantnije upravo kako će Fejsbuk uspeti da funkcioniše u budućnosti. S obzirom na trend tehnologije da se razvija u pravcu mobilnih uređaja. Procene su da će se protok mobilnih podataka između 2011. i 2016. uvećati 18 puta, dok će do 2016. mobilni video zapisi činiti 70 odsto mobilnog saobraćaja, 25 puta više nego 2011. Upravo zbog toga je Fejsbuk u velikom problemu, pošto oglašavanje na ovoj društvenoj mreži za sada nije moguće preko mobilnih telefona.²⁰⁷ To predstavlja i glavni razlog, koji prosto tera Fejsbuk da napravi svoj mobilni telefon. Na taj način bi pokušali da iz trke izbace glavne konkurente u ovoj branši poput Epla, Gugla ili Majkrosofta.²⁰⁸ Fejsbuk može svoje prednosti iskoristiti, pošto poseduje ogromnu količinu podataka. Na taj način može da razvija nove aplikacije i mogućnosti za svoje korisnike. Tako je za očekivati da zbog podataka o tome koja interesovanja, aktivnosti i veze imaju korisnici, može stvoriti usluge kojima bi npr. bilo moguće izabrati odgovarajući hotel ili restoran, kupiti određeni automobil, pronaći odgovarajućeg poslodavca itd.²⁰⁹

Može se zaključiti da je svako u krajnjoj liniji sam odgovoran, koje podatke o sebi objavljuje na Fejsbuku. Da bi se ova društvena mreža pravilno koristila, potrebno je najpre izučiti njeno funkcionisanje, pa tek onda započeti sa njenim korišćenjem. Pravna zaštita predstavlja krajnju mogućnost ostvarenja prava pojedinaca, ali ne i dovoljnu da bi se u potpunosti zaštitilo osnovno ljudsko pravo na privatnost. S obzirom na ubrzan napredak tehnologije, nemoguće je regulisati i predvideti u praksi svaku moguću situaciju povrede prava privatnosti korisnika Fejsbuka. Stoga svest korisnika Fejsbuka mora biti na povećanom nivou, pošto mogućnosti zloupotrebe njihovih najintimnijih podataka ne može u potpunosti sprečiti nijedan pravni sistem.

---

²⁰⁶ *Diskussion- "User-Daten sind das neue Öl"*, futurzone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/10349-user-daten-sind-das-neue-oel.php>, 3.8.2012.

²⁰⁷ Fejsbuk je do sada beležio konstantan rast broja korisnika. Poslednji podaci pokazuju da se broj korisnika u SAD smanjio za skoro milion (sa 158,9 miliona na 158 miliona). *SAD: Broj korisnika Facebook-a pao za milion*, Izvor: Tanjug, sajt Večernje Novosti online, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.236.html:388955-SAD-Broj-korisnika-Facebook-a-pao-za-milion>, 3.8.2012.

²⁰⁸ Molly Wood, *Odakle će stići ubica Facebooka?*, Izvor: CNET, sajt B92, http://www.b92.net/tehnopolis/aktuelno.php?yyyy=2012&mm=06&nav_id=615171, 3.8.2012.

²⁰⁹ Jakob Steinschaden, *Interview- Facebook: "Werbung kratzt nur an Oberfläche"*, futurzone.at, <http://futurezone.at/b2b/9648-facebook-werbung-kratzt-nur-an-oberflaeche.php>, 3.8.2012.

4. SUDSKA NADLEŽNOST I FEJSBUK

4.1 Uvod

Pravne norme bez ostvarivanja pravne zaštite predstavljaju samo mrtvo slovo na papiru. Stoga je potrebno pored adekvatnih normi uspostaviti mehanizme zaštite. Oni se u modernim pravnim sistemima ostvaruju putem suda.

Problematika sudske nadležnosti je u slučaju Fejsbuka veoma kompleksna, pošto dolazi do preplitanja više pravnih grana i mnoštva pravnih sistema. Treba razlikovati tri odnosa po pitanju ustanovljavanja sudske nadležnosti: međunarodno-privatnopravni, javnopravni, međunarodni (ugovorni).

Kod međunarodno-privatnopravnog odnosa Fejsbuk korisnika treba odgovoriti na pitanja sukoba teritorijalne nadležnosti i pitanja čije će se pravo primeniti i pred sudom koje države će se to pravo primeniti u slučaju spora sa Fejsbukom. Ova pitanja se postavljaju kada se radi o ugovornom odnosu sa Fejsbukom.

Kod javnopravnog odnosa sa Fejsbukom tu su pitanja koja su vezana za suverenitet jedne države odnosno ostvarivanja teritorijalne nadležnosti sudova. Pošto zaštita podataka o ličnosti predstavlja ustavnu kategoriju i osnovno ljudsko pravo u većini evropskih zemalja za razliku od SAD, postavlja se pitanje podizanja upravnih, građanskih i ustavnih tužbi od strane pojedinca u državi iz koje on potiče. Pravo je pitanje, da li je uopšte moguće primeniti teritorijalno pravo države iz čije pojedinac potiče u slučaju Fejsbuka? Koji mehanizmi postoje?

Kod ugovornog odnosa radi se o međudržavnom sporazumu Safe Harbour između EU i SAD, na osnovu koga je regulisana međusobna razmena i zaštita podataka. Specifičnosti ovog sporazuma imaju dalekosežne posledice na celokupnu pravnu problematiku i u odnosu na Fejsbuk.

4.1.1 Privatnopravni odnos sa Fejsbukom

U slučaju Fejsbuka dolazi do sklapanja ugovora sa ovom društvenom mrežom, sa kojom korisnici prihvataju opšte uslove poslovanja ove kompanije. Iako većina ljudi i ne zna, oni su zapravo samim svojim pristupanjem ovoj mreži

ušli u ugovorni odnos sa Fejsbukom. Međutim, ugovorni odnos ne može i nema jaču pravnu snagu od ustavnih i zakonskih odredbi jedne države.

Na ovom mestu je potrebno razmotriti kakve pravne posledice ovaj ugovorni odnos ima na korisnike koji se nalaze u SAD (gde se nalazi sedište Fejsbuka) i one van SAD. Pored toga je zanimljivo razmotriti eventualne tužbe sa stanovišta zaštite potrošača (građansku tužbu).

Fejsbuk u svojim opštim uslovima poslovanja navodi u tački 16 (1) "Svaku tužbu, uzrok za pokretanje pravnog postupka ili spor sa nama koji proistekne ili ima veze sa ovom izjavom ili veb lokacijom Fejsbuka rešavaće se isključivo u državnom ili saveznom sudu u okrugu Santa Klara. Ova Izjava se tumači u skladu sa zakonima države Kalifornije, a isto važi i za bilo koju tužbu do koje dođe između vas i nas, bez obzira na sukobe zakonskih odredbi. Prihvataate nadležnost sudova u okrugu Santa Klara, Kalifornija, u svrhe rešavanja takvih tužbi".²¹⁰

Time je svaki korisnik obavezan da svoju sudsku zaštitu ostvari u SAD. Međutim, ukoliko se radi o korisnicima, koji dolaze izvan SAD, nadležnost suda se reguliše na sledeći način "Ako živite u SAD ili Kanadi ili je sedište vašeg preduzeća u nekoj od ove dve zemlje, ova Izjava predstavlja ugovor između vas i kompanije Facebook, Inc. U suprotnom, ova Izjava predstavlja ugovor između vas i kompanije Facebook Ireland Limited. Reči „mi“, „nas“ i „naše“ odnose se na kompaniju Facebook, Inc. ili kompaniju Facebook Ireland Limited, u zavisnosti od situacije".²¹¹ Na ovaj način su svi korisnici koji žive izvan SAD i Kanade obavezni da se se u slučaju eventualnih sporova (bilo u privatnopravnom bilo u javnopravnom odnosu sa Fejsbukom) obrate sudovima u Irskoj.

Ukoliko se razmotri pravni aspekt nadležnosti u pogledu parnične tužbe za sve potrošače na nivou EU, ovu problematiku reguliše uredba Brisel I u svojim članovima 15 i 16.²¹² Pošto je potrošač ugovorna strana, koja ima svoj boravak ili uobičajeni boravak u jednoj od država članica EU, a Fejsbuk Irska predstavlja firmu ćerku Fejsbuk Inc iz odredbi člana 15 proizlazi da "ugovorna strana prema potrošaču, koja nema sedište firme u nekoj od država članica EU, ali ima predstavništvo, agenciju, ogranak ili već neki poseban oblik filijale odnosno predstavništva, u slučaju sporova dolazi do ustanovljavanja nadležnost sudova zemlje u kojima se nalazi predstavništvo". Iz člana 16 proizlazi da se

---

²¹⁰ *Opšti uslovi poslovanja Fejsbuka*, tačka 16(1), Fejsbuk, <http://www.facebook.com/legal/terms>, 24.2.2013.

²¹¹ *Ibidem*, tačka 19(1).

²¹² EuGVVO (Brüssel I-Verordnung): Verordnung (EG) Nr. 44/2001 vom 22.12.2000, , über die gerichtliche Zuständigkeit und die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen in Zivil- und Handelssachen, Abl. 2001, L 12/1, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:012:0001:0023:de:PDF>, 24.01.2013.

tužba potrošača protiv ugovornog partnera može podneti ili pred sudovima članica EU u kojima ovaj ugovorni partner ima sedišta firme, ili pred sudom mesta, u kojem potrošač ima svoje boravište. Obrnuto tužba protiv potrošača se može podneti isključivo pred sudom one države članice EU u kojem potrošač ima boravište.

Može se zaključiti da EU potrošač može biti tužen od strane Fejsbuka samo pred sudom države članice u kojoj ima boravište, dok Fejsbuk može biti tužen ili u Irskoj ili pred sudom države članice u kojoj potrošač ima boravište.

Sva ova pitanja i tačke vezivanja u slučaju spora sa Fejsbukom dolaze bi do primene da Fejsbuk korisnici ne prihvataju automatsku nadležnost sudova bilo u SAD bilo u Irskoj svojim pristupanjem ovoj društvenoj mreži.

Potrošači koji dolaze van EU kao u slučaju Srbije, bi mogli biti tuženi od strane Fejsbuka i tužiti Fejsbuk isključivo pred sudovima u Irskoj. Ovo se odnosi isključivo na ostvarenje prava putem parnične tužbe.

Tužbe između privatnih lica su moguće i biće u daljem tekstu navedene kao primeri.

4.1.2 Javnopravni odnos sa Fejsbukom:

Pravo zaštite podataka na nivou EU proizlazi iz tzv. primarnog prava EU, regulisanim u Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda²¹³ kao i u Povelji o ljudskim pravima.²¹⁴ Na taj način ovo pravo predstavlja ustavnu kategoriju koja ima primat u svakoj državi članici EU. Za razliku od oblasti zaštite potrošača koja je regulisana uredbom (zakoni EU), oblast zaštite podataka, još uvek nije regulisana uredbom (postoji predlog, koji bi trebalo do se 2014.godine usvoji), već direktivama koje imaju slabiju pravnu snagu. Na taj način svaka država članica EU ima svoj zakon o zaštiti podataka o ličnosti (oslanjajući se na Direktivu iz 1995.godine), pa se nadležnost u ovoj pravnoj oblasti određuje teritorijalno za svaku državu članicu EU pojedinačno. Pošto je sedišta Fejsbuka za evropske korisnike u Irskoj, time se uspostavlja nadležnost sudova u Irskoj za sve države članice EU. Fejsbuk je izabrao sudsku nadležnost

---

²¹³ Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života regulisano u članu 8 Konvencije. *Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda*, Rim, Savet Evrope, 1950, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/EA13181C-D74A-47F9-A4E5-8A3AF5092938/0/Convention_BOS.pdf, 4.3.2013.

²¹⁴ Zaštita podataka lične prirode regulisana je u članu 8 Povelje. *Povelja o osnovnim pravima Evropske Unije.*, 2007, http://www.skupstina.me/cms/site_data/DOC24/913/913_Povelja%20o%20osnovnim%20pravima%20EU.pdf, 4.3.2013.

Irske, koja inače važi za zemlju sa najnižim standardom u pogledu zaštite podataka u okviru EU, ali i brojnim poreskim olakšicama.²¹⁵

Dalji problemi se odnose na to gde se podaci faktički obrađuju. Obrada podataka se delom vrši u Dublinu a najvećim delom u SAD. I pored toga stav većine eksperata ide u pravcu da je za obradu podataka odgovoran Fejsbuk Irska. Stoga je i Maks Šrems svoje ustavom zagantovano pravo morao da potraži u Irskoj.

Pravo na zaštitu podataka pre svih dužna je da garantuje država. Kao osnovno ljudsko pravo, država je ta, koja je dužna da svakom pojedincu omogući ostvarenje prava na zaštitu podataka i privatnost. S obzirom na ubrzani tehnološki razvoj i mogućnosti interneta i elektronskih komunikacija, država nije u stanju da adekvatno efikasnim pravnim mehanizmima spreči i zaštititi pojedince na Fejsbuku i na internetu uopšte. Korisnici Fejsbuka koji ovu društvenu mrežu koriste u EU, mogu da se nadaju da će Fejsbuk svoje ponašanje prilagoditi privatnosti korisnika. Preduslov za to je da su sve društvene mreže pa i Fejsbuk dužne da svoju politiku privatnosti prilagode evropskim standardima, ukoliko to ne učine, neće moći da posluju na prostoru EU (nacrt uredbe EU o zaštiti podataka).²¹⁶

U Srbiji je zaštita podataka takođe garantovana ustavom, ali i važećim međunarodnim ugovorima, koje je Srbija potpisala.²¹⁷ To znači da je Srbija kao članica Saveta Evrope dužna da neposredno primenjuje, shodno ustavu,

---

²¹⁵ Finansijski izveštaj Fejsbuk ogranka u Irskoj, pokazao je da je ovo predstavništvo na preko 800 miliona funti profita ostvarog u prošloj godini, platilo svega 2.9 miliona funti poreza. Fejsbuk je omogućio da kompanije koje se reklamiraju preko ove socijalne mreže u bilo kojoj zemlji van SAD i Kanade, plaćaju naknadu Fejsbuku Irskoj. Ova filijala uspela da ostvari bruto dobit za 2011. godinu od 840 miliona funti, odnosno 3.1 miliona funti po svakom od 287 zaposlenih. Iako je bruto dobit izuzetno visoka, irski Fejsbuk je uspeo da smanji svoj porez na samo 2.9 miliona funti, koristeći računovodstvenu tehniku "Dupla Irska" (Double Irish). Na ovaj način su multinacionalne kompanije u mogućnosti da premeste velike količine novca na svoje filijale u formi autorskih prava. Tako je Fejsbuk prebacio 750 miliona funti na Kajmanska ostrva i na svoje matično preduzeće u Kaliforniji za licenciranje i autorska prava. Nakon transfera je Fejsbuk Irska prijavio godišnji gubitak od 15 miliona funti. U 2012. godini Fejsbuk je platio svega 238.000 funti poreza na dobit korporacije u Irskoj, što je manje nego prosečna plata i bonus zaposlenih u ovoj filijali. Procena je da su prošlogodišnji prihodi Fejsbuka u Irskoj bili oko 175 miliona funti. Izvor: *Facebook "zaradio" na poreskim tehnikama u Irskoj*, Tanjug, sajt Novosti.rs, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/tehnologije/aktuelno.236.html:411981-Facebook-quotzaradioquot-na-poreskim-tehnikama-u-Irskoj>, 28.7.2013.

²¹⁶ Nažalost pod ogromnim uticajem Gugla, Fejsbuka, Skajpa i drugih tehnoloških giganata, malo šta je ostalo od prvobitnog Predloga uredbe o zaštiti podataka EU.

²¹⁷ Član 16 reguliše međunarodne odnose. *Ustav Republike Srbije*, 2006, Narodna Skupština Republike Srbije (Službeni Glasnik RS 48/94 i 11/98), http://www.parlament.rs/upload/documents/Ustav_Srbije_pdf.pdf, 4.3.2013.

Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Građani se u poslednjoj instanci mogu obratiti i Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu, ali ta pravna zaštita se odnosi na slučaj kada država Srbija nije ispoštovala Konvenciju i kada su iscrpljena sva pravna sredstva pred domaćim sudovima. Međutim, pošto Srbija ne može ostvariti teritorijalnu nadležnost u odnosu na Fejsbuk (uglavnom ne, osim u slučaju nadzora komunikacija, otvaranja predstavništva u Srbiji, i postavljanja servera u Srbiji), naši državljani su ostavljeni bez pravne zaštite. Mogućnost za ostvarenje njihovih prava se može tražiti isključivo u Irskoj, pošto je tamo predstavništvo Fejsbuka za Evropu. Identično kao i za navedeni slučaj zaštite naših potrošača, kod eventualnih građanskih tužbi.

Pitanje krivičnih tužbi kao dela javnog prava i ustanovljenje sudske nadležnosti u krivičnopravničkim postupcima protiv Fejsbuka se može ustanoviti isključivo pred sudovima u Irskoj.

U ostalim odnosima (između pojedinaca, između pojedinaca i države) dolazi do ustanovljavanja teritorijalne nadležnosti sudova, na čijoj teritoriji je izvršeno određeno krivično delo. Tada je moguće npr. tužiti državu Srbiju u Strazburu, ukoliko je došlo do povrede Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, ali ako su u Srbiji najpre iscrpljena sva pravna sredstva.

U ovakim slučajevima se države oslanjaju na pružanje pravne pomoći od strane Fejsbuka. Kolika je snaga Fejsbuka se ogleda upravo u tome, da u ovom slučaju ima skoro atribute državnosti, pošto je u stanju da odobri ili ne odobri pravnu pomoć.

4.1.3 Safe Harbour:

Pre nego što se objasni značenje ugovora Safe Harbour po celokupnu problematiku sudske nadležnosti ne samo u odnosu na Fejsbuk, već i u odnos između EU i SAD, potrebno je razmotriti suštinske razlike u ova dva pravna sistema po pitanju zaštite podataka i privatnosti uopšte.

U SAD je pojam privatnosti shvaćen potpuno drugačije u odnosu na EU. „Privacy and Freedom“ pojam, koji je uspostavio Alan Westin definiše privatnost kao mogućnost pojedinca, grupe ili institucije da odrede, kada, kako i koje podatke želi da podeli o sebi.²¹⁸ Kao što se može primetiti ovaj koncept u svoj fokus stavlja pojedinca, i izveden je iz liberalnog koncepta, koji je ustanovio Džon Lok (John Lock).

---

²¹⁸ „Privacy is the claim of individuals, groups, or institutions, to determine for themselves when, how, and to what extent information about them is communicated to others.“ Alan F. Westin, *Privacy and Freedom*, New York: Atheneum, January 1, 1967. strana 7.

Ipak suštinska razlika u odnosu na EU zakonodavstvo je nemešanje države u privatni sektor. Na taj način su pojedinci u mogućnosti da sami odrede, koje podatke žele da iznesu o sebi, kome i kojim putem. Država je dakle dužna da obezbedi građanima zaštitu po pitanju zaštite podataka samo u odnosu na javni sektor što proizlazi iz liberalnog koncepta države. Tako da Privacy Act iz 1974 reguliše isključivo obradu podataka u javnom sektoru. Može se zaključiti da je država dužna da se uzdrži od svakog mešanja u privatni sektor po ovom pitanju.

U SAD je pravo na privatnost priznato pojedincima kroz tumačenje ustava, odlukom Vrhovnog suda SAD u slučaju *Griswold v. Connecticut* iz 1965 godine. Ipak i pored toga samo je američka država Kalifornija ovo tumačenje donekle u svom ustavu prihvatila. Postoji malo koji zakon ili pravilo koje regulišu ovu materiju.

Takođe u Sjedinjenim Američkim Državama ne postoji institucija za zaštitu podataka. Povremeno se ovim problemom bavi FTC (Federal Trade Commission), koja pošto ne postoje zakonske odredbe, deluje samo ukoliko se zainteresovane strane svojevolejno obavežu na poštovanje standarda zaštite podataka. Ono što je takođe vredno pomena je da na tlu SAD uopšte ne postoje prava pojedinaca u pogledu brisanja, ispravljanja podataka, zahteva o informacijama koji se podaci obrađuju kao i dužine obrade podataka.²¹⁹

U EU je situacija potpuno drugačija i još uvek neusaglašena, te je iz svega proizlazio i ovaj hibridni sporazum. Treba imati u vidu da na nivou EU postoji drugačiji koncept u pogledu mešanja države pre svega kada je u pitanju zaštita prava pojedinaca i njenom aktivnom učešću u tome kako u javnom tako i u privatnom sektoru.

Država je dužna da interveniše i upravlja i u privrednim odnosima, te predstavlja jednu kvazi pravnu ličnost, koja je u obavezi da omogući dobrobit čitavom društvu. Ova doktrina potiče od Hegela po kome: „Država je kao realizacija supstancionalne volje, koju ona ima za to u svojem javnom mnjenju prikupljeno samopouzdanje, koje je samo po sebi racionalno”.²²⁰ Pored Hegela i Ruso je doprineo ovom shvatanju evropskog pravnog regulisanja, po kome je država institucija sprovođenja volje javnosti.²²¹

---

²¹⁹ Datenschutz, Wikipedia, samostalna enciklopedija <http://de.wikipedia.org/wiki/Datenschutz>, 8.8.2013.

²²⁰ „Der Staat ist als die Wirklichkeit des substantiellen Willens, die er in dem zu seiner Allgemeinheit erhobenen besonderen Selbstbewusstsein hat, das an und für sich Vernünftige.“ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, Dritter Abschnitt, Der Staat, 1821.godine, član 258.

²²¹ Datenschutz zwischen Staat und Markt (Die „Safe Harbor“-Lösung als Ergebnis einer strategischen Interaktion zwischen der EU, den USA und der IT-Industrie), UNIVERSITÄT KONSTANZ, 2002, Magisterarbeit, Simon Fink, str. 38.

Sam Safe Harbour (Safe Harbor Agreement 2000) reguliše međusobni transfer podataka i zaštitu podataka između EU i SAD. Sporazum je proistekao iz brojnih političkih, ekonomskih i tehničkih razloga (pre svega ubrzanog razvoja interneta) neophodnosti regulacije. Njime su prihvaćeni osnovni principi zaštite podataka o ličnosti i osnovna tri principa: svrsishodnost obrade, transparentnost, posebna zaštita naročito osetljivih podataka. Međutim, nije prihvaćen možda i najvažniji princip, a to je sprovođenje sporazuma i uspostavljanje nezavisne institucije za nadzor i kontrolu podataka. Bez mogućnosti kažnjavanja ovaj sporazum nije u mogućnosti da ostvari suštinske principe zaštite podataka. Međutim, iako predstavlja jedan od najznačajnijih osnova za regulaciju ove materije, zapravo predstavlja slobodnu volju kompanija tzv. samoregulaciju²²² u SAD. Pored toga što su potpisnici sporazuma dve države, ovaj sporazum ne predstavlja obavezu za privatni sektor u SAD, a i sudski mehanizmi zaštite su ograničeni. Razlozi za to su mnogobrojni i proističu iz već navedenih suštinskih razlika između evropskog i američkog pravnog sistema u pogledu zaštite podataka (shvatanja privatnosti uopšte).

Pošto na nivou EU postoje izuzetno strogi zahtevi u pogledu zaštite podataka (već napomenuto spada u ustavnu kategoriju i jedno je od osnovnih ljudskih prava), jedan vid kompromisa u ovom pogledu postignut je u vidu Safe Harbour sporazuma tzv. sigurne luke, u kojoj se nalaze firme, koje su ovaj sporazum prihvatile. Za uplovljavanje u "sigurnu luku" potrebno je poslati pismo američkom Ministarstvu trgovine i na taj način prihvatiti obaveze koje su potpisale EU i SAD, a koje odgovaraju evropskom standardu zaštite podataka.

Prihvatanjem sporazuma, firme iz SAD dolaze u nadležnost američke Federal Trade Commission, koja je zadužena da nadzire i kontroliše primenu sporazuma. Ono što je zanimljivo je da ova institucija može sankcionisati kompanije, ukoliko one ne primenjuju standarde i prekrše princip konkurencije i fer ponašanja na tržištu.

Takođe je uočljivo je da se izvršenje u SAD ne ostvaruje na osnovu zakona o zaštiti podataka i da ovaj sporazum ne podleže institucionalnom promenama sistema SAD. Federal Trade Commission vrši svoje dužnosti u pogledu zaštite od nelojalne konkurencije i fer ponašanja na tržištu, što je i inače obaveza ove institucije. Lista kompanija koje su prihvatile ovaj sporazum može se pronaći na internetu.²²³ Trenutno je svojevoljno oko 3000 američkih kompanija prihvatilo ovaj sporazum.²²⁴ Sami principi iz sporazuma su isuviše

---

²²²Ibidem, str. 8.

²²³ URL adresa: <http://safeharbor.export.gov/list.aspx>, 6.8.2013.

²²⁴ *Endlich! EU-Kommissarin stellt „Safe Harbor“-Abkommen in Frage*, [unwatched.org](http://www.unwatched.org), http://www.unwatched.org/EDRigram_11.15_Endlich_EU-Kommissarin_hinterfragt_Safe-Harbor-Abkommen, 7.8.2013.

uopšteno formulisani i ostavljaju kompanijama mogućnost pogodnog formulisanja obaveza.

Zemlje EU su se našle pred jednom dilemom da li prihvatiti ovakav sporazum na nižem nivou zaštite podataka EU građana u SAD ili blokirati transport odnosno transfer podataka u SAD.²²⁵ U oba slučaja ishod je prema mnogim ekspertima identičan – standardi EU neće biti ispoštovani.

Fejsbuk je prihvatio načela Safe Harbour sporazuma u svojoj politici o privatnosti. Izričito je u ovom dokumentu napisano da ova društvena mreža prihvata sporazum i njegove principe u odnosu na podatke o zaposlenima, zastupnike klijenata, pružaoce usluga, trgovce, marketing klijente i druge partnere Fejsbuka ili njegove firme čerke sa prostora EU.²²⁶

Delovanje Safe Harbour je Fejsbuk ograničio na osobe koje imaju prebivalište na teritoriji Švajcarske i EU. Od sporazuma su izuzeti podaci o zaposlenima u Fejsbuku kao i lični podaci osoba, koje oni sami na ovu društvenu mrežu postavljaju.

Utvrđene su i kategorije podataka, doduše uopšteno kao i svrha njihove obrade. Svrha kao ključan zahtev za obradu je postavljena isuviše široko i neprecizno. Fejsbuk je naveo da je praktično moguće da se podaci EU građana obrađuju u svim njihovim ugovorima, ako su potrebni za njihovo izvršenje. Koji su to ugovori, koje firme obrađuju podatke, koje konkretno podatke, nije navedeno. Tačna kategorizacija je izvršena samo za klijente koji koriste ovu društvenu mrežu za oglašavanje i za partnere Fejsbuka. Korisnicima iz EU i Švajcarske je priznato pravo na prigovor za obradu podataka u marketinške svrhe. Nedostaje i objašnjenje značenja ovog prigovora kao i jasno formulisana adresa i kontakta u slučaju prigovora. Uopšteno se i ustanovljava kontakt osoba, ali takođe bez jasnog navođenja o kome se radi i upućuje se na politiku o privatnosti Fejsbuka. Na taj način prosečnom korisniku Fejsbuka nije jasno, šta zapravo donosi ovo obavezivanje Fejsbuka. Transparentnost i fer ophođenje prema korisnicima i informisanost, koje predstavlja jedan od temelja za zakonitu obradu podataka, dakle nije ispoštovana.

Ono što je u totalnoj suprotnosti sa načelima zaštite podataka u EU a izričito je propisano u ovom prihvatanju sporazuma Safe Harbour, je da podaci pripadaju i postaju vlasništvo Fejsbuka, što je potpuno neprihvatljivo. Naime,

---

²²⁵ Tada se razmišljalo kao i sa protokom kapitala u zemlje sa nižim poreskim obavezama, postojala je opasnost 90-tih godina prošlog veka da podaci budu transferisani u zemlje sa većim stepenom rizika i neadekvatnom zaštitom podataka. Ovo je predstavljao još jedan povod za donošenje Safe Harbour sporazuma.

²²⁶ ALLGEMEINE DATENSCHUTZRICHTLINIE EWR/ CH-USA, SAFE HARBOR RECHTSHINWEIS, [https:// www.facebook.com/safeharbor.php](https://www.facebook.com/safeharbor.php), 7.8.2013.

oni postaju umesto ličnog prava pojedinca, svojina Fejsbuka. Upravo se i na ovom primeru vidi suštinska razlika zakonodavstva EU i SAD.

Posle 13 godina postojanja sporazum je od strane Evropske Komisije sazreo da se preispita, pogotovu posle događaja vezanih za PRSIM (u daljem tekstu: PRIZMA) programa američke agencije NSA (National Security Agency) za špijunažu.²²⁷

Na ovom mestu treba istaći suštinski odnos države prema uopšte zaštiti podataka i celokupnom skandalu o špijunaži.

Zahvaljujući Edvardu Snoudenu (Edward Snowden) Evropa je saznala ono što do sada nije znala, da su građani EU špijunirani od strane SAD na osnovu PRIZMA programa američke agencije NSA (National Security Agency). Na taj način EU ulazi u novu paranoju i potrebu za daljim regulisanjem i donošenjem novih, strožih zakona o terorizmu, zadržavanju podataka. Sve to naravno na štetu običnih i nedužnih građana.

Svakako sa ovim saznanjem, a i alchajmerom o dosadašnjoj pravnoj regulaciji u ovoj oblasti u EU, može se zaključiti, da postoji povećana potreba za donošenjem novih "sigurnih luka", u kojima bi bilo prikupljeno još više podataka EU građana. Na taj način bi "Veliki Brat" u ovom slučaju SAD, pružio "sigurnih luku" u zaštiti podataka, koji dolaze iz EU. Ovaj sporazum novi PRSIM između EU i SAD bi mogao nastati upravo dok se ova knjiga objavljuje.

SAD zapravo ne čine ništa loše, one sprovode sopstvene zakone. Već spomenuti Patriot Act dozvoljava pristup podacima, kada je cilj sigurnost i bezbednost SAD. Potpuno je nevažno da li se radi o internet podacima ili u papirnoj formi i da li su oni prikupljeni u SAD ili u bilo kojoj drugoj zemlji na svetu. Dakle jedino ograničenje je faktička nemogućnost institucija SAD da dopru do podataka. Stoga je logično zaključiti da je svako korišćenje podataka od strane SAD legalno.

Zaboravlja se da i na nivou EU postoje slični projekti poput INDECT koji ima za cilj da svaki pokret običnih građana u javnosti automatski obradi, kategorizuje i proceni i na taj način oceni da li je neko sumljiv ili nije. Ovaj program je ispraćen i plaćen sa milionima evra, da bi se brzo došlo do navodnih potencijalnih terorista. Postavlja se prosto pitanje, zašto o ovom u Evropi niko ne diskutuje? Ili možda treba diskutovati o direktivi EU o zadržavanju podataka, kojom je predviđeno da se celokupan internet i telefonski saobraćaj procenjuje i čuva minimum 6 meseci ?

---

²²⁷ *Endlich! EU-Kommissarin stellt „Safe Harbor“-Abkommen in Frage*, [unwatched.org](http://www.unwatched.org/EDRigram_11.15_Endlich_EU-Kommissarin_hinterfragt_Safe-Harbor-Abkommen), http://www.unwatched.org/EDRigram_11.15_Endlich_EU-Kommissarin_hinterfragt_Safe-Harbor-Abkommen, 7.8.2013.

Jedno je sigurno, onaj ko planira da kroz prikupljanje podataka obezbedi sigurnost, moraće neminovno da prikupi još više podataka.²²⁸

4.2 Fejsbuk i sudska praksa

U ovom segmentu se razmatraju najzanimljiviji slučajevi iz postojeće sudske prakse.

4.2.1 Žurke i pozivi na veselja

Slučaj 1: Na rođendansku žurku je došlo 48.000 gostiju

Četnaestogodišnji francuz je putem Fejsbuka pozvao na svoju rođendansku proslavu ni manje ni više nego 48.000 ljudi, iako je tom prilikom želeo svega njih 29 da pozove. Užasnuti roditelji su podigli tužbu i tvrdili da se ime njihovog sina zloupotrebilo prilikom pozivanja na proslavu. Zvanice su pretile da će sve porazbijati, ukoliko se žurka otkaže.

Mladić je prvobitno stupio u kontakt sa prijateljima telefonskim putem. Da bi mu olakšao i pomogao u zvanju prijatelja, njegov drugar je na Fejsbuku napravio grupu i poziv sa sloganom "Tajni događaj". Pošto je grupa bila javnog karaktera ubrzo se 16.500 ljudi prijavilo u grupu. Od tog broja svako je pozvao po još 60 ljudi. Potom je u nekoliko dana taj broj narastao na 48.000 zvanica.²²⁹

Ovaj slučaj očekuje pravni epilog, ali je pravo pitanje čija je odgovornost u ovom slučaju.

Slučaj 2: Šegrt treba da plati kaznu od 200.000 evra, zbog poziva na žurku

Zbog poziva na žurku na bazenu u nemačkom gradu Konstancu putem Fejsbuka, jednom dvadesetogodišnjem Nemcu je izrečena drakonska kazna. Koliko je bio iznenađen govore i njegove reči „Mislio sam da je to dozvoljeno, i sam sam bio na mnogo ilegalnih Fejsbuk žurki. Hteo sam da napravim bolju”.

Uprkos zabrani okupljanja, osuđeni je više puta pozivao putem Fejsbuka na okupljanje. Tom prilikom se okupilo 12.000 ljudi i došlo do oštećenja imovine, tuča, telesnih povreda i sukoba sa lokalnom policijom. Ceo ovaj događaj i šteta procenjeni su na 200.000 evra, koju treba po shvatanju suda da

---

²²⁸ Hans Zeger, *Wir sind Paranoistaat!*, Arge Daten, http://www.argedaten.at/php/cms_monitor.php?q=PUB-TEXT-ARGEDATEN&s=50762roe, 20.8.2013.

²²⁹ Facebook: *48.000 Gäste bei Geburtstagsfeier*, oe24.at, <http://www.oe24.at/digital/Facebook-48-000-Gaeste-bei-Geburtstagsfeier/64108872>, 29.7.2013.

snosi onaj ko je i izazvao događaj. Policija stoji iza toga da je nepravedno da troškove ove zabave snose poreski obveznici.²³⁰ Takođe tom prilikom je otkivena i rupa u zakonu. Da bi se uopšte nekome ispostavio račun za troškove npr. čišćenja prostora posle sličnih priredbi, potrebno je da dođe do intervencije ili komunalne službe ili policije da bi se ovi troškovi stavili na račun organizatora priredbe.

Treba imati u vidu da je u akciji policije bilo angažovano 5 helikoptera i 280 službenika policije. Pored toga naknadu štete tražili su i vlasnici kioska u iznosu od 20.000 evra i sam grad Konstanc od 15.000 evra. Poređenja radi, šegrt zarađuje mesečno 560 evra. Od čega će šegrt to i platiti, ostaje pitanje. Ono što se desilo potom, je da je policija iz preventivnih razloga zatvorila bazen, zbog mogućnosti ponavljanja ovog nemilog događaja.²³¹

Nemački policijski sindikat se zalaže da se zakonski uvede i odgovornost Fejsbuka. Obrazloženje za ovakvu inicijativu je da ova društvena mreža predstavlja platformu, koja omogućava korisnicima da pozivaju na ovakve manifestacije. Tako da po mišljenju sindikata Fejsbuk ne može da se ponaša, kao da ih ovi događaji ne interesuju. Naravno glavni odgovorni i dalje bi trebalo da ostane onaj koji poziva na ovakvu vrstu okupljanja. Podršku ovom predlogu sindikata pružili su i brojni nemački političari. Prema njihovom mišljenju Fejsbuk kao platforma, koja omogućava ovaj način okupljanja mora uvesti mehanizme zaštite kako bi se interesi javnosti zaštitili, pošto do ovakvih nemilih događaja može doći samo jednim klikom mišem. Velika je razlika da li će ceo svet biti pozvan ili samo određeni krug prijatelja.²³²

Slučaj 3: Povređeni na lovištu

U ovom slučaju je umesto 20 gostiju došlo je 200. Radnja se odvijala u lovištu u blizini nemačkog grada Ingolštata. Tom prilikom je došlo do uboda nožem od strane jednog osmanaestogodišnjeg dečaka, koji je tom prilikom teško ranio drugog mladića, koji je sa teškim ranama u predelu ramena i ruku prebačen u bolnicu. Policija je podigla optužnicu protiv napadača za pokušaj ubistva. Jedan pijani mladić je na istoj žurci pao u logorsku vatru u bašti, dok je veliki

---

²³⁰ Jörg Wirtgen, *Polizei bemängelt Gesetzeslücke bei Kostenbeteiligung für Facebook-Partys*, heiseOnline, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Polizei-bemaengelt-Gesetzesluecke-bei-Kostenbeteiligung-fuer-Facebook-Partys-1665641.html>, 29.7.2013.

²³¹ Harald Bögeholz, *Lehrling soll 200.000 Euro für Facebook-Party zahlen*, heiseOnline, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Lehrling-soll-200-000-Euro-fuer-Facebook-Party-zahlen-1655090.html>, 29.7.2013.

²³² Stefan Krempl, *Polizei will Facebook an Kosten illegaler Partys beteiligen*, heiseOnline, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Polizei-will-Facebook-an-Kosten-illegaler-Partys-beteiligen-1665220.html>, 29.7.2013.

broj gostiju završio u bolnici zbog trovanja alkoholom. Pored toga iza svega je ostala ogromna količina đubreta, a lovište je bil opustošeno.²³³

Slučaj 4: Preko Fejsbuka greškom pozvala 4.000 gostiju na žurku

U Holandiji u gradiću Harenu se takođe desio slučaj gde je jedna 16 godišnja devojka pogrešnim klikom pozvala više od 30.000 ljudi na svoju rođendansku proslavu. Planiran je poziv za uži krug prijatelja. Toliki broj poziva usledio je jer su prijatelji obavestavali prijatelje o žurki, oni dalje svoje prijatelje, pa je tako došlo do ogromnog broja zvanica. Naravno i ovaj slučaj se desio zbog klika na javnu žurku. Pored toga nekoliko veb sajtova je pozvalo na žurku i doprinelo većem broju zvanica, a na jednom je stajalo "Projekat X Haren" i odbrojavalo se vreme do početka žurke uz navode da je pozvano 150.000 ljudi. Na istom veb sajtu je objavljena i adresa na kojoj je proslava uz napomenu "Gledajte kako umete da sa sobom povedete i prijatelje".²³⁴

U Haren, gradić sa oko 18.000 stanovnika, došlo 4.000 gostiju. Tom prilikom intervenisala je i policija, a kada je pokušala da otera goste, zasuta je bila kamenicama, flašama, biciklima i saksijama za cveće. U centru grada su uništavani parkirani automobili, ulično osvetljenje, saobraćajni znaci, ograde od dvorišta privatnih kuća, kiosci i lokali. Bilans je da je 30 ljudi povređeno, od toga dvoje teško, a uhapšene su četiri osobe, a 500 pripadnika policije bilo je angažovano u intervenciji.²³⁵ Šteta je procenjena na milion evra.²³⁶

Slučaj 5: Velika žurka u Beču nakon poziva preko Fejsbuka

I Austriju nisu zaobišle žurke, koje su inicirane putem Fejsbuka. Pod sloganom "igraj preko dana" okupilo se u bečkom dvadesetom okrugu Brigittenau preko 700 gostiju. Uz preglasnu muziku slavilo se od 17-22h. Učesnici su se penrali po ogradama kuća, mokrili po livadi i ostavili ogromnu količinu đubreta. Za ovaj događaj takođe je podignuta optužnica. Inicijatori poziva na ovu Fejsbuk žurku, još uvek nisu poznati.²³⁷

---

²³³ *Verletzte bei Facebook-Party in Jagdhaus*, Dpa, heiseOnline, <http://futurezone.at/digitallife/11214-verletzte-bei-facebook-party-in-jagdhaus.php>, 30.07.2013.

²³⁴ *Preko "Fejsbuka" greškom pozvala 4.000 gostiju na žurku*, blic.rs. , <http://www.blic.rs/Slobodno-vreme/Zanimljivosti/344023/Preko-Fejsbuka-greskom-pozvala-4000-gostiju-na-zurku>, 30.07.2013.

²³⁵ *Facebook-Party endete mit Polizeieinsatz*, Dpa, heiseOnline, <http://futurezone.at/digitallife/11478-facebook-party-endete-mit-polizeieinsatz.php>, 30.07.2013.

²³⁶ *1 Million Euro Schaden nach Facebook-Party*, ANP, weltHeute.at, <http://www.heute.at/news/welt/art23661%2c791737> , 30.07.2013.

²³⁷ *Großparty in Wien nach Facebook-Aufruf*, öe.24.at, <http://www.oe24.at/digital/Facebook-Aufruf-zu-Grossparty-in-Wien-Brigittenau/64700826>, 8.08.2013.

4.2.2 Obaveza navođenja pravog imena na Fejsbuku²³⁸

Pravni spor između Fejsbuka i nezavisne Institucije za zaštitu podataka nemačke pokrajine Šlesvig-Holštajn pred Upravnim sudom ove pokrajine, rešen je u prvoj instanci u korist Fejsbuka.

Nakon blokiranja pojedinih korisnika Fejsbuka, koji su na svojim profilima koristili pesudonime i obaveze navođenja isključivo pravih imena korisnika prilikom otvaranja profila (registracije) na ovoj društvenoj mreži, Poverenik za zaštitu podataka nemačke pokrajine Šlesvig Holštajn je krajem 2012.godine izdao naredbu protiv Fejsbuka u kojoj se navodi:

(1) Fejsbuk Inc. kao odgovorna institucija za obradu podataka se na osnovu Saveznog zakona o zaštiti podataka obavezuje da fizičkim licima koji žele da koriste ovu platformu uz pomoć tehničke podrške, koju ostvaruje putem svoje organizacije na teritoriji Nemačke obezbedi:

Mogućnost izbora prilikom registracije na platformi www.facebook.com umesto navođenja pravih podataka (ime, prezime, e-mail adresa, pol, datum rođenja) da se korisnici registruju putem pseudonima.

Odblokiranje profila registrovanih korisnika na platformi www.facebook.com, koji su blokirani isključivo i samo zbog ne navođenja ili nepotpunog navođenja pravih podataka (ime, prezime, e-mail adresa, pol, datum rođenja).

Obaveštenje na platformi www.facebook.com, kojim korisnici moraju biti obavешteni pre registracije u jednostavnoj, razumljivoj formi i na nemačkom jeziku o mogućnostima registracije uz navođenje pseudonima.

(2) Naredbu iz stava (1) treba izvršiti odmah.

(3) Ukoliko Fejsbuk Inc. u roku od 2 nedelje nakon dostavljanja ove naredbe ne postupi po njoj, kazniće se novčanom kaznom od 20.000 evra“.

Fejsbuk je podneo tužbu protiv ove odluke Poverenika pred Upravnim sudom pokrajine Šlesvig-Holštajn.

U nastavku postupka pred Upravnim sudom suštinsko pitanje je bilo da se razjasni, da li uopšte treba primeniti nemački Zakon o zaštiti podataka ili važi irski Zakon o zaštiti podataka?

Institucija za zaštitu podataka nemačke pokrajine Šlesvig-Holštajn obrazložila je primenu nemačkog prava time da Fejsbuk ima firmu ćerku na teritoriji Savezne Republike Nemačke – Facebook Germany GmbH. Na ovaj način podleže Saveznom zakonu o zaštiti podataka kao i Direktivi EU o zaštiti

---

²³⁸ Andrej Diligenski, *Obaveza navođenja pravog imena na Fejsbuku*, portal Zaštita podataka o ličnosti, <http://partners-serbia.org/privatnost/blog/obaveza-navođenja-pravog-imena-na-fejsbuku/>, 8.8.2013.

podataka o ličnosti (član 4, stav 1, Direktive). Osim toga u nemačkom Zakonu o elektronskim komunikacijama je upotreba pseudonima moguća i dozvoljena.

Fejsbuk se ovim argumentima suproststavio tvrdnjom da Facebook Germany GmbH svoju delatnost ostvaruje samo u oblasti marketinga kao i u cilju oglašavanja (privlačenja novih korisnika) uopšte, tako da se putem ove firme ćerke u Nemačkoj ne obrađuju podaci o ličnosti korisnika.

Upravni sud je zaključio da je argumentacija Fejsbuka u skladu sa Mišljenjem irskog poverenika za zaštitu podataka. U tom Mišljenju je konstatovano da se u slučaju ovog predstavništva (filijale) ne radi o mestu u kome se podaci o ličnosti obrađuju. Tumačenjem primene nemačkog Saveznog zakona o zaštiti podataka kao i Direktive o zaštiti podataka dolazi se do zaključka da je nemačko pravo primenljivo, samo ukoliko se obrada podataka o ličnosti zaista ostvaruje u ovom predstavništvu (filijali). U ovom slučaju se to ne dešava.

Fesjbuk Irska Ltd. predstavlja jedino predstavništvo van teritorije Severne Amerike, koje vrši kontrolu podataka korisnika Fejsbuka. Pravo na odblokadu korisničkih profila, koji žele da koriste pseudonime dakle ne postoji u ovom slučaju, pošto korišćenje pseudonima u irskom Zakonu o zaštiti podataka nije predviđeno.

Poverenik za zaštitu podataka pokrajine Šlesvig Holštajn najavio je da će uložiti žalbu na ovu odluku Upravnog suda i kritikovao Fejsbuk da pokušava da ukine pravo na privatnost korisnika, koje je garantovano zakonima.

Za Srbiju ova sudska odluka ima ograničenu primenu u praksi, pošto Fejsbuk u Srbiji nema predstavništvo (kao u slučaju Facebook Germany GmbH), te je stoga nemoguće ostvariti tačku vezivanja sa srpskim pravom.

Treba imati u vidu da prinuda navođenja imena na društvenim mrežama poseduje takođe i druge dimenzije. Izostavljanje pseudonima stavlja u težak pravni, socijalni, ekonomski položaj mnoge aktiviste za zaštitu ljudskih prava kao i novinare, koji imaju otežane uslove rada u obavljanju svojih dužnosti, pošto je moguć njihov politički, socijalni, ekonomski progon.²³⁹

4.2.3 Objavljivanje statusa na Fejsbuku

Slučaj 1: Osuda zbog rasističkih objava na Fejsbuku

U Beču je jedna 60 godišnjakinja zbog propagiranja progona Jevreja i Muslimana osuđena na 9 meseci uslovno. Kako je navela u svojoj objavi „Ekstremni Muslimani nam vladaju. Oni žele da zagospodare nama“. Pored toga

---

²³⁹ Odluka Upravnog suda nemačke pokrajine Šlesvig-Holštajn: Az. : 8 B 61/12.

nazvala je Muslimane “ruljom ološem, šljamom, žgadijom“, dok je islam kao veru nazvala „najvećom prljavštinom 21.veka“. Turske doseljenike je nazvala “analfabetama iz Anadolije”. Takođe je dodala da „Austriji ne trebaju varvari, i da treba da se liši otvorenih vrata za sve parazite”.

Njena odbrana pred sudom je išla u pravcu odbrane zapadne kulture i civilizacije. Kao psiholog i rođena Poljakinja, imala je navodno prilike da se uveri, koliko Turcima fali obrazovanje. Beč u kome ona živi od 1999. godine, je jedan biser i takav treba i da ostane. Prema njenoj predstavi “U Beču ne smeju da ostanu svi Muslimani, nego samo oni, koji mirno žive i ne ugnjetavaju žene“. „U džamijama se propagira mržnja prema hrišćanima, te kada se to oseti i vidi, dolazi do osećaja gorčine“.

Zastupnica osuđene je imala takođe komentare poput „Potamaniti, istrebiti! Poslati ih odakle su došli u jednom pravcu vagonima za stoku”.

Govora mržnje nisu bili pošteđeni ni Jevreji. Međutim, ona nije imala ništa protiv Jevreja, već “protiv cionizma“. Za sud su ovo bili dovoljni dokazi da se optužena oglasi krivom i dobije uslovnu osudu.²⁴⁰

Slučaj 2: Oslobađajuća odluka za Fejsbuk objavu

Sličan predhodnom slučaju desio se u Salzburgu, gde je jedan 39 godišnjak na svom Fejsbuk profilu objavio puno komentara u grupi “Amina treba da ode” i te svoje izjave lajkovao. Osim toga imao je i lajkove protiv islama i Turaka.

“Amina treba da ode, bolje danas nego sutra. Dalje sa šljamom, odmah proterati i bez ako i ali” napisao je ovaj bravar iz Salzburga. Već sutradan su se istražitelji pojavili ispred njegovih vrata. Neki od njegovih objava bili su i “Turski doseljenici moraju otići“, “Nama ne trebaju varvari iz Anadolije“, “Beč nije kloaka, nije turski bazar“.

Amina je inače devojčica iz Dagestana, kojoj je pretilo proterivanje iz Austrije.

Iz tih razloga je podignuta optužnica za raspirivanje rasne i verske mržnje protiv ovog Salzburžanina.

On se branio da se njegova objava o šljamu nije odnosila na Aminu, već na objavu koja je u međuvremenu obrisana. Tvrdio je da nije želeo nikoga da uvredi i da podstakne na rasnu, versku mržnju i netrepeljivost.

Sud je smatrao da izloženi dokazi nisu dovoljni da bi došlo do osude za ovo delo. U njegovoj izjavi za Aminu, on nije izrazio netrepeljivost i podsticao na mržnju prema određenoj grupi, već je izrazio nezadovoljstvo protiv određene

---

²⁴⁰ *Wienerin nach rassistischen Facebook-Posts verurteilt*, derStandard.at, <http://derstandard.at/1375625865894/Wienerin-nach-rassistischen-Facebook-Postings-verurteilt>, 8.8.2013.

osobe. Ovde bi se moglo raditi o uvredi određene osobe te bi krivično gonjenje moglo obaviti po privatnoj tužbi. Ipak, Amina sama nije podigla optužnicu, stoga je došlo do oslobađajuće presude.²⁴¹

Slučaj 3: “Bezazlena šala“

Zbog naivne i nesmotrene izjave objavljene u jednoj diskusiji na Fejsbuku osamnaestogodišnjem dečaku preti kazna od čak 8 godina zatvora. Da šale ne mogu od svakog biti pravilno shvaćene i da je smisao za humor individualan, pokazuje i ovaj slučaj.²⁴²

U Teksasu je jedan mladić igrajući igricu preko Fejsbuka u diskusiji na pitanje “da li je on lud? Odgovorio – Da, ja sam zaista zbunjen u mojoj glavi, ja ću celu školu punu dece pobiti i poješću njihova srca koja još uvek kucaju“. Iako je u nastavku ovog komentara stavio „LOL“ (laughing out loud) i "JK" (just kidding) odnosno da umire od smeha i da se samo šali, granicu njegove šale očigledno nisu svi jednako razumeli. Stoga jedna Kanađanka, koja ovu objavu uopšte nije smatrala kao šalu, otkrila je da se u blizini mladića nalazi škola, pa je iz tih razloga kontaktirala policiju. Policija je takođe smatrala da je šala neumesna i zatvorila mladića. Iako proces još uvek nije okončan, mladiću ukoliko bude bio osuđen preti kazna do 8 godina zatvora.²⁴³ Anonimni donator je uplatio 500.000 dolara kaucije da se mladić pusti iz zatvora, pošto su njegovi roditelji pokrenuli online peticiju da se njihov sin oslobodi.²⁴⁴

---

²⁴¹ *Hetze auf Facebook: Freispruch für Salzburger*, futurezone.at, apa, <http://futurezone.at/digitallife/10520-hetze-auf-facebook-freispruch-fuer-salzburger.php>, 11.8.2013.

²⁴² Nedavno se u Britaniji desio slučaj u kome je jedan Britanac najpre osuđen, jer je putem Tvitera poslao navodnu preteću poruku da će dići u vazduh jedan aerodrom. Razočaran jer je aerodrom zbog snega bio zatvoren a on žurio kod devojke, na Tviteru je napisao da će aerodrom dići u vazduh. Posle te objave je uhapšen i njegova žalba za oslobađanje odbijena, jer „poruka potencijalno može izazvati stvarnu zabrinutost javnosti“. Potom ga je sud oslobodio optužbi, ali je nesrećni čovek ostao zbog te osude i bez posla. Sud je u oslobađajućoj presudi konstatovao da „ukoliko će osoba ili osobe koje je prime ili pročitaju, ili osnovano očekuju da će je primiti ili pročitati, staviti na stranu kao glupu ili neukusnu šalu, ili shvatiti kao prazno, bombastično ili smešno šegačenje, onda bi bilo protivrečno opisati je kao poruku pretećeg karaktera“. I pored ove konstatacije, očigledno je da se pojam šale individualno doživljava. *Ukinuta presuda zbog šale na Twitteru*, MIKRO, sajt b92, http://www.b92.net/tehnopolis/aktuelno.php?yyyy=2012&mm=07&nav_id=630202, 12.8.2013.

²⁴³ *Facebook-Posting: 8 Jahre Haft für Teenager?*, öe24.at, <http://www.oe24.at/digital/Facebook-Posting-8-Jahre-Haft-fuer-Teenager/108845153>, 8.8.2013.

²⁴⁴ *19-Jähriger vorerst frei Facebook-Scherz: 500.000\$ Kautiön für Teenie*, öe24.at, <http://www.oe24.at/digital/Facebook-Scherz-500-000Dollar-Kautiön-fuer-Teenie/109940065>, 8.8.2013.

Slučaj 4: Antisemitska karikatura na Fejsbuku

Na sajtu najveće opozicione partije u Austriji Slobodarske partije Austrije (FPÖ), koju predvodi Hajc Kristijan Štrahe, objavljena je karikatura koja prikazuje jednog bankara, kojeg država tovi, dok narod gladuje. Sama karikatura po stilu, detaljima, podseća na antisemitske crteže kojima se širila mržnja za vreme nacističkog Trećeg rajha.

Pošto tužilaštvu nije bilo poznato, ko je karikaturu postavio, još uvek nije pokrenut postupak. Inače u međuvremenu je slika zamenjena i postavljena je blaža varijanta.

U verziji koju je Štrahe postavio na svom nalogu bankar ima ogroman nos, što se koristilo u nacističkim crtežima kao obeležje za Jevreje. Na bankarovom rukavu se nalaze dugmad sa Davidovom zvezdom.

Sam Štrahe je sve ove tvrdnje odbacio uz komentar “da on već godinama kritikuje svemoć bankarskog sistema, koji je postao sve deblji i moćniji i na račun građana“. “Kada potom postavim karikaturu na svom nalogu, koji su drugi korisnici već postavljali, onda mi se podmeće antisemitizam” istakao je Štrahe.²⁴⁵ Davidovu zvezdu na bankarovom rukavu Štrahe nije uopšte ni primetio.²⁴⁶

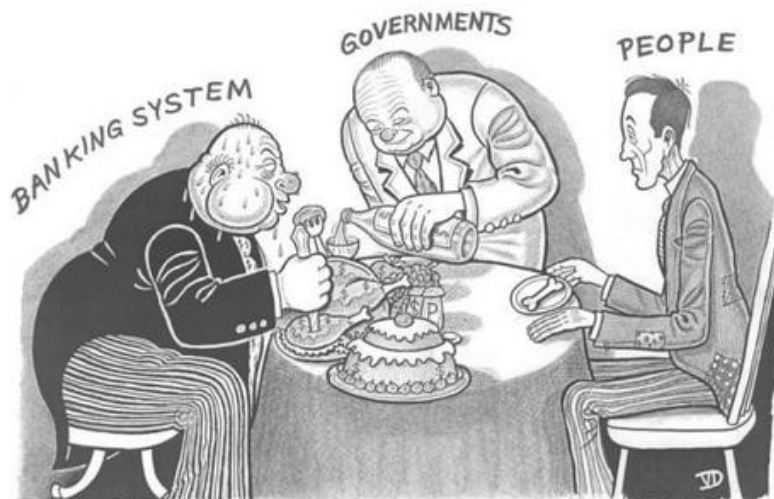
Antisemitistička karikatura

---

²⁴⁵ Strache: Antisemitischer Cartoon auf Facebook, futurzone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/10782-strache-antisemitischer-cartoon-auf-facebook.php>, 11.8.2013.

²⁴⁶ Antisemitska karikatura na Fejsbuk strani lidera opozicije, blic.rs, <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/338915/Antisemitska-karikatura-na-Fejsbuk-strani-lidera-opozicije>, 11.8.2013.

Originalna-karikatura

Ovaj slučaj podstakao je i advokata Georga Cangerera da podigne optužnicu protiv tužilaštva zbog nečinjenja i zloupotrebe službe.

Prema mišljenju ovog advokata, tužilaštvo je moralo smesta da blokira i obriše Fejsbuk stranicu Slobodarske partije Austrije zbog ove antisemitističke karikature. Time bi se Savezna vlada Austrije jasno distancirala od antisemitizma, rasizma i podsticanja mržnje i netrepeljivosti. Osim toga na stranici najveće opozicione partije Austrije je na ovu temu napisano na stotine komentara i sve to praćeno od strane brojnih fanova ove partije. Stoga je sve ovo prema stavu advokata izgledalo kao nastup za vreme propagande nacional-socijalističke Nemačke. Nečinjenje tužilaštva podstreklo i ohrabrilu je simpatizere i fanove ove stranice i time stavilo u povoljan položaj ovo protivzakonito ponašanje.

Očekuje se da nadležni državni organi provere ove tvrdnje.²⁴⁷

Slučaj 5: Ubistvo devojčice zbog objave na Fejsbuka

U Holandiji u mestu Arnheim je jedna petnaestogodišnja devojčica ubijena, pošto je putem Fejsbuka širila loše vesti o svojoj drugarici. Petnaestogodišnji dečak je izvršio ubistvo devojčice po nalogu dva mladića i uvredene devojčice, koji su mu za ubistvo platili 100 evra.

---

²⁴⁷ Hetz-Cartoon: Anzeige gegen Staatsanwaltschaft, APA, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/10883-hetz-cartoon-anzeige-gegen-staatsanwaltschaft.php>, 11.8.2013.

Sve je počelo putem Fejsbuka gde je nesrećna devojčica napisala, da je njena drugarica imala seksualne odnose sa više mladića. Zbog ovih objava je njena drugarica htela da joj se osveti. Zajedno sa svojim drugarima je planirala ubistvo i za to platila 100 evra.²⁴⁸ Ubistvo je izvršeno ubodima u lice i vrat.

Ubica je osuđen na godinu dana zatvora, što je najveća kazna za maloletnike u Holandiji i prinudno psihijatrijsko lečenje.²⁴⁹ Otac ubijene devojčice je bio zgrožen ovako niskom kaznom za ubistvo i istakao da je on izgubio svoju ćerku, a da će ubica u zatvoru provesti svega godinu dana.²⁵⁰ Apelovao je na političare da pooštre kazne za ovakve slučajeve. Opasnosti koje nose sa sobom društvene mreže i čet portali se često podcenjuju istakao je otac ubijene devojčice. Na suđenje čekaju još uvek devojčica koja je dala nalog za ubistvo i još jedan mladić.

Slučaj 6: Pretnje potpredsedniku Vlade Srbije

Koliko su Fejsbuk objave opasne i gde je granica pravu slobodnog mišljenja i izražavanja pokazuje i nedavni slučaj objave novinara lista Pečat Pavla Ćosića. Novinar je na svojoj Fejsbuk stranici pozvao na ubistvo prvog potpredsednika Vlade Aleksandra Vučića i ponudio novac onome ko to učini.²⁵¹

²⁴⁸ *Godinu dana zatvora za maloletnog "Fejsbuk ubicu" u Holandiji*, Beta, blic.rs, <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/340972/Godinu-dana-zatvora-za-maloletnog-Fejsbuk-ubicu-u-Holandiji>, 11.8.2013.

²⁴⁹ *Mord an 15-Jähriger wegen Facebook-Postings*, heute.at, <http://www.heute.at/news/welt/art23661,771005>, 11.8.2013.

²⁵⁰ *Höchststrafe für "Facebook-Mörder" (15)*, heute.at, <http://www.heute.at/news/multimedia/art23657,779686>, 11.8.2013.

²⁵¹ *Priveden zbog pretnje Vučiću*, Novosti online, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:449395-Priveden-zbog-pretnje-Vucicu>, 20.8.2013.

“S obzirom na to da se na Fejsbuku pojavila ozbiljna pretnja upućena šticenoj ličnosti, ne samo u smislu pretnje nego i nuđenja novca da se likvidira određena šticeena ličnost, policija je pronašla to lice, privela ga i "mi ćemo dalje preduzimati mere u skladu sa zakonom, odnosno u dogovoru sa tužilaštvom“ rekao je direktor policije Veljović.

Ćosić je posle privođenja saslušan i tom prilikom je izjavio da je bio pijan i da je ujutru kada je video šta je napisao to odmah obrisao. Osim toga izjavio je da mu ni na kraj pameti nije bilo da naruči ubistvo ili da ubije Vučića. Policija je tokom istrage zaplenila računar novinara da bi ispitala njegov sadržaj. Posle saslušanja Ćosić je pušten na slobodu.²⁵²

Slučaj 7: Osuda zbog verskog opredeljenja

U Indoneziji je na ostrvu Sumatra jedan tridesetdvogodišnjak osuđen na dve ipo godine zatvora, zbog izjašnjavanja putem Fejsbuka o svojoj verskoj pripadnosti. Pošto je priznao da je ateista, osuđen je za bogohuljenje, jer je time uvredio proroka Muhameda. Ovaj čovek putem Fejsbuka napravio grupu u kojoj je imao objave svoje religijske pripadnosti, odnosno osećanja.

Pored toga što je prihvatio osudu ovaj Indonežanin smatra “da je verovanje privatna stvar i da se on zbog svojih objava izvinio svojoj familiji i vernicima”. On je prvi čovek osuđen zbog toga što ne veruje u Boga. Indonezija je inače sekularna zemlja sa najvećom islamskom zajednicom na svetu. 88% od 240 miliona stanovnika čine muslimani.²⁵³

Slučaj 8: Osuda zbog vređanja monaha

U Grčkoj je jedan vadesetsedmogodišnji muškarac uhapšen, zbog toga što je na Fejsbuku ismevao mrtvog pravoslavnog monaha. Uhapšeni je napravio Fejsbuk stranicu na kojoj je ismevan otac Paisios. Ova stranica je bila posvećena "ocu Pasticiosu", što je aluzija na popularno grčko jelo od testa i mlevene govedine - pasticio. Na stranici je monah prikazan sa licem preliveanim pasticiom.

Policija je ovu Fejsbuk stranicu uklonila i objasnila da je sadržala "bogohuljenje i uvrede na račun oca Paisiosa i pravoslavnog hrišćanstva u celini".

Otac Paisios je monah koji je umro je 1994., koji ima veliki broj sledbenika u Grčkoj. Njegove proročanske moći i učenja doprinela su njegovom

---

²⁵² *Uhapšen opasan ludak: Nudio 10.000 evra za Vučićevo ubistvo!*, kurirOnline, [http:// www.kurir-info.rs/uhapsen-opasan-ludak-nudio-10000-evra-za-vucicevo-ubistvo-clanak-940653](http://www.kurir-info.rs/uhapsen-opasan-ludak-nudio-10000-evra-za-vucicevo-ubistvo-clanak-940653), 20.8.2013.

²⁵³ *Indonesien: Atheist wegen Facebook verurteilt, apa*, futurezone.at, [http:// futurezone. at/digitallife/ 9607-indonesien-atheist-wegen-facebook-verurteilt.php](http://futurezone.at/digitallife/9607-indonesien-atheist-wegen-facebook-verurteilt.php), 12.8.2013.

velikom broju sledbenika. Poznavaoci njegovih dela i moći tvrde da je prorekao raspad Sovjetskog Saveza, tursku invaziju na Kipar i aktuelnu ekonomsku krizu u Grčkoj.²⁵⁴

4.2.4 Dobijanje otkaza zbog Fejsbuka

Koliko je lajk dugme opasno u praksi pokazuju mnogobrojni slučajevi.

Korisnici Fejsbuka često izgube kontrolu svojih objava, jer nisu svesni da ukoliko lajkuju određeni komentar, postoji mogućnost da se isti zbog nepažnje pojavi i na hiljade drugih profila i na taj način sazna i u široj javnosti. Posledica ovoga je da ostaju bez posla, pošto poslodavci saznaju za ovakve komentare.

Slučaj 1: Objave kao razlog za otkaz

Slučaj se desio u Dizeldorfu, gde je 11 vatrogasaca najpre bilo suspendovano sa posla, a potom tek opomenuto. Razlog za davanje otkaza je kritika na račun gradonačelnika Dizeldorfa. Jedan od njih je napisao da će “gradonačelnik umeti da ceni njihov neplaćen prekovremeni rad, kada se njegova kancelarija zapali”. “Verovatnoća da se tako nešto desi, je kao da dobijemo šesticu na lotu”. Ostali vatrogasci su ovaj komentar lajkovali. Iza ovakvog izliva nezadovoljstva vatrogasaca stoje neisplaćeni prekovremeni rad. Gradonačelnik je ubrzo posle ovih objava sazvaio sednicu na kojoj je doneo odluku o suspendovanju.

Sindikati i opozicione partije kritikuju odluku gradonačelnika kao nesrazmernu. “Pošto se radi o prirodi njegove pozicije, političari na pozicijama moraju biti više spremni na kritiku” bile su reči predstavnika opozicije. Neki su bili još oštriji u kritikama “Svinjarija, da se vatrogascima ne plate prekovremeni sati. Dizeldorf je bogat grad u poređenju sa ostalim gradovima”.²⁵⁵

Slučaj 2: Neopravdani otkaz uz sporazumno rešenje spora

Naredni drastičan primer se desio kada je jedan zaposleni napisao za svoga šefa “da je on 32 godine u firmi i da je jedna lenja svinja, koja još ništa nikada nije radila u svom životu”. Osim toga ovaj radnik je pored uvreda objavio

---

²⁵⁴ Uhapšen zbog vređanja mrtvog kaluđera na Fejsbuku, Tanjug, sajt blic.rs, <http://www.blic.rs/Slobodno-vreme/Zanimljivosti/344443/Uhapsen-zbog-vredjanja-mrtvog-kaludjera-na-Fejsbuku>, 12.8.2013.

²⁵⁵ *Feuerwehrleute nach Facebook-Kritik an OB suspendiert*, Süddeutsche.de, <http://www.sueddeutsche.de/karriere/duesseldorf-feuerwehrleute-nach-facebook-kritik-an-ob-suspendiert-1.1591727>, 22.8.2013.

i više pretnji svom pretpostavljenom, a šef je navodno dva puta opomenuo radnika zbog svog ponašanja. Ovo je predstavljalo jasan razlog za otkaz, a pored toga na listi prijatelja od 70 bilo je 36 kolega sa posla.²⁵⁶ Odbrana radnika je argumentovala njegove postupke time da njegov profil nije dostupan javnosti, da radnik nije bio ni svestan da su njegove objave na zidu profila, te da je on mislio da je on u internoj komunikaciji putem četa sa kolegom. Kao glavni argument odbrana je navela da se u privatnoj sferi mogu slobodno izražavati stavovi, te da oni ne predstavljaju razlog za otkaz. Poslodavac je tvrdio da je više puta opomenuo radnika i da je zbog njegovih objava takode ošteti i firmu, pošto su objave uticale na reputaciju firme. Sud za radne sporove Hagen (Nemačka) je u svojoj presudi potvrdio opravdanost otkaza.²⁵⁷ Ipak osporen je otkaz, bez otkaznog roka. Prema mišljenju suda objave su u ovom slučaju bile javne i usmerene na posao firme, pa je otkaz opravdan. Osim toga radnik nije samo uvredio poslodavca, već mu je i pretio.

Ipak, radnik je uložio žalbu i žalbeni sud je uvažio radnikove tvrdnje. Tako je radnik vraćen na posao. Sukobljene strane su se nagodile, te je spor rešen povratkom radnika na svoje radno mesto.²⁵⁸

Slučaj 3: Opravdani otkaz šegrta

Iako je radnicima dozvoljeno da opravdano kritikuju poslodavce, veoma je važno kakve izraze koriste i gde kritike plasiraju. U ovom slučaju su najpre neopravdane konsekvence po radnika bile potvrđene, a u žalbenom postupku ukinute.

Slučaj se dogodio u nemačkom gradu Hamu u pokrajini Severnoj Rajni-Vestfaliji, gde je pokrajinski sud jednog šegrta najpre delimično osudio, a potom tu odluku preinačio u žalbenom postupku.²⁵⁹

Šegrt je na svom Fejsbuk profilu napisao za svog nadređenog da je "izrabljiivač, gonič robova i da ga drži kao kmeta" i da on "mora da radi ova sranja za 20% manju naknadu od uobičajene". Naravno za ove objave nisu saznali samo prijatelji već i sam poslodavac, koji je bez otkaznog roka šegrta

---

²⁵⁶ Andreas Wilkens, *Beschimpfungen auf Facebook sind Kündigungsgrund*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Beschimpfungen-auf-Facebook-sind-Kuendigungsgrund-1922112.html>, 12.8.2013.

²⁵⁷ Presuda (Urteil vom 16.5.2012, Az.: 3Ca 2597/11). Sud za radne sporove Hagen (Arbeitsgericht Hagen).

²⁵⁸ Marzena Sicking, *Chef-Beleidigung auf Facebook rechtfertigt Kündigung*, heiseResale, <http://www.heise.de/resale/artikel/Chef-Beleidigung-auf-Facebook-rechtfertigt-Kuendigung-1717856.html>, 12.8.2013.

²⁵⁹ Presuda (Urteil vom 10.10.2012, Az.: 3 Sa 644/12)., Pokrajinski sud Ham (Landesarbeitsgericht (LAG) Hamm).

otпустиo. Pored toga je šegrt tužio firmu i tražio povratak na radno mesto zbog neosnovanog otkaza.

U svojoj odbrani šegrt je naveo „da on svog šefa nije nameravao da uvredi i da on uopšte nije sa time računao da će on videti uvrede na njegovom Fejsbuk profilu. Njegove objave su navodno bile samo preterane u izražavanju i šaljive, a nisu predstavljale realno stanje stvari. Osim toga njemu i njegovim prijateljima pripada pravo na slobodno mišljenje i izražavanje shodno zakonu”.

Sud je najpre delimično osudio šegrtu i potvrdio razloge za otkaz kao i da se radilo o uvredi poslodavca. Međutim istakao je da se radi o nezreloj osobi i ustanovio nedostatak ozbiljnosti kod šegrtu. Stoga je trebalo da poslodavac prvo uputi opomenu ili obavi razgovor upozorenja pre davanja otkaza.

Poslodavac je smartao da je on u pravu u potpunosti i uložio je žalbu na ovu odluku suda. Apelacioni sud nije imao razumevanja za šegrtu, jer on nije imao sedamnaest godina već dvadesetsedam godina i imao je dovoljno zrelosti da je mogao da proceni značenje svojih objava. Sa time i uz to što je u rubrici “Poslodavac“ izneo navedene uvrede, nije prema odluci suda obuhvaćeno pravo na slobodno mišljenje i izražavanje. Na taj način je ovom odlukom suda opravdan otkaz i on je postao pravno obavezujući za obe strane.²⁶⁰

Slučaj 4: Uvrede klijenata, kolega, šefa

Sud za radne sporove u Duisburgu osudio je jednog radnika zbog toga što je svoje kolege na Fejsbuk profilu označio kao “debele slanine i sveznalice“. Pošto se radilo o teškoj uvredi kolega, šefova, klijenata, sud je momentalni otkaz opravdao i potvrdio, ali sam otkaz proglasio je nevažećim.²⁶¹

U obrazloženju suda potvrđeno je i da je moguće da se zaposlenom uruči otkaz i bez opomene. „U ovom slučaju se prema mišljenju suda nije radilo o običnom ogovaranju između kolega, već o teškoj uvredi, koja direktno pogađa lica kojih se tiče. Sve dok se objava ne obriše, ona se može pročitati i time ne gubi na svojoj težini. Takođe je bez značaja da li je objava bila ograničena na samo krug prijatelja ili širu javnost. Sve dok su Fejsbuk prijatelji i kolege sa poslala, ne može se govoriti o privatnoj sferi” navodi se u odluci suda.

---

²⁶⁰ *Beleidigung auf Facebook: Kündigung rechtens*, heiseResale, Marzena Sicking, [http:// www.heise.de/resale/artikel/Beleidigung-auf-Facebook-Kuendigung-rechtens-1728766.html](http://www.heise.de/resale/artikel/Beleidigung-auf-Facebook-Kuendigung-rechtens-1728766.html) , 20.8.2013.

²⁶¹ *Lästern auf Facebook ein Kündigungsgrund?* heiseResale, Marzena Sicking, [http:// www.heise.de/resale/artikel/Laestern-auf-Facebook-ein-Kuendigungsgrund-1737910.html](http://www.heise.de/resale/artikel/Laestern-auf-Facebook-ein-Kuendigungsgrund-1737910.html) , 20.8.2013.

I pored ovoga sud je otkaz proglasio nevažećim, pošto se radilo o afektu. Naime, radnik je uvredljivi komentar napisao, pošto je on saznao, da je on kod šefa od strane kolega bio oklevetan.²⁶²

Slučaj 5: Otkaz konobarici zbog tuđe Fejsbuk objave

Tuđa objava i obeležavanje na slici na Fejsbuk zidu koštala je radnog mesta jednu konobaricu bečkog hotela Palais Strudlhof, iako ona baš nikakve veze sa ovom objavom nije imala. Momentalni otkaz je sa stanovišta Komore rada neosnovan i potrebno je da radnica pokrene sudski postupak protiv ove odluke poslodavca.

Fejsbuk prijateljstvo sa jednim kolegom, koji je loše o šefu pisao, bilo je obrazloženje za otkaz. Kolega sa kojim je konobarica prijatelj na Fejsbuku i ostale kolege su nju ubacili u vidu linka tako da je i njeno ime bilo u ovoj uvredljivoj objavi, a ispod objave su ispisani bili komentari.

Inače sama objava se ticala programa štednje vlade. Kraj objave je glasio “veliki pozdrav, generalni direktor hotela i vi možete da mi...”²⁶³

Objava je inače koštala gubitka posla troje kolega – autora, komentatora i konobaricu, koja nije reagovala na objave, jer nije bila online u trenutku objave.

Prema mišljenju Komore rada “otpuštanje sa posla je potpuno u ovom slučaju nerazumljivo, pošto konobarica nije imala nikakvu aktivnost, da bi joj se krivica mogla pripisati. Razlog u vidu ćaskanja preko Fejsbuka i gubitak poverenja ne predstavlja dovoljno jak argumenat za otkaz. Osim toga razlog za ovakve objave su neisplaćene zarade. Ipak radnici treba da obrate pažnju da poslovne tajne ne otkrivaju na Fejsbuku, pošto ih sa stanovišta poslodavaca može zadesiti otkaz zbog kršenja lojalnosti, poverenja ili dužnosti obzira prema drugim kolegama“.

Ostaje da se vidi da li će otpušteni tužiti poslodavca zbog otkaza.²⁶⁴ Jedno je sigurno postoji velika razlika da li je neko nešto privatno ispričao ili postavio na Fejsbuk.

---

²⁶² Presuda (Urteil vom 26.09.2012, Az.: 5 Ca 949/12), Sud za radne sporove Duisburg (Arbeitsgericht Duisburg).

²⁶³ *Österreich: Nach Facebook-Eintrag gefeuert*, futurezone.at, Anita Staudacher, <http://futurezone.at/digitallife/8419-oesterreich-nach-facebook-eintrag-gefeuert.php>, 22.8.2013.

²⁶⁴ *Die zehn kuriosesten Facebookfälle Österreichs*, heuteOnline.at, <http://www.heute.at/news/multimedia/art23657%2c743140>, 20.8.2013.

Slučaj 6: Lajk dugme koštalo posla tri žene

U austrijskoj pokrajini Tirol su tri žene momentalno otpuštene, pošto su izrazile svoje nezadovoljstvo na poslu i nezadovoljstvo odnosom sa svojim pretpostavljenim putem Fejsbuka. Jedna od njih je na svom profilu imenujući svoga šefa izrazila svoje nezadovoljstvo, dok su ostale kolegice tu objavu sa lajk dugmetom potvrdile. Iako šef nije imao veliki broj prijatelja na Fejsbuku oko 250, on je za ovu objavu saznao i momentalno svim učesnicama uručio otkaz.

Prema mišljenju Komore rada „za otpuštanje sa posla bio je neophodan bitniji razlog, pošto izražavanje nezadovoljstva među prijateljima na društvenim mrežama nije relevantno sa stanovišta radnog prava. Iako je naravno ostalo sporno, u kojoj meri tzv. lajkovanje predstavlja uvredu i kada se kao uvreda smatra. Osim toga trebalo bi se na Fejsbuku tako ponašati, kao da ste u javnosti, te je poželjno više obratiti pažnju šta se objavljuje. Iako su objave upućene užem krugu Fejsbuk prijatelja, ipak nije svaki prijatelj na Fejsbuku pravi prijatelj”.

U ovom slučaju su sve tri radnice svoje nezadovoljstvo i pravdu potražile pred sudom. Sudski postupak je u toku.²⁶⁵

Slučaj 7: Lajk dugme i pravo na slobodno mišljenje i izražavanje (slobodu govora)

U američkoj saveznoj državi Virđiniji su zaposleni jedne firme lajkovali službene stranice protivnika izbora i zbog toga bili otpušteni.

U žalbi na ovu odluku istakli su kao argument pravo na slobodu govora. Sudija u ovom predmetu se nije složio sa ovim argumentom „jer lajkovanje ne može predstavljati formu koja se može smatrati govorom. Samo lajkovanje nije dovoljno. To nije vrsta komentara koja je u prethodnim slučajevima omogućila zaštitu otpuštenima. Jedan klik i tekst nisu isto“.²⁶⁶

U ovaj spor se umešao i sam Fejsbuk ali i Udruženje američkih građanskih sloboda (American Civil Liberties Union), kojim je ova odluka suda u žalbenom postupku ukinuta. Prema njihovim argumentima, koje je sud prihvatio „sloboda govora je ustavom zagantovano pravo. Sa klikom na lajk dugme, ova aktivnost predstavlja slobodu govora. Sa klikom se inače može postaviti video na internet, donirati novac, e-mail proslediti, glasati ili potpisati peticija. Jednostavnost postupka ne ograničava značenje ovog prava. Svejedno je

---

²⁶⁵ FALL 2 - Facebook-"Like" kostet drei Frauen den Job, heute.at, <http://www.heute.at/news/multimedia/art23657%2c743140%2c2>, 21.8.2013.

²⁶⁶ Kako su zbog lajkova ostali bez posla, (Preuzeto sa sajta S media - 08. 05. 2012.), sajt infostud.com, http://poslovi.infostud.com/vesti/Kako-su-zbog-lajkova-ostali-bez-posla/42237?utm_source=mejling_lista_poslovi&utm_campaign=vesti_2012-05-14&utm_medium=sadrzaj_vest, 22.8.2013.

da li se napiše sviđa mi se ili klikne na lajk dugme. Takođe ove radnje su ustavom garantovane“.

Sud je ovom odlukom jasno ustanovio primenu prava na slobodu govora i važenje ovog prava u odnosu na sve forme u kojima se misli i mišljenja mogu izraziti.²⁶⁷

Slučaj 8: Bolovanje i Fejsbuk kao svedok

Ne tako redak slučaj u praksi, gde zaposleni bolovanje koriste za noćni provod i žurke, desio se u austrijskoj pokrajini Gornjoj Austriji u gradu Lincu. Za jednu konobaricu je objavljivanje slika na Fejsbuku bilo pogubno. Na ovaj način nepažljivi zaposleni pružaju dokaze za opravdano davanje otkaza.

Konobarica je otvorila bolovanje, ali je neposredno pre isteka bolovanja otišla u diskoteku. Potom je na svom profilu postavila slike sa komentarima “kako alkohol ubija i kako neće više nikada izlaziti“.

Za Privrednu komoru pokrajine Donja Austrija je ovo svakako opravdan razlog za davanje otkaza, pošto predstavlja zloupotrebu prava na bolovanje.²⁶⁸

4.2.5 Zaplena Fejsbuk profila

U nemačkoj pokrajini Baden Vitenberg je jedan dvadesetogodišnjak optužen zbog saučesništva u krađi, pošto je svom prijatelju objasnio kako da provali u jednu kuću. Iako uobičajen slučaj u krivičnom pravu, od velikog značaja za pravnu praksu u pogledu Fejsbuka je odluka nadležnog sudije koji je vodio postupak. On je posegao za do sada neuobičajenom praksom. Pošto istraga nije donela odgovarajuće rezultate, jer je optuženi obrisao podatke iz telefona i na taj način sprečio istražne organe da se domognu korisnih podataka koji bi pomogli u istrazi, sudija je odlučio da zapleni Fejsbuk profil optuženog.

Ovom odlukom su obuhvaćene poruke, čet protokol, liste prijatelja, beleške, slike optuženog. Ono što je u ovom slučaju bitno napomenuti, je da optuženi i pored toga što je od javnosti hteo da sakrije ove podatke, nije imao u vidu da su ovi podaci snimljeni na Fejsbuk serverima. Sudija je svoju odluku opravdao i time da je zaplena poruka i ovog načina komunikacije uporediva sa poštom i telegramima. Takva zaplena je dozvoljena shodno članu 99 nemačkog Zakona o krivično procesnom pravu.

---

²⁶⁷ Andreas Wilkens, *Facebook: "Likes" stehen unter dem Schutz der US-Verfassung*, heiseOnline, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Facebook-Likes-stehen-unter-dem-Schutz-der-US-Verfassung-1662776.html>, 22.8.2013.

²⁶⁸ *FALL 7 - Party im Krankenstand und Facebook als Zeuge*, heute.at, <http://www.heute.at/news/multimedia/art23657%2c743140%2c7>, 21.8.2013.

Ipak ova odluka sudije ostala je samo pokušaj, pošto je izostalo njeno sprovođenje u praksi. Sprovođenje je izostalo zbog problema vezanog za sudsku pomoć i činjenicu, gde se Fejsbuk serveri i podaci nalaze. Nemačka filijala Fejsbuka je ovaj zahtev suda uputila svom predstavništvu u Irskoj, zbog toga što nije imala direktan pristup podacima. Irsko predstavništvo je odbilo da isporuči podatke, tvrdeći da se podaci nalaze u SAD.

U međuvremenu se spor završio osudom. Ono što je ovaj slučaj pokazao je da Fejsbuk nije najspremniji na saradnju i pružanje pravne pomoći. Osim toga predstavlja i presedan u postupanju suda, koji bi se mogao primeniti i na ostale društvene mreže, čiji se podaci nalaze u EU.²⁶⁹

4.2.6 Fejsbuk kao sredstvo za istražne radnje

Slučaj 1: Otkrivanje ubice, priznanje, ranije pretnje, pretpostavka nevinosti

Fejsbuk se sve češće koristi za istražne radnje kako u krivičnom tako i u predkrivičnom postupku. Tako se nedavno u Srbiji dogodio slučaj, koji će pored svireposti izvršenja krivičnog dela, ostati upamćen po tome što je policija iskoristila Fejsbuk, kao sredstvo za ponalaženje izvršioca krivičnog dela.

Iako je ime poznato široj javnosti Darijan Musić, ovaj slučaj je sa pravnog stanovišta izuzetno interesantan. Izvršilac krivičnog dela je zverski i na svirep način ubio svoju devojkicu. Ne ulazeći u detalje ovog monstruoznog čina, koncentrisaćemo se na način otkivanja krivičnog dela i pravne aspekte vezane za zaštitu izvršioca krivičnog dela.

Sam Darijan je priznao krivično delo putem Fejsbuka, ali ne samo to, otkrio je i lokaciju gde se nalazi tako što se ulogovao na svoj Fejsbuk profil, te je time omogućio policiji da mu uđe u trag i uhapsi ga. Predhodni slučajevi u međunarodnoj sudskoj praksi su pokazali da ovakav vid priznanja može biti učinjen u afektu, kao što je i samo krivično delo učinjeno iz ljubomore. Ne opravdavajući monstruozan čin izvršenja samog dela, oslanjajući se na sudsku praksu inostranih sudova, moguće je da se ovakav vid priznanja ne uzme kao relevantan. Ipak, sudska odluka u ovom sporu će pokazati i značaj priznanja ubistva putem Fejsbuka, kakvu ono težinu ima u realnom svetu.

---

²⁶⁹ Georg Dreier, *Beschlagnahme 2.0., output online*, <http://www.output.at/making-it-legal/beschlagnahme-2-0>, 21.8.2013.

Optuženi, da li i osuđeni već, ali u svakom slučaju obeleženi od stane okoline, je ubistvo i najavio, pošto je preko Fejsbuka napisao „da ga je devojka varala dok je bio u zatvoru i da je treba ubiti i to više puta“.²⁷⁰

U ovom pogledu se pojavljuju novi pravni problemi kao što su predpostavka nevinosti kao i ozbiljnost pretnje putem Fejsbuka i kada zapravo policija treba da reaguje ?

Fejsbuk i pored svih svojih propusta nije platforma/država koja je dužna da štiti interese zaštite ljudskih života, iako ima sve elemente za to, kao i u standardnom shvatanju pojma državnosti – neograničenu teritorijalnu primenu, internet kao globalnu mrežu (teritorija), korisnike (stanovništvo),²⁷¹ kao i mogućnost da reguliše da se određeni sadržaj objavi, obriše ili sakrije (vlast). Stoga proizlazi da je država imala dve mogućnosti: Ili da sazna od Fejsbuka za krivično delo, ako joj Fejsbuk pruži pravnu pomoć, ili da na drugi način preko internet provajdera u Srbiji dođe do podataka sa profila optuženog. Da li je država znala ili nije, pa nije intervenisala, pravo je hipotetičko pitanje! U Nemačkoj već postoje neka rešenja, ali i u svemu ovome treba pažljivo postupiti, jer može biti ugroženo pravo privatnosti pojedinaca. Tako su u gradu Hanoveru i u pokrajinama Donjoj Saksoniji i Hesenu napravljene stranice na Fejsbuku na kojima građani mogu prijaviti kriminalce ili potencijalne učinioce krivičnih dela.²⁷² Međutim, ukoliko se bez osnovane sumnje kontroliše čitav Fejsbuk protok podatka u svrhu zaštite od krivičnih dela, to bi svakako predstavljalo kršenje prava privatnosti. Ali ukoliko se već nadziru elektronske komunikacije,²⁷³ što je u Srbiji i u zemljama EU zakonski regulisano, postavlja se pitanje svrhe prikupljanja ovakvih podataka, ukoliko se krivično pravna preventivna funkcija izgubi. Osim toga optuženi je navedenu poruku pretnje poslao iz zatvora.

Ono što je sigurno je da predpostavka nevinosti mora važiti sve do osude i u tome su glavni propusti medija, ali pre svega policije u ovom slučaju. Nesumljivo je da se radi o slučaju, koji sam po načinu izvršenja izaziva veliku

---

²⁷⁰ *Mislim da je treba ubiti više puta!*, alo.rs, <http://www.alo.rs/vesti/aktuelno/mislim-da-je-treba-ubiti-vise-puta/4270>, 22.8.2013.

²⁷¹ O ovome govori i nedavna kampanja Marka Cakerberga i akcija za povezivanje na Fejsbuk što većeg broja korisnika. Trenutni cilj je postavljen na 5 milijardi korisnika, koji trenutno uopšte ne koriste internet. Sve je ovo naravno ispraćeno željom da se ljudi povežu. Video kampanja je dostupna na linku: http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=NdWaZkvAJfM *Zuckerberg will Internetzugang vereinfachen*, dpa, futurzone.at, <http://futurezone.at/digitallife/17818-zuckerberg-will-internetzugang-vereinfachen.php>, 22.8.2013.

²⁷² Andreas Wilkens, *Schaar: Skepsis gegenüber Facebook-Fahndung*, heiseOnline, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Schaar-Skepsis-gegenueber-Facebook-Fahndung-1751005.html>, 23.9.2013.

²⁷³ O ovome će biti više reči u narednim poglavljima.

pažnju javnosti. Međutim, ako se uzme u obzir da policija nije zaštitila i pravo optuženog na njegovu privatnost. Naime, da bi se dočarao i podrobnije opisao izvršilac krivičnog dela u medijima se može pročitati celokupan život Darijana Musića. Postavlja se i pitanje, ako ovo nije ranije bilo poznato policiji, zašto niko nije reagovao? Gde su granice prava javnosti da zna i privatnosti pojedinca? Da li javnost mora svaki detalj života optuženog da zna? Svakako da je za vid istrage zanimljivo da je Darijan ubijao i mučio životinje, voleo da puca, otvarao vrata motornom testerom, bio problematičan, učestvovao u tučama i bio nezadovoljan svojim životom, ali to su ipak stvari koje treba da se tiču istrage i ocene dokaza u sudskom postupku, a ne i šire javnosti.

Slučaj 2: Pretnje ubistvom i intervencija policije

Za razliku od predhodnog slučaja, u inostranoj praksi je policija zbog pretnji ubistvom putem Fejsbuka preventivno intervenisala. U ovom slučaju se radi o pretnji ubistvom devetorici momaka bivše devojke od strane jednog devetnajestogodišnjaka iz Boicenburga (Nemačka). Mladić je želeo da ubije svu devetoricu a potom izvrši samoubistvo. Da bi ga ozbiljno shvatili, na svom profilu postavio je sliku, na kojoj se nalazi sa oružjem u ruci.

Kada je policija došla na lice mesta, mladić se u svom stanu zatvorio i pojavljivao se povremeno na prozoru sa oružjem. Policiji je pretio putem poziva za hitne intervencije da će zgradu dići u vazduh, ukoliko se ne razidu. Više od sat vremena je trajalo ubeđivanje sa policijom i mladić je na kraju uhapšen. Pištolj koji je on koristio bio je lažan, a uz sve to bio je i pod uticajem droge. Protiv mladića je pokrenut krivični postupak zbog remećenja javnog reda i mira i pretnji ubistvom.²⁷⁴

---

²⁷⁴ *Facebook-Morddrohung löst Polizeieinsatz aus*, apa/dpa, <http://futurezone.at/digitallife/11221-facebook-morddrohung-loest-polizeieinsatz-aus.php>, 22.8.2013.

5. FEJSBUK I NEUTRALNOST INTERNET MREŽE

5.1 Ljudska prava

Temelji demokratskog društva postavljeni su na dve premise slobodi i jednakosti. Treba imati u vidu da se sloboda od sedamnaestog veka meri slobodom pojedinca. U ovom kontekstu sloboda prestaje tamo gde počinje sfera javne, državne vlasti. Upravo su neki autori to objasnili na sledeći način “Tamo gde svako neposredno učestvuje u procesu donošenja kolektivnih odluka, pojedinac biva podređen autoritetu celine i gubi svoju slobodu kao privatna osoba, a upravo je privatna sloboda ono što građanin zahteva od javne vlasti”.²⁷⁵

Jednakost se vezuje pre svega za jednakost šansi, dok se jednakost u skladu sa liberalističkim učenjem poistovećuje sa jednakošću u slobodi. To znači da svako može uživati onoliko slobode koliko je to spojivo sa slobodom drugih i može činiti šta mu je volja, sve dotle dok to ne ugrožava slobodu drugih. Ove garancije su zajemčene u modernim ustavima. Tako da su od osamnaestog veka svi moderni ustavi sadržali spisak ljudskih prava. U tom pogledu su se najpre razvila tzv. negativna prava (npr. prava na život, kretanje, privatnost, svojinu, sloboda savesti, govora, veroispovesti, štampe itd.), koja su jamčila slobodu pojedinca od državne vlasti. Potom je došlo do kategorije tzv. aktivnih prava (npr. pravo na socijalnu i zdravstvenu zaštitu i osiguranje, pravo na ograničeni radni dan i sedmicu, pravo na štrajk, pravo na rad, pravo na jednaku naknadu za rad i na naknadu u slučaju nezaposlenosti, pravo na obrazovanje) i obaveze države da aktivno učestvuje i brani slobodu pojedinaca. Sa razvitkom svesti o zaštiti životne okoline i ovo pravo postaje važan element u katalogu pobrojanih prava.²⁷⁶

Upravo svest je možda i ključna reč, koja se pojavljuje i sa pojmom neutralnosti internet mreže i značajem interneta u digitalnom svetu. Ljudi mogu uživati sopstvena prava i slobode samo onda ako znaju da im ona pripadaju, ako su kadri da prepoznaju kada su im prava ugrožena ili uskraćena i najzad, ako su spremni da se pravnim putem bore za zaštitu sopstvenih prava. Sveopštu slobodu

---

²⁷⁵ Miodrag A. Jovanović, *Temelji demokratije*, Pravni fakultet u Beogradu, strana 3, <https://www.google.at/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ius.bg.ac.rs%2Fprof%2FMaterijali%2Fjovmio%2Fpredavanja%25202012%2FTemelji%2520demokratije.doc&ei=40JRUq6UJrm4wTOrYHAAw&usq=AFQjCNENPjPp0IpcxvVMwFHk3aTkUlnDKA>, 6.10.2013.

²⁷⁶ Ibidem, str. 2, 3, 4, 7 i 8.

čoveka ponajviše ugrožava odsustvo spremnosti da se ustane u odbranu vlastitog prava.²⁷⁷

Neutralnost internet mreže gledano sa pravnog stanovišta postavlja mnogo pitanja tzv. predhodnih pitanja, da bi se dao nedvosmislen odgovor na pitanje samog pojma ali i značaja na globalnom planu. Zbog preširokog određivanja ovog pojma i značenja na globalnom planu, pokušaćemo da objasnimo pravne aspekte ovog problema u kontekstu sa Fejsbukom.

Potrebno je uočiti 5 aspekata:

1. *Internet kao globalna mreža* je napravljena tako da se na njemu mogu slobodno širiti i primati informacije. On je i više od toga, baza u kojoj se nalazi pregršt informacija i koja omogućava komunikaciju između ljudi, daje nam moć da izrazimo svoje mišljenje, da stvaramo, da učimo i delimo informacije. Danas je više od dve milijarde ljudi online, što čini skoro trećinu planete. Osim toga internet je i pokretačka snaga ekonomije u 21. veku, pre svega zbog poslova koji se sklapaju putem ove mreže. Metaforično bi se internet mogao definisati i kao most koji spaja komunikaciju između ljudi.

Mnogi prilikom definisanja neutralnosti internet mreže ukazuju na to da internet treba da bude otvoren, slobodan i bez diskriminacije. To znači da bi korisnici trebalo da imaju identičnu brzinu protoka podataka bilo da šalju mejl, gledaju Jutjub video ili pričaju preko Skajpa. Upotreba bržeg i sporijeg protoka podataka, bi shodno ovom principu bila nedozvoljena.

Jedna od najvažnijih karakteristika današnjeg interneta, je to da je internet odličana platforma za inovacije. Danas svako od nas može da kreira, objavi novi servis ili novi sadržaj na internetu, bez prethodnog odobrenja ili testiranja i za to je samo neophodan pristup internetu. Neutralnost internet mreže je takođe jedan od instrumenta fer tržišne utakmice, kojim se garantuje malim i

---

²⁷⁷ Rudolf Jering u svom čuvenom delu *Borba za pravo* kaže: "Pokaže li se pojedinčevo pravno osećanje slabim, gnjilim, klonulim, i ne uzmogne li pojedinac da savlada prepreke koje mu na put stavljaju nepravični zakoni i rdave ustanove, bez čega ne može da se slobodno i snažno razvije; počnu li da ga gone, umesto da ga brane i potpomažu; navikne li pojedinac da zbog toga trpi nepravdu i da je smatra nečim što ne može da se izmeni - ko će onda još i da pomisli da tako ugušeno, pritisnuto, slomljeno pravno osećanje, može da plane živim osećajem i energičnim otporom tamo gde pravna povreda nije nanosena jednoj individui, već celom narodu? Ko nije naviknut da muški brani svoje rođeno pravo, kako će moći oduševljeno da se žrtvuje za pravo celine?". Miodrag A. Jovanović, *Temelji demokratije*, Pravni fakultet u Beogradu, Strana 17, <https://www.google.at/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCKQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ius.bg.ac.rs%2Fprof%2FMaterijali%2Fjovmio%2Fpredavanja%25202012%2FTemelji%2520demokratije.doc&ei=40JRUq6UJrm4wTOYHAAw&usq=AFQjCNENPjPp0IpcxvVMwFHk3aTkUlnDKA>, 6.10.2013.

srednjim preduzećima od starta jednakost šansi u svom prodiru na tržište.²⁷⁸ Ovim principom se omogućava i osigurava da i inovatori mogu da počnu od malog i da sanjaju o tome da postanu u budućnosti novi Fejsbuk ili Gugl, a da ne budu već u startu onemogućeni u tome i da njihove ideje i inovacije budu blokirane. Ukoliko internet mreža ne bi bila neutralna, početnici bi bili potisnuti sa tržišta od strane velikih kompanija, koje bi plaćale za svoje vodeće mesto na internetu. Između ostalog važno je uspostaviti ravnotežu između otvorenosti i neutralnosti internet mreže na jednoj strani i na drugoj strani slobode u pogledu dizajna inovacija u najširem smislu.²⁷⁹

Pobornici ideje o neutralnosti internet mreže ističu i da bi ukidanje neutralnosti internet mreže značilo pored nejednakosti u sadržini/transportu podataka i nejednakost ljudi.

Protivnici ideje o neutralnosti internet mreže smatraju da uvođenje klasnog interneta zapravo odgovara stanju u društvu, te da su i pojedinci u državama podeljeni po klasama.

2. Da bi se internet mreža koristila i bila na nivou optimalnom za korišćenje, potrebno je konstantno investirati u opremu i kapacitete internet mreže. Te troškove snose *internet servis provajderi (ISP)*²⁸⁰ koji korisnicima nude infrastrukturu, odnosno mogućnost komunikacije između korisnika. U tom pogledu postoji ogromna mogućnost zloupotrebe odnosno kontrole transfera podataka, brzine transfera podataka od strane internet provajdera.²⁸¹ Oni mogu odlučivati, pošto poseduju infrastrukturu, ko će je koristiti, a ko ne i tu postoji glavna opasnost po neutralnost internet mreže.²⁸² Pošto se internet saobraćaj poslednjih godina drastično uvećao, internet provajderi su u mogućnosti da

---

²⁷⁸ Barbara Wimmer, Aktivisten fordern Gesetz für Netzneutralität, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/aktivisten-fordern-gesetz-fuer-netzneutralitaet/24.586.035>, 24.10.2013.

²⁷⁹ Dragan Prlja, Andrej Diligenski, *Pravni aspekti neutralnosti internet mreže*, Strani pravni život, br. 3, 2011, Institut za uporedno pravo, Beograd, <http://www.comparativelaw.info/spz20113.pdf>, strana 127.

²⁸⁰ Dobar primer za ovo je snabdevanje električnom energijom. Niko se ne pita da li je za priključak struje, koji korisnici imaju u domaćinstvu, korišćen sony ili samsung televizor, već da li je omogućeno snabdevanje strujom. Kao pandan ovom primeru treba i internet da bude slobodan, otvoren za sve.

²⁸¹ Postoji mišljenje stučnjaka da stanje na tržištu nekih zemalja i nije toliko alarmantno. Konkurencija i razvijeno tržište telekomunikacija dovode to toga da se mogućnosti ISP u pogledu kontrole sadržaja i pristupa internetu smanjuju kao i da se automatski uklanjaju. Stefan Krempel, *Bundesnetzagentur: Probleme mit der Netzneutralität "nicht alarmierend"*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Bundesnetzagentur-Probleme-mit-der-Netzneutralitaet-nicht-alarmierend-1743842.html>, 27.10.2013.

²⁸² Barbara Wimmer, Aktivisten fordern Gesetz für Netzneutralität, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/aktivisten-fordern-gesetz-fuer-netzneutralitaet/24.586.035>, 24.10.2013.

kreiraju brze i spore protoke podataka. Ko može da plati brzi protok podataka, moći će da koristi sve mogućnosti interneta, dok ostali koji nemaju materijalnih mogućnosti to neće moći sebi da priušte.²⁸³ Pozadina toga svega je dogovor internet provajdera sa velikim kompanijama na tržištu, koje bi internet provajderima plaćale nadokadu za prioriteto mesto na tržištu.²⁸⁴

Ukoliko bi se uzeo za primer korišćenje Skajpa za telefoniranje, tada bismo mogli da govorimo o povredi principa neutralnosti internet mreže, ako bi telefoniranje bilo onemogućeno ili na bilo koji način blokirano uz zahtev da se naknadom može ubrzati protok i bolji kvalitet veze. Može se zaključiti da su cenzura sadržaja i blokada transfera podataka od suštinskog značaja da bi internet mreža ostala neutralna.

3. *Država* se postavlja kao regulator svi ovih odnosa i ona je ta, koja bi trebalo da omogući fer utakmicu na tržištu. Osim toga država se postavlja bar u evropskim pravnim sistemima kao garant ljudskih prava, a pre svega prava privatnosti i tajnosti elektronske komunikacije. Države mogu lako da prate kretanje mobilnih telefona, identifikuju sve osobe sa mobilnim telefonima u određenoj oblasti i presreću pozive i tekstualne poruke. Takođe su u mogućnosti da krše osnovna ljudska prava i putem pristupa sačuvanom sadržaju e-mailova i poruka pojedinaca, koje mogu dobiti od internet servis provajdera. Uz pomoć postavljanja dodataka na optičke kablove, preko kojih se obavlja protok digitalnih informacija, i primenom tehnike prepoznavanja reči, glasa i govora, države mogu ostvariti skoro potpunu kontrolu nad telekomunikacijama i internet

---

²⁸³ Nova iskušenja za neutralnost internet mreže ogledaju se i u investicije ISP u razvoj mreže. Pre svega se ističu da neutralnost internet mreže uništavaju i zahtevi tržišta, kao npr. video on demand. Da bi se dobila HD video slika, neophodno je konstantno pratiti tehnološki razvoj na tržištu. Ovaj razvoj omogućuju nove LTE tehnologije i prenos podataka brzinom svetlosti putem staklenih vlakna. Telekom provajderi koji žele da naprave ovakvu strukturu mreže moraju u ovakve projekte da investiraju milijarde. Poređenja radi trenutno je na nivou EU prosečna brzina protoka interneta oko 50 megabita u sekundi. U Nemačkoj postoje Backbone mreže, koje poseduju brzinu protoka od 400 gigabita u sekundi, a prenosom podataka brzinom svetlosti putem staklenih vlakna, brzina interneta će biti izražena u terabitima u sekundi. To znači da određene usluge, korisnici interneta neće moći da koriste, koje zahtevaju ovako naprednu tehnologiju ili da će protok usluga u najmanju ruku biti usporen. ISP stoga neće prodavati samo pristup internetu, nego i internet sa prioritnim uslugama u ovom slučaju sa video sadržajem (video streaming), čiji će protok biti izuzetno brz. Stefan Kreml, *Breitband killt Netzneutralität*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Breitband-killt-Netzneutralitaet-1705805.html>, 27.10.2013. Barbara Wimmer, *Aktivisten fordern Gesetz für Netzneutralität*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/aktivisten-fordern-gesetz-fuer-netzneutralitaet/24.586.035>, 27.10.2013.

²⁸⁴ Nicolas Fennen, *"The Internet Must Go": Weshalb die Abschaffung der Netzneutralität keine gute Idee ist*, Netzpolitik.org, <https://netzpolitik.org/2013/the-internet-must-go-warum-die-abschaffung-der-netzneutralitaet-keine-gute-idee-ist/>, 13.09.2013.

saobraćajem.²⁸⁵ Sofisticiranim metodama i naglim tehnološkim razvojem došlo je do naglog povećanja opasnosti od digitalnog nadzora i cenzure sadržaja na internetu.

Pored ovoga u ovom kontekstu države moraju obratiti pažnju na pravo privatnosti pojedinaca. Ako se naredi internet provajderima da se nadzire npr. celokupan protok informacija na Fejsbuku, dolazi do mešanja države u pravo pojedinaca na privatnost i mešanje države u privatni sektor uopšte. Opravdanost nadziranja komunikacija odnosno ugrožavanja prava privatnosti pojedinaca je dozvoljen samo ako postoji pretežnji interes države ili pojedinaca. Opravdanje se naravno odnosi i kreće uvek u pravcu bezbednosti države i pojedinaca. Na nivou EU, ali i u Srbiji je ova mogućnost već zakonski regulisana donošenjem Direktive o zadržavanju podataka. Stoga je moguće da države članice EU, ukoliko postoji određeno krivično delo, prikupljene podatke na ovakav način iskoriste. Države članice EU dakle nadziru celokupan mobilni, telefonski i internet saobraćaj, zbog mogućeg izvršenja teških krivičnih dela i veće bezbednosti građana. U ovom kontekstu treba naglasiti reč mogućeg izvršenja teških krivičnih dela, jer to znači da smo svi mi potencijalni teroristi. Povod za ovakvu vrstu pravne regulative zvanično nije bio Fejsbuk, nego teroristički napadi u Njujorku, Londonu i Madridu. Veliki broj država se opredelio za nadzor interneta a pre svega društvenih mreža kao i trajno ili privremeno blokiranje pristupa društvenim mrežama.

Ipak treba imati u vidu da se ovom prilikom pored privatnosti radi i o eroziji demokratskog društva u celini i osnovnih principa na kojima je ovo društvo zasnovano. To se pre svega odnosi na slobodu medija, slobodu mišljenja i izražavanja, tajnost pisama i komunikacije i konačno predpostavku nevinosti.²⁸⁶ Upravo predpostavka nevinosti je prekršena kod nadzora elektronskih komunikacija odnosno špijuniranja, pošto se radi o osnovnoj zaštitnoj poziciji svakog građanina pred državom, da se prilikom osnovane sumnje za postojanje krivičnog dela, može sprovesti istraga protiv određenog lica. Ukoliko su svi građani špijunirani ili nadzirani, dolazimo do toga da su svi potencijalni teroristi, što se fundamentalno kosi sa ovim principom. Preneseno na tajnost komunikacije i pisma to bi značilo da bi ubuduće trebalo ispitati i dokumentovati svako pismo ili pošiljka, koje bi možda sadržale u sebi relevantne informacije

---

²⁸⁵ *State communication surveillance undermines freedom of expression, warns UN expert*, United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=13400&LangID=E%20>, 30.9.2013.

²⁸⁶ *Stellungnahme der AntragstellerInnen des Ausgangsverfahrens im Vorabentscheidungsverfahren gemäß Artikel 267 AEUV*, Scheucher Rechtsanwalt GmbH, Gerichtshof der Europäischen Union, Luxemburg, 29.3.2013., strana 5.

koje bi opravdale špijuniranje. Pored toga narušava se i princip jednakosti, pošto su svi osumnjičeni, jer se građani koji su nevinu poistovećuju sa učiniocima krivičnih dela.²⁸⁷

4. *Pojedinci* su naredni važan element ovog odnosa, kojima država teba da omogući slobodno širenje i primanje informacija. Ova pravo je garantovano pojedincima u vidu prava na slobodno mišljenje i izražavanje, a koje spada u jedno od temeljnih ljudskih prava i sloboda. Ono je regulisano članom 10 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava kao i članom 11 Povelje o osnovnim ljudskim pravima EU. Međutim ono je zasnovano i na tome, što pojedinci ulažu takođe svojim novcem kroz plate i poreze u infrastrukturu mreže.²⁸⁸ Stoga su države dužne da transparentno obaveštavaju građane, šta se dešava sa njihovim novcem u ovom smislu.

Ukoliko bi ISP prekršili neutralnost internet mreže i blokirali izvesne internet servise, bila bi to u osnovi povreda prava na slobodu mišljenja i izražavanja. Tu naime ne bi postojao slobodan pristup mreži. Kada je reč o internet sadržaju usporavanje ili davanje prednosti određenim podacima ili paketima, to je diskutabilno, da li postoji tada povreda prava na slobodu mišljenja i izražavanja. Ukoliko bi se radilo o brzini protoka podataka, a ne o generalno pristupu mreži, to bi bilo dopušteno ugovoriti. Pošto nije ugrožen sam pristup internet mreži. Sa druge strane davanje prednosti određenim podacima u internet saobraćaju bi takođe predstavljalo povredu ovog osnovnog ljudskog prava, pošto se radi direktno o samom pristupu internet mreži. Sve ove garancije se odnose na garanciju država pojedincima. Privatni sektor nije ovim obuhvaćen i ostavljena mu je da svoje odnose sa pojedincima reguliše putem ugovornog prava.²⁸⁹

Pošto je segment ljudskih prava u ovom pogledu regulisan, a privatni sektor između internet provajdera i korisnika još uvek nije regulisan (ostavljen ugovornom regulisanju), postavlja se pitanje, da li neutralnost internet mreže treba regulisati zakonski ili ga ostaviti bez regulacije? Države ovu garanciju mogu ispuniti samo na teritoriji matične države i u tome su mogućnost i potreba

---

²⁸⁷ Ibidem, str. 7, 8, 9.

²⁸⁸ Tako je u Austriji izdvajanje na godišnjem nivou 30 milijardi evra, koje građani uplaćuju iz svojih plata. Barbara Wimmer, *Aktivisten fordern Gesetz für Netzneutralität*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/aktivisten-fordern-gesetz-fuer-netzneutralitaet/24.586.035>, 27.10.2013.

²⁸⁹ Dragan Prlja, Andrej Diligenski, *Pravni aspekti neutralnosti internet mreže*, Strani pravni život, br. 3, 2011, Institut za uporedno pravo, Beograd, <http://www.comparativelaw.info/spz20113.pdf>, str. 132., 6.10.2013.

regulacije ove oblasti limitirane, pošto je internet globalna mreža, pa se postavlja i pitanje svrhe regulacije u tom kontekstu.²⁹⁰

Ukoliko je regulacija ograničena i ako uzmemo za primer Nemačku, ona je u stanju da reguliše celokupan internet sadržaj u Nemačkoj i u slučaju potrebe države nadzire komunikaciju npr. na Fejsbuku. Ovakav nadzor komunikacije moguć je samo u pogledu protoka informacija koje nemački internet provajderi mogu da presretnu. Na taj način nije moguće uticati na Fejsbuk pa se kao jedino rešenje javlja mogućnost otvaranja predstavništva u Nemačkoj i tako se pravnim vezivanjem za određenu teritoriju omogućava kontrola Fejsbuka u ovom pogledu. Koliko je to pravno ostvarivo, videli smo u sudskim odlukama i praksi.

Treba imati u vidu da je uopšte uzev regulisanje neutralnosti internet mreže potpuno izlišno, pošto je pristup mreži i blokiranje sadržaja informacija kao osnovno ljudsko pravo u ovom pogledu već regulisano ustavima (kao deo prava na primanje informacije u okviru prava na slobodu mišljenja i izražavanja). Ipak i pored toga neke zemlje su već regulisale ovu oblast zakonima (Slovenija, Holandija), a neke to planiraju uredbama kao npr. Nemačka.

U nacrtu nemačke uredbe je neutralnost internet mreže garantovana na sledeći način:

- a) U otvorenom, odnosno slobodnom internetu podaci se prenose, tako da svi paketi podataka imaju jednak tretman, nezavisno od sadržaja, usluge, aplikacije, porekla ili cilja prenosa i kojima treba omogućiti korišćenje svih usluga, sadržaja i aplikacija putem interneta.
- b) Pristup otvorenom internetu i njegovim sadržajima, uslugama i aplikacijama kao i odvojenim mrežama, koji se korisnicima posebno šalju u ponudama uz naknadu, treba da bude za sve korisnike i internet provajdere bez diskriminacije, transparentan i javan.
- c) Klase prenosa podataka u otvorenom internetu kao i pristup otvorenom internetu opisan u tački b) ne smeju onemogućiti osnovni princip regulisan pod tačkom a).²⁹¹

---

²⁹⁰ Tako imamo primer predloga da se internet saobraćaj u EU reguliše kao šengenski prostor. Na taj način bi se po pobornicima ovog predloga zaštitili evropski građani pre svega od špijuniranja, pošto bi se moglo kontrolisati ko ulazi u evropski internet saobraćaj. Međutim šengenski sporazum je postavljen na drugačijim temeljima (odbrana od krijumčarenja, lažnih alizanata, trgovine drogom itd.) i kosi se sa principom neutralnosti internet mreže, ukoliko bi se primenio. Inače ovaj predlog je prvi put potekao još 2010 godine u okviru Protokola radne grupe EU za gonjenje učinioca krivičnih dela. *Wieder da: Der Vergleich des Internet mit dem Schengener Abkommen*, Netzpolitik.org, Matthias Monroy, <https://netzpolitik.org/2013/wieder-da-der-vergleich-des-internet-mit-dem-schengener-abkommen/>, 21.9.2013.

Ovako opisana garancija neutralnosti internet mreže već na prvi pogled ostavlja puno mogućnosti pre svega internet provajderima za slobodno tumačenje i manipulaciju. Ukoliko internet provajderi javno i transparentno kažu korisnicima da će za pristupanje određenom sadržaju biti neophodno da uplate dalje pakete i za to traže naknadu (što proizlazi iz tačke b), oni time zapravo u osnovi krše temeljni princip nediskriminacije i neutralnosti internet mreže postavljen tački a.

U Velikoj Britaniji je od strane žalbenog suda potvrđeno da je pristup internetu jedna vrsta ljudskog prava. Danas je nerazumno, da se nekom zabrani pristup internetu od kuće, ustanovio je sud.

Povod za ovu odluku je bila presuda protiv jednog voajera, koji je osuđen jer je fotografisao pomoću mobilnog telefona 14-godišnju devojčicu dok se tuširala. Telefon je ubacio u flašicu od šampona, ali se igrom slučaja prilikom fotografisanja uključio blic, pa je devojčica uspjela da otkrije telefon. Ubrzo nakon toga policija je pretresla stan osuđenog i pronašla u njegovom kompjuteru na stotine slika dečije pornografije. Ovaj čovek je osuđen na 3 godine društveno korisnog rada, a pritom je uz kaznu trebalo da bude podvrgnut i programu prevencije za izvršenje seksualnih delikata. Na osnovu tog programa je njemu bilo zabranjeno da poseduje kompjuter, da koristi kameru u javnosti i da u svom poslu ima kontakt sa decom. Policiji je dato pravo da u bilo koje vreme pretraži njegov stan. Ova zabrana je trebala da važi tokom čitavog njegovog života.

Osuđeni je uložio žalbu, pošto je smatrao da bi on ovom sudskom odlukom bio odsečen od ostatka sveta. Sudija u žalbenom postupku je uvažio njegovu žalbu i istakao da je u osudi u prvostepenom postupku preterana želja sudija da ovakva vrsta kazne važi za ceo život. Osim toga istaknuto je da se nikome od kuće ne može zabraniti pristup internetu. Njegova kazna je preinačena i policiji dato pravo da svakog trenutka može imati uvid u surfovanje na internetu osuđenog. Ova presuda može imati uticaja i na buduće presude prema hakerima i sajber kriminalcima, prema kojima se najčešće određuju privremene mere zabrane korišćenja interneta.²⁹²

5. *Fejsbuk* se u ovom kontekstu javlja kao platforma, odnosno posrednik ili bolje rečeno regulator koji omogućava olakšano i ubrzano primanje i slanje informacija na internet mreži i komunikaciju između pojedinaca (korisnika). Sa svojih preko milijardu korisnika, predstavlja jedan od bitnijih faktora na tržištu

---

²⁹¹ Markus Bechedahl, *Der aktuelle Stand der Netzneutralität auf Bundes- und EU-Ebene*, Netzpolitik.org, <https://netzpolitik.org/2013/der-aktuelle-stand-der-netzneutralitaet-auf-bundes-und-eu-ebene/>, 12.9.2013.

²⁹² Florian Rötzer, *Internet als Menschenrecht: Kein Verbot in UK für Internetzugang*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Internet-als-Menschenrecht-Kein-Verbot-in-UK-fuer-Internetzugang-1749442.html>, 27.10.2013.

za zagušenje interneta i povećanje investicija internet servis provajdera u infrastrukturu internet mreže. Pre svega kada se ima u vidu koliko se dnevno putem ove društvene mreže objavi tzv. postova (video i muzičkih klipova, slika itd.), što nesumnjivo guši internet saobraćaj i zahteva konstantno ulaganje u kapacitete internet mreže. Sa druge strane postoji potreba korisnika za brzom i nesmetanom razmenom informacija i podataka. Stoga i ne čudi zalaganje Fejsbuka za princip neutralnosti internet mreže.

Kao što je već napomenuto Fejsbuk ima attribute državnosti. Ono što Fejsbuku nedostaje je potpuna infrastruktura, a to je internet mreža. Za razliku od država poseduje servere na osnovu kojih je u jačoj poziciji od država, pošto se postavlja kao neprikosnoveni arbitar da li će nešto biti objavljeno ili ne. Na tim serverima ima informacija više od bilo koje tajne službe. Državama kao jedino sredstvo zaštite od Fejsbuka ostaju internet provajderi, koji spadaju, u većini evropskih zemalja, u privatni sektor (ali se finansiraju iz državnog budžeta takođe) i koji bi jedini bili u mogućnosti da kontrolišu, koji se podaci putem ove društvene mreže razmenjuju. Treba imati u vidu, da je regulacija te oblasti trenutno moguća samo po teritorijalnom principu,²⁹³ kao što je već objašnjeno.

Sam Fejsbuk je takođe pribegao merama nadzora sadržaja sopstvenih korisnika, pa je tako aktivirao servise za pronalaženje samoubica, organizatore trgovine ljudima kao i sprečavanje pedofilije. Kontrolu poruka korisnika Fejsbuka potvrdio je i Džo Salivan, zadužen za održavanje bezbednosti ove društvene mreže, koji je istakao: “da je pretraga za sumnjivim porukama usmerena samo i isključivo na određene vrste slučajeva, da bi se, pre svega sprečile sve češće akcije pedofila i organizacija koje se bave zloupotrebom ljudi“.²⁹⁴ Osim ove aktivnosti ova platforma je priznala da nadzire i korespondenciju preko četa.²⁹⁵ Veliko je pitanje, da li se u ovoj prevelikoj brizi Fejsbuk zadržava isključivo na pomenutom sadržaju. Način na koji to ova društvena mreža sprovodi, nije objavljen. Svakako je jasno, da ako je Fejsbuk u stanju da sve ove aktivnosti korisnika filtrira, logično se postavlja kao pitanje, šta Fejsbuk ne može da proceni i otkrije?!²⁹⁶

Fejsbuk je zaključio sporazum sa vladom Pakistana, na osnovu koga je dužan da blokira, ukloni neželjene sadržaje, na koje im ukaže pakistanska vlada.

---

²⁹³ Zanimljivo je da primer Fejsbuka i otvaranja predstavništva u Irskoj sledio nedavno i Jahu, koji je svoju filijalu preselio iz Švajcarske u Dublin. *Jahu odlazi iz Švajcarske*, Tanjug, Blic.rs, <http://www.blic.rs/IT/402167/Jahu-odlazi-iz-Svajcarske>, 29.9.2013.

²⁹⁴ *Facebook sprečava akcije pedofila*, MONDO – agencije, <http://www.mondo.rs/a252910/Mob-IT/Vesti/Facebook-sprecava-akcije-pedofila.html>, 6.10.2013.

²⁹⁵ *Facebook verstößt gegen heimisches Gesetz*, oe24.at, <http://www.oe24.at/digital/Facebook-verstoest-gegen-heimisches-Gesetz/73393089>, 6.10.2013.

²⁹⁶ *Facebook sprečava akcije pedofila*, mondo.rs, <http://www.mondo.rs/a252910/Mob-IT/Vesti/Facebook-sprecava-akcije-pedofila.html>, 21.10.2013.

Treba imati u vidu da ova platforma u jednom periodu uopšte nije bila dostupna u ovoj državi, pre svega zbog prikazivanja bogohulnih karikatura proroka Muhameda.²⁹⁷

5.2 Edvard Snouden i afera “PRIZMA”

Prosleđivanjem podatka američkog obaveštajca Edvarda Snoudena, koje je “Vašington post” objavio početkom juna 2013.godine, ustanovljeno je da je američka Nacionalna agencija za bezbednost (NSA) šest godina sprovodila program “PRIZMA”, kojim su praćeni svi podaci i komunikacije miliona ljudi na društvenim internet mrežama. Vlada SAD je preko servera velikih internet kompanija imala potpuni pristup ogromnoj količini podataka i mogućnost praćenja stotine miliona ljudi na internetu u celom svetu, i to sve u realnom vremenu. Tako je Majkrosoft prosleđivao NSA službi sve što on nudi na internetu od 2007. godine, Jahu i AOL od 2008., Gugl i Fejsbuk od 2009., Jutjub od 2010., i Epl od prošle godine. Poražavajuće je saznanje da je celokupna korespondencija u Gugl mejlu, poruke razmenjene na Fesjbuku, objave na Tviteru dostupno sveznajućem “velikom bratu” u SAD.

“Vašington post” između ostalog piše i o tome da je program “PRIZMA” odobrio američki federalni sud, i da su o njemu su bili upoznati članovi Komiteta za obaveštajne poslove Kongresa, koji su bili obavezani čuvanjem državne tajne.

Da je ono što je “Vašington post” objavio tačno, potvrdio je Džejms Klaper (James Clapper) direktor Nacionalne obaveštajne službe. Pored toga je istaknuto da “Obelodanjivanje dokumenta koji nosi oznaku najveće tajnosti preti da dovede do dugotrajnih i neotklonivih posledica za identifikaciju i odgovor na mnogobrojne pretnje sa kojima se američka nacija suočava”.

Portparol Bele kuće Džoš Erners je u svom obraćanju novinarima istakao da je nadgledanje “odlučujuće oruđe u zaštiti nacije od terorističkih pretnji” i da “omogućava službama da otkriju da li su neke osobe u SAD uključene u terorističke aktivnosti sa ljudima koji se nalaze van Amerike”.²⁹⁸

“Vol Strit džornal” je objavio da je NSA preko programa “PRIZMA” pratila i sve transakcije ostvarene putem kreditnih kartica. Svoje nezadovoljstvo programom američke vlade izneli su brojni aktivisti za ljudska prava i nevladine

---

²⁹⁷ Jan-Peter Kleinans, *Facebook zensiert Inhalte in Pakistan*, netzpolitik.org, <https://netzpolitik.org/2013/facebook-zensiert-inhalte-in-pakistan-aber-ist-mitglied-der-global-network-initiative/>, 27.10.2013.

²⁹⁸ *Kontrola društvenih mreža, novi skandal za Obamu*, Tanjug, portal Zaštita podataka o ličnosti, <http://partners-serbia.org/privatnost/aktuelno/2402/>, 30.9.2013.

organizacije, koje su bile šokirane saznanjem za postojanje ovakvog programa. “Potvrđeni su naši najgori strahovi. Ako država može da prati koga mi zovemo, naše pravo na privatnost nije samo ugroženo, ono više ne postoji”, rekao je advokat američke Unije za građanske slobode Aleksander Abdo.

Pobornici ovakvih metoda nadzora elektronskih komunikacija ističu da su u pitanju tzv. metapodaci, koji u suštini ništa ne govore. Otkrivanje detalja o telefonskim pozivima, bez ulaženja u sadržinu komunikaciju, ne treba da predstavlja razloge za zabrinutost građana. Tako je i već pomenuti direktor Nacionalne obaveštajne službe Džejms Klaper istakao da: “program “PRIZMA” ne dozvoljava vladi da prisluškuje telefonske razgovore. Informacije koje se dobijaju ne uključuju sadržaj bilo kojih komunikacija ili identitet pretplatnika”.

Priznanjem američke administracije da su prikupljeni metapodaci, postavlja se pitanje o kakvoj vrsti podataka se zapravo radi.

Metapodaci između ostalog govore o tome:

- Da li su korisnici pozvali telefonske seks usluge u 2:24 posle ponoći i pričali 18 minuta (radi se o vremenu trajanja komunikacije i osnovnim podacima- br telefona, adresa, ip adresa), ali nije poznato o čemu su pričali.
- Da li su korisnici pozvali telefonske linije za sprečavanje samoubistva sa mosta Golden Gejt (radi se o lokaciji sa koje je objavljena komunikacija i osnovnim podacima- br telefona, adresa, ip adresa) , dok tema razgovora ostaje tajna.
- Da li su korisnici razgovarali sa službom za testiranje na HIV, sa lekarima i zdravstvenim osiguranjem (radi se o ustanovama, koje su pozivane i osnovnim podacima- br telefona, adresa, ip adresa), ali nije poznato o čemu su razgovarali.
- Da li su korisnici razgovarali sa ginekologom, razgovarali pola sata, a kasnije tog dana pozvali lokalni broj službe za planiranje roditeljstva (ustanove koje su pozivane i vreme i osnovni podacima- br telefona, adresa, ip adresa). Takođe nije poznato šta su razgovarali.

Ipak se iz prikazanog može zaključiti podaci o telefonskim pozivima građana tzv. metapodaci mogu da otkriju mnogo više o sadržaju poziva od onoga što američka vlada tvrdi. Metapodaci omogućavaju da se saznaju najintimniji detalji iz života građana.²⁹⁹ Osim toga ovi podaci se povezuju sa drugim informacijama – generisani od strane korisničkih smart telefona, personalnih računara i tableta. Oni mogu da otkriju vreme i trajanje komunikacije, konkretne uređaja koji se koristite, e-mail adrese ili brojeve koji su kontaktirani, ali i

---

²⁹⁹ Kurt Opsahl, *Why Metadata Matters*, Electronic Frontier Foundation, <https://www.eff.org/deeplinks/2013/06/why-metadata-matters>, 30.9.2013.

lokacije na kojima se korisnici nalaze. Pošto praktično svaki uređaj ima jedinstveni identifikacioni broj (ID, MAC adresu), sve vrste komunikacije i internet aktivnosti mogu biti povezane i identifikovane na relativno lak način.

Digitalne tragove ostavljamo svakodnevno, a oni mogu da otkriju mnogo o pojedincu kao npr. informacije o tome gde neka osoba živi, šta radi, koje je veroispovesti, političke pripadnosti, gde putuje, šta kupuje online, pa čak i u koje vreme ide na spavanje i napušta kuću. Pored toga je moguće jasno doći i do zaključaka o socijalnom životu pojedinca. Ipak, treba se zapitati šta je intimnije, slušanje razgovara telefonom, ili mogućnost da se prikažu aktivnosti i odnosi, iz dana u dan, prilično detaljno, u bilo koje vreme? Ove podatke prikupljaju i čuvaju društvene mreže između ostalih i Fejsbuk ali i na osnovu zakona telekom i internet servis provajderi, za različite vremenske periode. Razlika je samo u motivima prikupljanja podataka od strane društvenih mreža i telekom i ISP.³⁰⁰

Državama ostaje izuzetno težak zadatak da obezbede i sigurnost i privatnost pojedinaca. Sigurnost i privatnost pojedinaca se moraju sačuvati i od terorizma ali i od tiranije. Stoga države koje prikupljaju metapodatke treba u startu da obezbede visok nivo pravnih, tehničkih i organizacionih garancija. Pristup ovim podacima treba da bude ograničen, a svrha kao suštinski element, nedvosmisleno određena. Kontrola pristupa ovim podacima treba biti dodeljena sudijama ili nezavisnim regulatornim telima. Poverenik za zaštitu podataka Savezne Republike Nemačke Peter Šar smatra da bi kontrolu podataka i tajnih službi trebalo staviti pod kontrolu parlamenta³⁰¹.

Na nivou EU i u Srbiji je na snazi i implementirana je u domaća zakonodavstva tzv. Data Retention Directive (2006/24/EC),³⁰² na osnovu koje su ISP dužni da snimaju podatke u trajanju minimalno 6 meseci do 2 godine (u zavisnosti od toga, koji je rok određena zemlja izabrala). Podaci koji se snimaju

---

³⁰⁰ Ann Cavoukian, *Metapodaci – Odvajanje činjenica od fikcije*, portal Zaštita podataka o ličnosti, <http://partners-serbia.org/privatnost/aktuelno/ann-cavoukian-metapodaci-odvajanje-cinjenica-od-fikcije/>, 1.10.2013.

³⁰¹ BDSB: Kontrolle von Nachrichtendiensten notwendig, Das Datenschutzportal unwatched.org, http://www.unwatched.org/20131119_BDSB_Kontrolle_von_Nachrichtendiensten_notwendig, 13.12.2013.

³⁰² Ovom direktivom nije predviđeno da se nadziru komunikacije u svrhu zaštite autorskih prava, već se nadzor elektronskih komunikacija vrši isključivo kao prevencija u odnosu tzv. teška krivična dela. Na taj način se u praksi dolazi do velikih problema, jer se prikupljeni podaci ne mogu koristiti za otkrivanje krađa autorskih dela, plagijata i gonjenje učinioca ovih krivičnih dela. Poseban problem je i taj što autori moraju na ovakve prestupe delovati po privatnoj tužbi, a korišćenje ogromne količine prikupljenih podataka eto i u ovom kontekstu ostaje potpuno besmisleno. *Parlamentarische Enquete zum Urheberrecht (Berichte 2)*, youtube.com, <http://www.youtube.com/watch?v=tvbo6DUyMKU>, 28.10.2013.

su: imena i prezimena kao i adrese korisnika (osnovni podaci), ko je, sa kim i kada telefonirao (pristupni podaci), gde se u tom trenutku nalazio (podaci o lokaciji), i koja je IP-adresa korištena.³⁰³ Može se prostim poređenjem snimljenih podataka, koje snimaju države članice EU i podataka koje snima NSA utvrditi da se radi o identičnom stepenu nadzora³⁰⁴.

Mi želimo sigurnost rekli bi zvaničnici država. Time bi svaka vrsta iznanađenja predstavljala opasnost. Iz potreba da se sve unapred zna i kontroliše dolazimo do sveobuhvatne kontrole. Građani postaju prepoznatljivi, predvidljivi, podložni manipulaciji, postaju objekti državnih intitucija. Iz toga svega dalje proizlazi da svako od nas postaje od čoveka fajl ili algoritam. Ukoliko se neko nalazi duže nego što je uobičajeno na stanici, odmah shodno algoritmu postaje sumnjiv, ko se prebrzo kreće biva ubijen, ili ako se neko uopšte nalazi na pogrešnom mestu u pogrešno vreme.³⁰⁵ Ipak se ovde ne radi samo o zaštiti

---

³⁰³ Dragan Prlja, Andrej Diligenski, *Pravni aspekti neutralnosti internet mreže*, Strani pravni život, br. 3, 2011, Institut za uporedno pravo, Beograd, <http://www.comparativelaw.info/spz20113.pdf>, str. 135.

³⁰⁴ Rezultati iz austrijske prakse su pokazali na osnovu konkretnih podataka, u koju svrhu se najčešće koristili snimljeni podaci. U periodu između Aprila 2012. i Marta 2013. godine bilo je 326 zahteva upućenih državnom tužilaštvu Austrije. Odgovoreno je na 312 zahteva. U 161 završenih postupaka, zadržavanje podataka je trebalo u 71 slučaju da doprinese istrazi. Većina zahteva upućenih se nije odnosila na izvršenje teških krivičnih dela kao što su terorizam, ubistva, već na krađu (106 zahteva) i stalking (termin za uznemiravanje osoba). Snimljeni podaci doprineli su istrazi u 16 slučajeva krađe, 12 slučajeva vezanih za prevenciju od droge, 12 slučajeva stalkinga i 7 slučajeva prevara. Barbara Wimmer/Patrick Dax, EU-Generalanwalt: Vorratsdatenspeicherung rechtswidrig, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/vorratsdatenspeicherung-widerspricht-eu-recht/40.501.074>, 13.12. 2013.

³⁰⁵ Ovi oblici kontrole ljudi se već finansiraju od strane EU od 2009. godine i to pozamašnom svotom novca od 11 miliona evra u okviru projekta INDECT (Intelligent information system supporting observation, searching and detection for security of citizens in urban environment). Ovim projektom treba da se detaljno razrade metode za predviđanje masovnih panika, ali i zločina. U okviru ovoga nadzora će se koristiti video-nadzor i biometrijski metodi raspoznavanja lica, a možda i bespilotne robotirane letilice. Prema Dojče Veleu pomoću ovih tehnoloških naprava, javni prostor bi mogao da se nadgleda sa ciljem da se pronađu uočljivi obrasci ponašanja koji nisu bliže definisani. Sumnjive osobe bi tako mogle lakše da se uoče, a podaci o njima, ako postoje, mogli bi da se provere u bazi podataka. Tako bi policija proveravala koja su to nenormalna ponašanja kao npr. da li neko trči, viče ili glasno priča, da li neko sedi na podu u železničkoj stanici, da li je neko zaboravio prtljag i slično. Sva ova obeležja bi bila sumnjiva i potencijalno opasna. Kompjuterka procena i programiranje na ovakav način sumnjivih ponašanja i povezivanje sa određenim licima, dovelo bi do toga da svako ponašanje može biti potencijalno sumnjivo ili nenormalno. Sve ove aktivnosti koristile bi se u svrhu podrške državnim organima bezbednosti. *ACTA je pala, sledi borba protiv INDECT-a*, TANJUG, sajt b92.net, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2012&mm=08&nav_id=631935, 6.10.2013. Barbara Wimmer, *Überwachungsprojekt:*

podataka, informacija, tajnosti komunikacije, nego i o pravu na individualnost svakog od nas.³⁰⁶

Pogrešno je uverenje kojim se opravdava vršenje nadzora. Pristalice nadzora ističu da ako građani nemaju šta da kriju, ne moraju da se plašite za svoju privatnost. Istina je da privatnost nije u skrivanju – ne radi se o tajnosti. Privatnost podrazumeva kontrolu – *ličnu kontrolu i slobodu izbora*. U slobodnom društvu, pojedinci moraju biti slobodni da donose informisane odluke o sopstvenom životu, uključujući i kada i u kojoj meri žele da otkriju lične detalje iz svog života !

Upravo u koncentraciji znanja i delovanjem tajnih službi ugroženi su temelji demokratskog društva. Ukoliko jedna država postane sveznajuća, povećava se mogućnost zloupotrebe ovog znanja. Ono što je sigurno je da države moraju da prihvate, da je cena slobode u jednoj izvesnoj nesigurnosti. Da li je cena masovnog špijuniranja i internet nadzora u tome, što bi se možda sprečili teroristički napadi?³⁰⁷ Koliko je to moguće i opravdano ukazala je i Elfride Jelenek austrijska dobitnica nobelove nagrade za književnost “Rat protiv terorizma se ne može dobiti, dok se rat protiv slobode može dobiti u izvesnoj meri”.³⁰⁸ U novije vreme često se terorizam i špijuniranje nazivaju bratom i sestrom.³⁰⁹ Izgleda da je za neke države glavna vrednost to, da postanu špijuni sopstvenih građana. U takvom odnosu treba imati u vidu da onaj ko planira savršeno špijuniranje i kontrolu građana, mora tom prilikom dozvoliti i minimum transparentnosti u svom radu.³¹⁰ Sve se čini da se vraćamo u 17. i 18. vek i u francusku i američku revolucionarnu borbu za temeljna ljudska prava!? Pa ipak radi se o moći! Aristotel nije imao mnogo nedoumica kada se radi o moći. On kaže: “Zahtevati da vlada zakon znači zahtevati da vlada Bog i zakoni,

---

Wie gefährlich ist INDECT?, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/ueberwachungsprojekt-wie-gefaehrlich-ist-indect/24.583.564>, 27.10.2013.

³⁰⁶ Hans G. Zeger, *Literaturhinweis! Mensch. Nummer.Datensatz, Arge Daten - Österreichische Gesellschaft für Datenschutz*, http://www.argedaten.at/php/cms_monitor.php?q=PUB-TEXT-ARGEDATEN&s=85080cyv, 6.10.2013.

³⁰⁷ Phil Zimmermann, *Verschlüsselungs-Pionier: Geheimdienste bedrohen Demokratie*, derStandard.at, <http://derstandard.at/1379292203311/Verschluesselungs-Pionier-Geheimdienste-bedrohen-Demokratie>, 1.10.2013.

³⁰⁸ Citat na nemačkom jeziku glasi: Ein Krieg gegen den Terror ist nicht zu gewinnen, ein Krieg gegen die Freiheit aber in gewissem Maß schon.

³⁰⁹ Tako je 2001. godine neposredno posle napada u Njujorku dodeljena švajcarka prestižna nagrada BIG Brother Award sa ovim naslovom. <http://www.bigbrotherawards.ch/2001/presse/pressemitteilungen/BBA-Info-3d.pdf>, 5.10.2013.

³¹⁰ Barbara Wimmer, *Überwachungsprojekt: Wie gefährlich ist INDECT?*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/ueberwachungsprojekt-wie-gefaehrlich-ist-indect/24.583.564>, 27.10.2013.

a zahtevati da vlada čovek znači dopustiti i životinji da vlada, jer požuda je nešto životinjsko, a strast kvari i najbolje ljude kada su na vlasti”³¹¹.

Pored špijuniranja građana, od strane NSA službe, špijunirane su i države (kao npr. Brazil, Francuska, Italija, Nemačka, Španija, Meksiko). Na taj način su američke tajne službe povredile i suverenitet špijuniranih država. Tom prilikom interesantan je odnos između američkog predsednika Obame i francuskog Olanda, nakon razotrkivanja špijuniranja od strane saveznika. Obama je pokušao da umiri francuskog kolegu, sa time da se radi o iskrivljenoj slici iz medija. Oland je istakao da je to nedopustivo među prijateljima i saveznicima i zatražio je objašnjenje situacije. Prema navodima francuskih medija u ovoj akciji američkih službi bili su obuhvaćeni i francuski privrednici, administracija i političari.³¹²

Slično je postupila i nemačka kancelarka Angela Merkel, čiji je telefon prema navodima nemačke vlade direktno bio prisluškivan. Prisluškivanje je obavljeno iz ambasade SAD u Berlinu, koja se nalazi na manje od kilometar od kancelarije šefice nemačke vlade.³¹³ Od kolege Obame, Merkelova je zatražila objašnjenje. Identično kao i u slučaju sa Francuskom, istaknuto je prijateljstvo, partnerstvo između dve zemlje i neprihvatljivost takvog ponašanja i posledice, koje takvo ponašanje sa sobom nosi. Naravno iz krugova vlade SAD je stiglo saopštenje, da špijuniranja nije bilo i rečeno da je to potvrđeno i nemačkim kolegama.³¹⁴ Interesantno je da je nemačka kancelarka samo nekoliko meseci pre ovog saznanja izjavila da ne postoji razlog da se se ne veruje američkim prijateljima, da su oni poštovali nemačke zakone. Osim toga je i zvaničnik vlade u istom periodu ovu stvar proglasio kao završenu i istakao da su im američke

---

³¹¹ Miodrag A. Jovanović, *Temelji demokratije*, Pravni fakultet u Beogradu, Strana 16. <https://www.google.at/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ius.bg.ac.rs%2Fprof%2FMaterijali%2Fjovmio%2Fpredavanja%25202012%2FTemelji%2520demokratije.doc&ei=40JRUq6UJIrm4wTOryHAAw&usq=AFQjCNENPjPp0IpcxvVMwFHK3aTkUlnDKA>, 6.10.2013.

³¹² Martin Holland, *NSA-Affäre: Obama beschwichtigt Frankreichs Präsidenten Hollande*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/NSA-Affaere-Obama-beschwichtigt-Frankreichs-Praesidenten-Hollande-1983149.html>, 22.10.2013.

³¹³ *SAD prisluškivale telefon Merkelove iz ambasade u Berlinu?*, novosti.rs, tanjug, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:460584-SAD-prisluškivale-telefon-Merkelove-iz-ambasade-u-Berlinu>, 25.10.2013.

³¹⁴ Martin Holland, *NSA-Affäre: Angela Merkel wurde wohl abgehört und beschwert sich*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/NSA-Affaere-Angela-Merkel-wurde-wohl-abgehört-und-beschwert-sich-1984739.html>, 24.10.2013.

kolege pismeno potvrdile, da špijuniranja nije bilo.³¹⁵ Ipak se čini, da je cela priča oko špijuniranja daleko od toga da je završena.

Sada se predlaže u Nemačkoj stvaranje nemačkog interneta, kome američke tajne službe ne bi mogle da pristupe. Tom prilikom trebalo bi uvesti i kodiranje mejlova. Za početak ovaj nemački intranet bi obuhvatao samo nemačke servere, a u planu bi bilo širenje i na šengenski prostor. Međutim osnovno je pitanje, da li bi takav intranet uopšte povećao bezbednost i da li bi time bilo prekinuto špijuniranje?! Sa druge strane potpuno kontrolisani, nacionalni internet podrazumeva i to da će državi biti poznato ko šalje podatke, koji se podaci i gde se šalju.³¹⁶

U objavljenoj studiji od strane Odbora za građanske slobode, pravosuđe i unutrašnje poslove evropskog parlamenta (LIBE) pod nazivom „Nacionalni program za masovni nadzor podataka o ličnosti u državama članicama EU i kompatibilnost sa pravom EU“³¹⁷ istraženo je učešće u masovnom nadzoru komunikacija. Ovim istraživanjem su obuhvaćene države članice EU kao što su Nemačka, Francuska, Velika Britanija, Švedska i Holandija. U izveštaju se navodi da se rezultati istraživanja odnose ne samo na zaštitu podataka, već i na vezu sa građanskim slobodama i demokratijom uopšte. Rezultati su pokazali se prisluškivanje, presecanje, nadziranje elektronskih komunikacija odvija od strane tajnih službi u svim pomenutim zemljama, osim u Holandiji. Takođe je ustanovljeno da su tajne službe Nemačke, Francuske i Švedske inferiorne u poređenju sa američkim i britanskim, ali da to pomenute države nije sprečilo da sarađuju međusobno sa američkim kolegama.³¹⁸

Sa javnim istupanjem Edvarda Snoudena³¹⁹ i otvaranjem očju javnosti o špijuniranju i povredi prava pojedinaca na privatnost i tajnost komunikacije, više

---

³¹⁵ *Wie man NSA-Affären aufklärt und beendet*, netzpolitik.org, Kilian Froitzhuber, <https://netzpolitik.org/2013/wie-man-nsa-affaeren-aufklaert-und-beendet/>, 25.10.2013.

³¹⁶ Dženifer Fraček, Darko Janjević, *Nemci prave „nacionalni Internet“?*, b92.net, izvor: dw.de, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2013&mm=10&nav_id=770142, 27.10.2013.

³¹⁷ National programmes for mass surveillance of personal data in EU Member States and the compatibility with EU law.

³¹⁸ Tekst studije i zaključci se mogu pronaći na sledećoj stranici [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493032/IPOL-LIBE_ET\(2013\)493032_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493032/IPOL-LIBE_ET(2013)493032_EN.pdf). Anna Biselli, *EU-Studie über Massenüberwachung in den Mitgliedsstaaten*, netzpolitik.org, <https://netzpolitik.org/2013/eu-studie-ueber-massenueberwachung-in-den-mitgliedsstaaten/>, 29.10.2013.

³¹⁹ Interesantan je komentar nemačke kancelarke Angele Merkel, koja je rekla da je internet za sve nas nova zemlja ili novookrivena teritorija. Braneći je od ove nepromišljene izjave, njene pristalice su istakle da se internet toliko brzo razvija, da se skoro svakog dana praktično stupa na novu zemlju. Volker Briegleb, *Twitterregung nach Merkels "Neuland"- Bemerkung*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Twitterregung-nach-Merkels-Neuland-Bemerkung-1892876.html>, 22.10.2013.

ništa nije kao pre. O tome govori i podatak da je Fejsbuk izgubio 11 miliona korisnika, pre svega zbog nepoverenja u ovu društvenu mrežu zbog prosleđivanja podataka američkim tajnim službama.³²⁰ Svakako još jedan od povoda za ovakav rezultat je bilo i nedavno objavljivanje Fejsbuka kojim državama su prosleđivani podaci i na koliko zahteva je tom prilikom odgovoreno. Na taj način je ova društvena mreža i sama priznala da daje podatke o svojim korisnicima.³²¹

Ogorčenje zbog ovakvih posledica koje je prozorio Snouden po Fejsbuk, izrazio je i lično Mark Zakerberg, koji je pozvao američku administraciju da obelodani učešće u aktivnostima špijunaže i objasni građanima aktivnosti u ovom projektu.³²² Fejsbuk je odlučio da u ovom velikom skandalu putem suda ostvari pravo građana da saznaju više o celokupnoj aferi. Veliki giganti poput Jahua, Majkrosofta i Gugla odlučili da se u ovom sporu priključe i zajedničkim snagama istupe protiv državne administracije. Ovaj zahtev³²³ je predat američkom sudu za spoljni obaveštajni nadzor FISC (Foreign Intelligence Surveillance Court).³²⁴ Ovaj sud je zbog pritiska javnosti ponovo potvrdio dozvolu za prikupljanje i obradu meta podataka i na taj način legalizovao program PRIZMA. Tom prilikom je šef NSA službe istakao da ukoliko oni ne bi znali, da postoje pretnje, ne bi mogli ni da ih speče, te da ovakva vrsta nadzora služi za prevenciju od terorističkih akcija.³²⁵

Pomenuti giganti (izuzev Majkrosofta) su inače polovinom 2012. godine osnovali lobi udruženje za očuvanje otvorenog, inovativnog i slobodnog interneta. Sedište udruženja je u Vašingtonu, a predsedavajući je bivši kongresmen Mihael Bakerman (Michael Beckerman). Prema njemu cilj

---

³²⁰ *Fejsbuk izgubio 11 miliona korisnika*, press Online, <http://www.pressonline.rs/plus/tehn/286533/fejsbuk-izgubio-11-miliona-korisnika.html>, 21.9.2013

³²¹ Nevena Cukućan, *Fejsbuk udovoljava zahtevima 74 država sveta*, Deuschewelle, <http://www.dw.de/fejsbuk-udovoljava-zahtevima-74-dr%C5%BEava-sveta/a-17052038>, 21.9.2013.

³²² Martin Holland, *Zuckerberg: Wegen NSA-Affäre schwindet Vertrauen in Facebook*, heiseOnline, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Zuckerberg-Wegen-NSA-Affaere-schwindet-Vertrauen-in-Facebook-1962107.html>, 29.9.2013.

³²³ Sličan zahtev uputio je i Odbor za pravosuđe američkog Senata. U tom zahtevu generalni inspektor treba da izvrši sveobuhvatnu kontrolu NSA programa, kako bi se utvrdilo na koji način su prikupljeni podaci. *Senat traži kontrolu NSA*, Novosadske novine, Beta, <http://novinenovosadske.rs/senat-trazi-kontrolu-nsa/>, 29.9.2013.

³²⁴ Martin Holland, *NSA-Affäre: Facebook verlangt ebenfalls mehr Transparenz*, heiseOnline, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/NSA-Affaere-Facebook-verlangt-ebenfalls-mehr-Transparenz-1953314.html>, 29.9.2013.

³²⁵ *Geheimgericht: USA dürfen weiter Telefondaten überwachen*, AFP, futorzone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/geheimgericht-usa-duerfen-weiter-telefondaten-ueberwachen/30.805.025>, 19.10.2013.

udruženja je da se ukaže političarima u Vašingtonu na značaj interneta i ovih kompanija na tržištu rada, za privredni razvoj i slobodu uopšte.³²⁶

Pored afere PRIZMA i špijuniranja od strane američke vlade, ustanovljeno je da je i britanska vlada u okviru programa Tempora od strane tajne službe GCHQ (Government Communications Headquarters) na sličan način špijunirala građane. Ovaj slučaj špijuniranja građana, otkrio je takođe britanski dnevni list Gardijan, a na osnovnu dokumenata Edvarda Snoudena.³²⁷ U dokumentima se navodi da su države i građani špijunirani na osnovu optičkih podzemskih kablova. Tom prilikom špijuniran je internet saobraćaj, a podaci su prosleđivani američkoj NSA. Prema navodima Snoudena, nisu samo Britanci učestvovali u špijuniranju celokupnog internet saobraćaja, već to rade i Kanada, Novi Zeland i Australija. U pogledu podataka prikupljeni su podaci o mejlovima, objavama na društvenim mrežama, telefonskim razgovorima, posetama veb stranicama. Program Tempora je prema Snoudu u Britaniji započeo pre godinu ipo dana.³²⁸

Ono što je za ovaj slučaj specifično a ne može se primeniti u slučaju PRIZMA je tužba protiv Velike Britanije pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu zbog ovog programa špijuniranja. Tužbu je podnelo udruženje za zaštitu prava građana iz Velike Britanije.³²⁹ Razlog za ne pokretanje tužbe u slučaju PRIZMA je što SAD nisu članice Evropske konvencije o zaštiti ljudskih

---

³²⁶ Google, Facebook und Ebay gründen Internetlobby, APA/AFP, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/google-facebook-und-ebay-gruenden-internetlobby/24.583.626>, 6.10.2013.

³²⁷ Nedavno je podneta još jedna tužba ali ovoga puta protiv vlade SAD. Tužbu je podnelo udruženje za zaštitu prava građana ACLU, da bi nateralo vladu da objavi učešće NSA službe u aktivnostima špijuniranja. Cilj je između ostalog i da se otkrije kako vlada opravdava da se optuženi drže u neizvesnosti za optužbe, kao i koje se podignute optužbe prema njima zasnivaju na špijuniranim aktivnostima NSA. Pravni osnov za podnošenje tužbe je Zakon o slobodi informacija (Freedom of Information Act), koji svakom građaninu SAD daje pravo na uvid u dokumenta vlade. Ako se optuženima ne bi saopštilo, da su oni špijunirani od strane NSA bez sudskog naloga, time bi vlada SAD sprečila sudsku vlast da ispita program špijuniranja građana, saopštili su iz organizacije ACLU. Takođe ističu da u 5 godina, od kako je ovaj zakon stupio na snagu, niti jedan od osumnjičenih nije obavestjen o tome da je procesuiran putem vladinog programa za špijuniranje PRIZMA. Ova organizacija je uzaludno pokušavala do sada da dođe do takvih informacija. *Details zu US-Spionage gegen Terrorverdächtige gefordert*, APA, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/details-zu-us-spionage-gegen-terrorverdaechtige-gefordert/31.540.479>, 19.10.2013.

³²⁸ Oliver Diedrich, *Bericht: Briten schnüffeln Internet noch massiver als die USA*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Bericht-Briten-schnueffeln-Internet-noch-massiver-aus-als-die-USA-1894852.html>, 19.10.2013.

³²⁹ Martin Holland, *GCHQ-Überwachung: Bürgerrechtler klagen in Straßburg*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/GCHQ-Ueberwachung-Buergerrechtler-klagen-in-Strassburg-1972227.html>, 19.10.2013.

prava i osnovnih sloboda iz 1953. godine, dok Velika Britanija to jeste. U Velikoj Britaniji su se sudovi po ovom pitanju proglasili nenadležnima, a parlament nije poveo istragu u pomenutom slučaju, te je stoga kao jedino pravno sredstvo za zaštitu ljudskih prava ostala tužba Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu.³³⁰

Koliko je ovaj slučaj uzdrmao britansku javnost govori i to da je u međuvremenu otvorena i parlamentarna debata, međutim sa ciljem ovog puta istraživanja protiv nedeljnika Gardijan. Ovu istragu je potvrdio i britanski premijer Dejvid Kameron. Cilj je da se ustanovi da li je ovaj list svojim pisanjem prekršio neki zakon ili uopšte ugrozio nacionalnu bezbednost Velike Britanije. Premijer je ubeđen da je urednik bio svestan, da će svojim pisanjem i objavljivanjem tekstova izazvati opasnost za nacionalnu bezbednost.³³¹ Na ovaj način se država umešala u slobodu štampe, kao i pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, koji su granatovani Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i sloboda u članu 10. Ostaje da se vidi, da li će parlament ovom prilikom uspeti da ostvari pravo na osnovu nekog britanskog zakona³³² i na taj način zbog problema bezbednosti, sankcioniše Gardijan.

5.3 Maks Šrems i tužbe zbog afere PRIZMA

Već poznati protivnik fejsbukovog ophođenja prema zaštiti podataka Maks Šrems³³³ i njegova organizacija "europe-v-facebook.org", iskoristili su

---

³³⁰ Stefan Krempf, *Rechtsexperten im EU-Parlament: NSA und GCHQ verletzen Menschenrechte und Souveränität*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Rechtsexperten-im-EU-Parlament-NSA-und-GCHQ-verletzen-Menschenrechte-und-Souveraenitaet-1979088.html>, 19.10.2013.

³³¹ *Snowden-Enthüllungen: Ausschuss soll Untersuchungen gegen Guardian einleiten*, unwatched.org, http://www.unwatched.org/20131017_Snowden-Enthuellungen_Ausschuss_soll_Untersuchungen_gegen_Guardian_einleiten, 19.10.2013.

³³² U članu 10 stav 2 kaže se: "Pošto korišćenje ovih sloboda (slobode mišljenja i izražavanja) povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva". Na taj način je shodno Konvenciji dato pravo državama, da pronađu niži pravni akt ili argument da sankcionišu slobodu mišljenja i izražavanja.

³³³ Šrems je dobio podršku i od 5 političara iz Evropskog parlamenta, koji su zahtev u vidu parlamentarnog pitanja uputili Evropskoj komisiji, u kojoj se eksplicitno traži objašnjenje za situaciju sa Fejsbukom u Irskoj. Pored ovog zahteva su i drugi aktivisti za zaštitu podataka podneli Komisiji žalbu protiv države Irske zbog ne sprovođenja prava EU. Još

priliku i aferu PRIZMA da tuže Fejsbuk. I ova tužba protiv ove društvene mreže podneta je u Irskoj (u Dabilinu), iz poznatog razloga, zbog toga što je tu sedište Fejsbuka za evropske korisnike. Ovom prilikom su pored ove društvene mreže tuženi i Epl (takođe u Irskoj), Skajp i Majkrosoft (u Luksemburgu) i Jahu (u Bavarskoj). Tužbe su usmerene i ponovo na zaštitu podataka i transfer podataka evropskih građana od strane sedišta navedenih firmi američkoj NSA službi. Ovim gigantima se u tužbi osporava transfer podataka od strane firmi ćerki u SAD, zbog neadekvatnog nivoa zaštite podataka u SAD. Pošto se ne može shodno važećoj direktivi EU o zaštiti podataka govoriti o adekvatnoj zaštiti (u smislu člana 25 Direktive o zaštiti podataka iz 1995. godine), ukoliko se radi o prisluskiivanju, došlo je do tužbi zbog učešća Fejsbuka u aferi PRIZMA. U suštini radi se o tome, da li jedna firma može bez dozvole i odobrenja evropskih institucija za zaštitu podataka da prosledi podatke u zemlje koje nemaju odgovarajući nivo zaštite podataka i tajnim službama u tim zemljama (u konkretnom slučaju u SAD). Šrems tvrdi da taj “adekvatan nivo zaštite podataka“ više ne postoji, nakon otkrivanja špijunaže od strane Snoudena.³³⁴

Ovaj postupak liči na slučaj sa tzv. SWIFT konvencijom u kome je 2006. godine odbor evropskih institucija za zaštitu podataka odlučio, da je masovno transferisanje podataka institucijama u SAD ilegalno. SWIFT konvencija reguliše bankarske podatke i njihov transfer između SAD i EU. Tada je ustanovljeno da u okviru programa nije dozvoljeno da se ministarstvu finansija SAD prosleđuju podaci u svrhu borbe protiv terorizma. Identično bi trebalo prema mišljenju udruženja europe-v-facebook da važi i u slučaju PRIZMA. Šrems i njegovi pobornici žele da postignu dva cilja ovom tužbom: Najpre da ustanove da li je masovan transfer podataka američkoj službi NSA legalan ili nije, odnosno da li jedna evropska firma sme da prosleđuje i daje pristup stranim tajnim službama. Ukoliko je to moguće, onda bi trebalo promeniti zakone EU, smatra organizacija. I konačno, drugi cilj možda i ključni je da u postupcima tužene firme saopšte tačno, šta rade sa podacima evropskih građana. Ukoliko bi blokirale pristup, došle bi u opasnost da sudovi odluče da uopšte više ne mogu da transferišu podatke u SAD.³³⁵

---

uvek se čeka na reakciju Komisije. *Facebook-Streit: Schrems kriegt Unterstützung*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/facebook-streit-schrems-kriegt-unterstuetzung/> 24.595.941, 24.10.2013.

³³⁴ *Klage gegen irische Datenschutzbehörde zugelassen*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/klage-gegen-irische-datenschutzbehoerde-zugelassen/32.390.982>, 24.10.2013.

³³⁵ *NSA/PRISM: Anzeigen gegen europäische Tochterunternehmen von Facebook, Apple, Microsoft, Skype und Yahoo eingebracht*, europe-v-facebook.org, <http://europe-v-facebook.org/DE/de.html>, 19.10.2013.

Upravo tužbe upućene prema Fejsbuku i Eplu su shodno odluci irske institucije za zaštitu podataka oglašene kao neosnovane, te nije ni otvoren dalji postupak. Ovom odlukom je transfer podataka od strane navedenih firmi proglašen legalnim i sa odgovarajućim nivom zaštite podataka. Irska institucija za zaštitu podataka smatra da je na nivou EU ovo odlučeno još 2000. godine u okviru već spomenute Safe Harbour konvencije i da su time zapravo Evropljani još tada predvideli i prihvatili PRIZMA program. Stoga proizlazi i da sve firme, koje su prihvatile ovu konvenciju, smeju da šalju podatke evropskih građana američkim tajnim službama.

Inače najnovija istraživanja su pokazala da je ogroman broj kompanija sa sedištem u SAD, koje obrađuju podatke građana EU, lažno prikazivalo da su prihvatili Safe Harbour i da imaju sertifikat Safe Harbour sporazuma. Ovu vest obelodanio je Christopher Connolly, direktor Galexia, konsultantske kompanije sa sedištem u Australiji koja se bavi pravom na privatnost na internetu. Prema njegovom rezultatu istraživanja je jedna od svakih sedam tvrdnji članstva u Safe Harbour lažna. Rezultati istraživanja pokazali su i da postoji više od 200 lažnih potraživanja u 2008.godini, a ovaj broj je porastao na 427 u Septembru 2013. Prema tvrdnji ovog istraživača se u broju 427 organizacija nalaze podaci o ogromnom broju domaćinstava u Evropi, sa stotinama miliona korisnika. Pored toga i da ova zloupotreba bude još uočljivija, neke od kompanija su postavile neovlašćeno Safe Harbour pečate i oznake na njihovom sajtu, iako nikada nisu potpisale taj sporazum.³³⁶ Za ovakvo ponašanje podneto je 6 tužbi nadležnoj Saveznoj komisiji za trgovinu (FTC), koja bi trebalo da sprovodi Safe Harbour konvenciju. Međutim, ni jedan od ovih prestupa do sada nije sankcionisan.³³⁷ Svakako je jasno, da Safe Harbour nema odredbe kojima bi se sprečile aktivnosti tipa NSA za špijuniranje građana EU.

---

³³⁶ Pored ovih navoda istraživanje je pokazalo da 30 odsto svih kompanija ne pruža nikakve informacije o mogućnostima za rešavanje sporova, suprotno pravilima Safe Harbour. Kompanije koje prikazuju mogućnosti za rešavanje sporova, upućuju na agencije koje naplaćuju hiljade dolara za podnošenje tužbe. Preko 460 članova navodi američko udruženje za arbitražu kao svog provajdera za rešavanje sporova, koje naplaćuje podnošenje tužbe između 120 i 1.200 dolara po satu sa četiri sata minimalne naknade, uz dodatnih 950 dolara administrativnih troškova. Nikolaj Nielsen, *Stotine kompanija iz Sjedinjenih država navodilo neistine o zaštiti podataka*, Partneri za demokratske promene Srbija, Portal zaštita podataka o ličnosti, izvor: euobserver, <http://partners-serbia.org/privatnost/aktuelno/stotine-us-kompanija-pribeglo-neistinitim-izjavama-o-zastiti-podataka/>, 19.10.2013.

³³⁷ Nikolaj Nielsen, *Stotine kompanija iz Sjedinjenih država navodilo neistine o zaštiti podataka*, Partneri za demokratske promene Srbija, Portal zaštita podataka o ličnosti, izvor: euobserver, <http://partners-serbia.org/privatnost/aktuelno/stotine-us-kompanija-pribeglo-neistinitim-izjavama-o-zastiti-podataka/>, 19.10.2013.

Kolika je razlika u pristupu pojedinih država članica EU pokazuje i to da nemačka kancelarka Angela Merkel a i nemačke institucije imaju potpuno suprotno mišljenje od irske službe za zaštitu podataka. Tako su nemačke nadležne institucije saopštile da Safe Harbour više ne predstavlja adekvatnu zaštitu za evropske građane i da više ne žele da primenjuju ovu konvenciju, nakon saznanja o aferi PRIZMA.

Pošto irske institucije, kojima se Šrems obratio nisu želele da donesu odluku u ovom slučaju, time još uvek nisu iscrpljena sva pravna sredstva u Irskoj. Tako se Šrems odlučio da u međuvremenu pokrene spor pred Vrhovnim sudom "High Court" u Dablinu. Tužba će biti podneta posle letnje pauze suda. Cilj ove tužbe će biti da prinudi irske sudove da pokrenu postupak protiv Fejsbuka.³³⁸ Međutim Šremsu je za taj postupak potrebna velika finansijska pomoć, pa prikuplja novac da bi mogao da plati sudske troškove. Radi se o sumi između 100.000 i 300.000 evra³³⁹. Čim više ne bude postojala mogućnost žalbe višem sudu, kao najbolje moguće rešenje za ostvarenje pravde u ovom slučaju potrebno je podneti tužbu protiv države Irske pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu. Jedno je činjenica, da Evropljani upiru prstom na SAD, a drugo je da i sami ne spovode sopstvene zakone, smatra Maks Šrems.³⁴⁰ Upravo će promena nivou zaštite u okviru EU donošenjem uredbe o zaštiti podataka stvoriti dobru pravnu bazu za jednak pristup ovakvim pravnim pitanjima.

5.4 Ostali aspekti mešanja država u neutralnost internet mreže

Pored već navedenog fenomena digitalnog nadzora interneta i uopšte telekomunikacija u svrhu borbe protiv terorizma, trgovine ljudima i opšte bezbednosti, države kao opravdanje za špijuniranje građana navode i prestupe u pogledu autorskih prava ali i zaštitu dece u borbi protiv dečije pornografije i zloupotrebe dece. Tim povodom mnoge države su pribegle nadzoru interneta i elektronskih komunikacija, da bi uspele navodno da spreče ove pojave. Sa tim u vezi je zanimljivo kakve mere se preduzimaju u praksi.

---

³³⁸ *Behörde will jetzt auch "Facebook"-Verfahren abdrehen*, Studenten gezwungen Datenschutzbehörde zu verklagen. europe- v-facebook. org, [http:// europe- v-facebook.org/ DE/de.html](http://europe- v-facebook.org/DE/de.html), 19.10.2013.

³³⁹ Dosada je Šrems prikupio 47500 evra. Pokrenuta je onlajn akcija za skupljanje priloga. Na veb stranici se može videti koliko je trenutno sredstava uplaćeno, a putem veb stranice se može i dati prilog. <https://www.crowd4privacy.org/?lang=en>, 19.10.2013.

³⁴⁰ *PRISM: Facebook und Apple dürfen nach EU-Recht Daten an NSA liefern. Irische Behörde sagt, dass USA ‚angemessenen‘ Datenschutz bieten.*, europe-v-facebook.org , [http:// www.europe-v-facebook.org/ PA_de_25_7.pdf](http://www.europe-v-facebook.org/PA_de_25_7.pdf), 19.10.2013.

Vlasti Velike Britanije nadziru komunikaciju Britanaca preko Fejsbuka i Tvitera, još pre afere Tempora. Ove informacije proizlaze iz parlamentarnog izveštaja iz Februara 2013.godine. Nadziranje treba da omogući celokupnu kontrolu internet saobraćaja preko poziva obavljenih putem Skajpa do pristupa pornografskim sadržajima. Metod koji koriste vlasti je tzv. "Deep Packet Inspection", koji omogućava nadzor detaljnim pretraživanjem sadržaja.³⁴¹

Tako se zbog borbe protiv dečije pornografije u Velikoj Britaniji uvode od 2014. godine tzv. filteri, pomoću kojih će internet provajderi moći da blokiraju stranice na internetu, koje imaju ovakve sadržaje. Uбудuće će, oni koji budu hteli da gledaju pornografski sadržaj, morati da dokažu svoje godine, da bi im internet provajderi dozvolili pristup sadržaju. Osim ove mogućnosti, internet servis provajderi će moći da je koriste i za igre na sreću, kako bi blokirali pristup. Za implementaciju britanskog modela se zalažu i neke partije u Austriji, koje ovakav vid kontrole interneta, ne posmatraju kao cenzuru, već kao legitiman oblik borbe za zaštitu prava dece. Međutim, udruženja internet servis provajdera su drugačijeg mišljenja te ističu „da čim postoji infrastruktura za blokiranje veb stranica, ona se može vrlo lako zloupotrebiti u druge svrhe. Prema njihovom mišljenju ova tematika je stvar obrazovanja i vaspitanja u širem smislu reči, a ne problem interneta i njegove kontrole. Osim toga sve ovo vodi do stigmatizacije, a šta je sve moguće sa takvom kontrolom postići pokazao je slučaj programa PRIZMA.”³⁴²

U Kini, zemlji koja ima 500 miliona korisnika interneta, možda postoji i najveća cenzura na svetu. Pored velikog broja korisnika interneta, nisu sve usluge ove mreže dostupne. Tako su npr. društvene mreže poput Fejsbuka, Tvitera totalno cenzurisane i nije im moguće pristupiti. Opravdanje za cenzuru sadržaja je nacionalna bezbednost! To svakako ne znači da u Kini nema društvenih mreža,³⁴³ ali se one nalaze isključivo u ovoj zemlji i pod kontrolom su domaćih vlasti.³⁴⁴

Za razliku od Kine u Indiji je Fejsbuk dostupan, ali su vlasti tražile strožu kontrolu korisnika i mogućnost da nadgledaju i uklone ili blokiraju uvredljiv sadržaj sa Fejsbuka. Povod za ovakvu reakciju vlasti je to što se na Fejsbuku često vredi kultura i osećanja Indijaca. Iz Fejsbuka su tom prilikom

---

³⁴¹ *Engleska: Vlada špijunira društvene mreže?*, b92.net, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2013&mm=02&nav_id=684054, 27.10.2013.

³⁴² *Porno-Filter für ÖVP denkbar*, futurezone.at, die Presse, <http://futurezone.at/netzpolitik/porno-filter-fuer-oevp-denkbar/24.600.514>, 21.10.2013.

³⁴³ Najpoznatije su Sina Weibo, Renren, Youku.

³⁴⁴ *Kineska internet cenzura i društvene mreže*, b92.net, http://www.b92.rs/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2011&mm=12&nav_id=562320, 21.10.2013.

saopštili da oni i inače uklanjaju uvredljiv i pornografski sadržaj.³⁴⁵ Pored toga je Fejsbuk u sudskom postupku obavezan da uspostavi sistem i mehanizme, koji bi omogućili uklanjanje uvredljivih i bogohulnih poruka.³⁴⁶ U Indiji je takođe na snazi zakon, kojim se omogućava internet korisnicima da reaguju na online sadržaje u roku od 36 sati od objavljivanja. Po pritužbi korisnika, operateri veb sajtova su dužni da uvredljive ili neprikladne sadržaje uklone.³⁴⁷

Takođe u Iranu je Fejsbuk dostupan, iako je u ovoj zemlji posećivanje bilo koje internet stranice "koja širi nemoral i može oslabiti veru zabranjeno i predstavlja protivislamsku aktivnost". Fejsbuk je jedna od ovih internet stranica, te je greh biti njen član prema mišljenju iranskog ajatolaha Lotfolah Safi-Golpajganija. Ovakve ocene pojava u društvu ajatolaha predstavljaju uredbe o ponašanju u ovoj islamskoj republici. I pored mnogobrojnih blokada veb sajtova, Iranci uspeavaju da pronalaze zaobilazna rešenja i pristupaju željenim sadržajima. Blokade i cenzura sadržaja se opravdavaju borbom protiv zapadne kulture.³⁴⁸ Osim toga u Iranu postoji i policija, koja se bavi nadzorom interneta, a u planu je i stvaranje iranskog interneta.³⁴⁹ Za Fejsbuk i ostale društvene mreže je irancima dozvoljen pristup, međutim uz pomoć jednog softvera, kojim se filtrira sadržaj.³⁵⁰ Zvaničnici ove države smatraju da je bolje imati jednu inteligentnu kontrolu društvenih mreža, nego ih kompletno zabraniti ili blokirati. Fejsbuk je posebno nadziran prilikom ponovnog izbora predsednika Mahmuda

---

³⁴⁵ *Indija traži nadgledanje internet*, b92.net, http://www.b92.rs/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2011&mm=12&nav_id=563450, 21.10.2013.

³⁴⁶ *Indija: Google i Facebook prihvatili cenzuru*, tanjug, novosti.rs, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.236.html:365397-Indija-Google-i-Facebook-prihvatili-cenzuru>, 21.10.2013.

³⁴⁷ Indija je zemlja koja ima najveći potencijal za povećanje korisnika interneta. Sa svojih 1,2 milijarde stanovnika, trenutno ima svega 10% stanovništva pristup internetu. Očekuje se da će se taj broj u naredne tri godine utrostručiti i na taj način će Indija postati treća zemlja po broju internet korisnika posle SAD i Kine. *Google und Facebook müssen Inhalte löschen*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/google-und-facebook-muessen-inhalte-loeschen/24.576.461>, 25.10.2013.

³⁴⁸ *Fejsbuk antiislamska mreža*, Tanjug, kurir.rs, <http://www.kurir-info.rs/fejsbuk-antiislamska-mreza-clanak-132186>, 21.10.2013.

³⁴⁹ Još jedan od razloga za stvaranje iranskog internet je i odbrana odnosno zaštita od sajber napada. Inače je Iran samo u 2012. godini blokirao 5 miliona veb stranica. Axel Kannenberg, *Iran plant wohl doch die Abkopplung vom Internet*, heise.de, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Iran-plant-wohl-doch-die-Abkopplung-vom-Internet-1664898.html>, 21.10.2013.

³⁵⁰ *Iran želi kontrolu društvenih mreža*, b92.net, Tanjug, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2013&mm=01&nav_id=675021, 27.10.2013.

Ahmadinedžada, pošto su Fejsbuk i Tviter su imali ključnu ulogu prilikom organizacije protesta u islamskim zemljama.³⁵¹

U Tadžikistanu je pristup Fejsbuku zabranjen zakonom, kao odgovor na pritužbe građana zbog laži i uvreda vlade. Putem ove društvene mreže je bilo previše uvreda na račun predsednika države i članova vlade, osim toga poznate ličnosti su bile uznemiravane i klevetane od nepoznatih, anonimnih korisnika, navodi se u odluci vlade.³⁵²

Inače je Evropski sud doneo odluku u kojoj se društvenim mrežama i internet provajderima zabranjuje da uvedu "filtere", koji će korisnicima onemogućiti da razmenjuju sadržaje zaštićene autorskim pravima. Povod za ovu odluku suda je bio zahtev belgijske agencije za zaštitu autorskih prava SABAM, koja je tužila društvenu mrežu Netlog, zahtevajući da se njenim korisnicima zabrani razmena filmskih, muzičkih i drugih sadržaja preko interneta. Sud je u presudi utvrdio da se zahtevom agencije SABAM i potencijalnom ugradnjom filtera od strane društvene mreže Netlog, kojima bi se korisnici sprečavali da razmenjuju sadržaje koji su zaštićeni autorskim pravima, krše principi slobodne trgovine i slobode izražavanja ali i pravo privatnosti korisnika interneta.³⁵³ Pored toga u odluci suda je navedeno da bi filtriranjem internet saobraćaja bili praćeni svi korisnici elektronskih komunikacija provajdera Skarlet i na taj način bi bila narušena njihova prava ali i prava EU. Sud je istakao da bi tom prilikom trebalo uspostaviti "pravedan balans" između prava na intelektualnu svojinu, s jedne strane, i prava na zaštitu podataka ličnog karaktera i slobodu razmene informacija, s druge strane.³⁵⁴

Veoma je upečatljiva izjava bivšeg austrijskog šefa službe za zaštitu ustavnosti i borbu protiv terorizma Gert-René Polli povodom afere PRIZMA, koji tvrdi da su ciljevi NSA usmereni na potpunu kontrolu nad svetskim tokovima novca i sakupljanje svih relevantnih informacija tim povodom. Osim toga za ekonomiju SAD je centralna tema tzv. industrijska špijunaža, za čije praćenje su prikupljane informacije od vlada stranih država, avio kompanija, kompanija koje se bave snabdevanjem električnom energijom i finansijskih organizacija. Kao primer za svoju tvrdnju Polli je naveo podatke vezano za kreditne transakcije. Naime na osnovu SWIFT sporazuma između EU i SAD i američkog Patriot Act-a, omogućeno je lako prikupljanje informacija o

---

³⁵¹ *Iran plant kontrollierten Zugang zu Facebook*, futurezone.at, APA/AFP, <http://futurezone.at/netzpolitik/iran-plant-kontrollierten-zugang-zu-facebook/24.590.855>, 27.10.2013.

³⁵² *Tadžikistan zabranio Facebook*, b92.net, Tanjug, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2012&mm=11&nav_id=663922, 27.10.2013.

³⁵³ *Bez filtriranja na društvenim mrežama*, tanjug, b92.net, http://www.b92.rs/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2012&mm=02&nav_id=583335, 21.10.2013.

³⁵⁴ *Evropski sud: Društvene mreže bez "filtera"*, Beta/AFP, blic.rs, <http://www.blic.rs/IT/307429/Evropski-sud-Drustvene-mreze-bez-filtera>. 21.10.2013.

aktivnostima kompanija, pošto američke tajne službe u skladu sa ovim propisima imaju pristup navedenim podacima. „Borba protiv terorizma je samo jedan sporedan efekat i predstavlja argument, da bi se proširila ovlašćenja tajnih službi, kao i da bi i druge zemlje ušle u saradnju sa SAD”, tvrdi ovaj stručnjak. Možda i najvažnija izjava ovog stručnjaka povodom celokupnog programa špijuniranja je da je “špijunaža verovatno drugi najstariji zanat na svetu. Ovaj bi bilo teže verovatno ukinuti, nego da se ukine najstariji“. Na ovaj način je reagovano na takozvane pokušaje sklapanja sporazuma o ne špijuniranju između EU i SAD, i izrazio svoje mišljenje o tome koliko bi oni bili politički naivni.³⁵⁵

---

³⁵⁵ Florian Christof, *Kampf gegen den Terrorismus ist nur ein Nebeneffekt*, futurezone.at, <http://futurezone.at/netzpolitik/kampf-gegen-den-terrorismus-ist-nur-ein-nebeneffekt/30.407.666>, 24.10.2013.

6. ZAKLJUČAK

Fejsbuk svakodnevno koristi skoro milijardu ljudi. Osim toga ova društvena mreža svakodnevno prikuplja neverovatne količine svih vrsta podataka, daleko veće nego što mogu da prikupi tajne službe bilo koje države. Fejsbuk prati internet surfovanje odnosno saobraćaj i na taj način pravi detaljno profilisanje internet korisnika. Kada su korisnici prijavljeni (ulogovani), Fejsbuk uzima podatke sa profila korisnika, ime, e-mail adresu, listu prijatelja i stvari koje su lajkovane, ali i IP adresu, podatke o rezoluciji ekrana, operativnom sistemu i browseru koji je korišćen. Vreme, datum i URL svakoga ko koristi Fejsbuk plug-in. Podaci se prate, bez obzira da li je korisnik pristao i bez ikakve najave da će to biti urađeno. Korisnici nemaju dovoljno informacija u politici o privatnosti Fejsbuka, ne postoji konkretan, nedvosmislen i izričit pristanak korisnika na prepoznavanje lica, kao ni informacija o tome. Funkcija se automatski aktivira i biometrijski podaci sakupljaju bez unapred date saglasnosti korisnika. Prikupljanje biometrijskih podataka od oko milijardu korisnika predstavlja prekomerno sredstvo u odnosu na svrhu koja se postiže. Time je povećan rizik mogućnost zloupotrebe kao i rizik čuvanja ovolikog broja podataka. Fejsbuk je dosada uspeo da prikupi količinu podataka o pojedincima koju nije uspela da prikupi ni jedna vlada na svetu. Pored ovoga korisnici Fejsbuka su u stalnoj opasnosti, zbog lakog pristupa osetljivim informacijama koje se o njima čuvaju. Većina korisnika nije uopšte svesna, da ako njihov prijatelj na Fejsbuku instalira neku aplikaciju, aplikacija može automatski dovesti do transfera podataka i pristupa profilu, slikama, imenima i ostalnim podacima prijatelja. Još više zabrinjava činjenica da su čelnici Fejsbuka priznali da se sva vrsta komunikacije putem ove društvene mreže strogo nadziru i prate. Prati se svaka vrsta komunikacije preko statusa, priče, četa uz pomoć automatizovanih softvera, na osnovu kojih je moguće utvrditi i značenje frazi u nekom jeziku. Uvid u ovu vrstu podataka Fejsbuk omogućava i tajnim službama SAD. Korisnici Fejsbuka nemaju pravo na "digitalni zaborav". Deaktivacija znači privremeno ukidanje profila, ali ne i trajno. Naime ukoliko korisnik deaktivira svoj nalog, Fejsbuk će i dalje držati njegove podatke, za slučaj da se vrati. Upravo ovakav način zadržavanja podataka je suprotan modernim propisima o zaštiti podataka. Obrada i način korišćenja podataka korisnika predstavlja najveću nedoumicu. I dalje nije poznato šta zapravo Fejsbuk radi sa podacima korisnika. Svi podaci koje korisnici postavljaju na Fejsbuk pripadaju i postaju vlasništvo Fejsbuka, što je potpuno neprihvatljivo. Naime, oni postaju

umesto ličnog prava pojedinca, svojina Fejsbuka. Špijuniranje građana moguće je i svakodnevno se dešava uz pomoć Fejsbuku.

Problematika sudske nadležnosti je u slučaju Fejsbuka veoma kompleksna, pošto dolazi do preplitanja više pravnih grana i mnoštva pravnih sistema. Fejsbuk u svojim opštim uslovima poslovanja, na koje naravno pristaju svi korisnici interneta, navodi u tački 16 (1) isključivu nadležnost suda SAD i time je svaki korisnik obavezan da svoju sudsku zaštitu ostvari u SAD, sa izuzetkom ukoliko se radi o korisnicima, koji dolaze izvan SAD i Kanade, a tu naravno spadaju i korisnici iz Srbije, a u slučaju eventualnih sporova za njih je predviđena isključiva nadležnost sudova u Irskoj. Sudska praksa pokazuje da jedan klik na Fejbuku može imati za posledicu sudski spor i kaznu od više stotina hiljada evra (pozivi na žurke), a nekoliko reči objavljenih putem Fejsbuka mogu rezultirati otkazom na poslu, krivičnim delima ili zatvorskim kaznama.

Po svemu sudeći *politika i pravo su u velikom zaostatku za tehnologijom*, ali i osnovni principi na kojima su napravljene moderne države više nisu u stanju da isprate razvoj interneta i protok informacija. Čini se da će se ipak posle svih navedenih okolnosti i u slučaju Fejsbuka u krajnjoj liniji desiti narod. Pošto *“kada pravo postane nepravo i nepravda, otpor postaje obaveza!”*, rekao je Bertold Brecht poznati nemački pesnik i dramaturg.

Nalazimo se u vremenu, u kojem je istupanje američkog obaveštajca Edvarda Snoudena, jasno pokazalo sliku i obim neslobode pojedinca u modernom demokratskom društvu. Ideja totalnog internet nadzora od strane država i uloga Fejsbuka u ovom lancu, još jednom je potvrdila izreku da je znanje moć!

Poražavajuće u svemu tome je, što se posledice ne osećaju direktno i neposredno u našim životima. Informacije su danas postale u tom segmentu važne kao i zaštita životne sredine. One su kao radijacija - zbog gomilanja podataka, samo je pitanje vremena kada će procureti. Istovremeno smo se već na puno toga navikli, pa i na svakodnevno korišćenje Fejsbuka, ali da li smo uopšte svesni, na koji način funkcioniše Fejsbuk? Upravo to neznanje nas čini robovima modernog doba i giganata poput Fejsbuka. Društvene mreže su nam omogućile da se tako lako spajamo sa ljudima širom sveta, ali ne i da sa njima raskinemo!³⁵⁶

Treba imati u vidu i da nas Fejsbuk, kao uostalom i komunikacija putem interneta spaja sa ljudima koji su daleko od nas ali nas razdvaja od onih koji su pored nas.

---

³⁵⁶ S.Đurić, Za raskid na Fejsu potrebno uputstvo?, sajt novosti.rs, http://www.novosti.rs/vesti/zivot_+.303.html:463379-Za-raskid-na-Fejsu-potrebno-uputstvo, 13.12.2013.

Ono što se zapravo dešava u modernoj komunikaciji putem interneta je istorijski gledano jedan drastičan prelazi iz stanja totalne neobaveštenosti u stanje sveobuhvatne informisanosti. Iako ljudi generalno ne bi voleli da se o njima sve zna, danas je moguće o svima sve saznati. Glavni uzrok ovoga su digitalna nepismenost i kontrola od strane moćnika poput Fejsbuka.

Neutralnost internet mreže svakako ne postoji iz svega priloženog, ali da li ono predstavlja i eroziju društva u celini (pošto se radi o temeljnim ljudskim pravima) i koje će posledice svega biti, ostaje da se vidi. Ne bi bilo nemoguće i da se celokupna priča oko Fejsbuka i špijuniranja preko društvenih mreža i od strane država završi jednom internet revolucijom, pa da umesto već viđenog arapskog proleća dobijemo Snoudenovu revoluciju ili neku sajber revoluciju. Da li je i koliko globalne moćnike u ovom lancu ovo saznanje uzdrimalo, da li je u svesti građana došlo do tačke usijanja, pokazaće vreme.

“Status hominum naturalis antequam in societatem coiretur Bellum fuerit; neque hoc simpliciter, sed bellum omnium in omnes“!

Prirodno stanje ljudi, pre nego što su ušli u društvo/zajednicu bio je rat; i to nije jednostavan, *već rat svakog čoveka protiv svih ljudi!*³⁵⁷ Tomas Hobs (u delu Sloboda "Libertas", poglavlje 1, deo 12).

---

³⁵⁷ U nekim izvorima se kaže i “Bellum omnium contra omnes“ Rat sviju protiv svih! Misli se na život i borbu između ljudi.

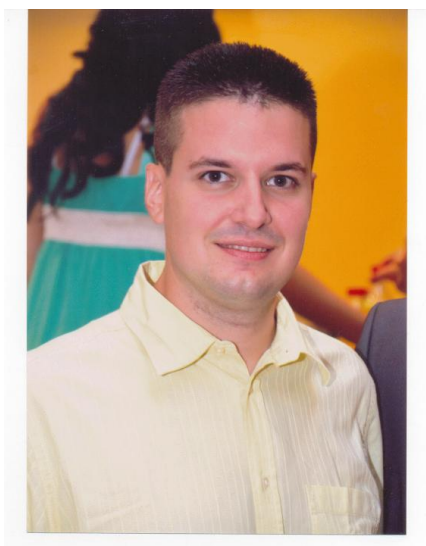
7. LITERATURA

- Aplin Tanya, *Copyright Law in the Digital Society: The Challenges of Multimedia*, 2005.
- Bainbridge David, *Introduction to Computer Law*, Longman, 2000.
- Banović Božidar, *Elektronski dokazi*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, br. 3/2006.
- Diligenski Andrej, *Obaveza navođenja pravog imena na Fejsbuku*, portal Zaštita podataka o ličnosti, <http://partners-serbia.org/privatnost/blog/obaveza-navodenja-pravog-imena-na-fejsbuku/>, 8.8.2013.
- Dimitrijević Predrag, *Pravo informacione tehnologije*, SVEN, Niš, 2010.
- Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, *Official Journal L 281* , 23/11/1995.
- Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications), *Official Journal L 201* , 31/07/2002.
- Directive 2006/24/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the retention of data generated or processed in connection with the provision of publicly available electronic communications services or of public communications networks and amending Directive 2002/58/EC, *Official Journal L 105* , 13/04/2006.
- Directive 2009/136/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 amending Directive 2002/22/EC on universal service and users' rights relating to electronic communications networks and services, Directive 2002/58/EC concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector and Regulation (EC) No 2006/2004 on cooperation between national authorities responsible for the enforcement of consumer protection laws, *Official Journal L 337* , 18/12/2009.
- Directive 2009/140/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 amending Directives 2002/21/EC on a common regulatory framework for electronic communications networks and services, 2002/19/EC on access to, and interconnection of, electronic

- communications networks and associated facilities, and 2002/20/EC on the authorisation of electronic communications networks and services, *Official Journal L 337*, 18/12/2009.
- Drakulić Mirjana i Drakulić Ratimir, *Pravna regulacija e-poslovanja*, Internet adresa: <http://www.e-trgovina.co.yu/pravo/regulacija1.html>, 17.08.2009.
- Drozdova Ekatarina A, *Civil Liberties and Security in Cyberspace*, u: Abraham D.Sofaer, Seymour E.Goodman (ed.), *The Transnational Dimension of Cyber Crime and Terrorism*, Hoover Press, 2001.
- Dworkin Gerald, *Judicial Control of Copyright on Public Policy Grounds*, in: *Intellectual Property and Information Law*, Kluwer, 1998.
- Efroni Zohar, *Access – Right : The Future Of Copyright Law*, Oxford University Press, 2011.
- Fejsbuk, *Opšti uslovi poslovanja Fejsbuka*, <http://www.facebook.com/legal/terms>, 2013.
- Fink Simon, *Datenschutz zwischen Staat und Markt (Die „Safe Harbor“-Lösung als Ergebnis einer strategischen Interaktion zwischen der EU, den USA und der IT-Industrie)*, UNIVERSITÄT KONSTANZ, 2002, Magisterarbeit.
- Hoeren Thomas, *Facebook und Co: Es ist nicht alles Gold, was glänzt, Risiken für Unternehmen und Privatnutzer*, Wissen+Karriere časopis, broj Ausgabe 06/2011 September/Oktober
- Jehoram Tobias Cohen, *Copyright in Non-Original Writings Past - Present - Future ?*, in: *Intellectual Property and Information Law*, Kluwer, 1998.
- Jelić Ivan, *Zajednica u savremenom informatičkom društvu*, 2006, Internet adresa: <http://www.bos.rs/cepit/idrustvo2/tema14/zajednica.pdf>.
- Kabel Jan, *Intellectual Property and Information Law*, Kluwer, 1998.
- Koumantas Georges, *Reflections on the Concept of Intellectual Property*, in: *Intellectual Property and Information Law*, Kluwer, 1998.
- Krebs Brian, *Year of Computing Dangerously*, Washington Post, 22.12.2006, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/12/22/AR2006122200367.html>.
- Litman Jessica, *Digital copyright: protecting intellectual property on the Internet*, Prometheus Books, 2001.
- Maisl Herbert, *Etat de la Legislation Française et Tendences de la Jurisprudence Relatives à la Protection des donnees Personnelles*, Revue Internationale de Droit Comparé, No. 3, 1987.
- Mezrih Ben, *Slučajni milijarderi: nastajanje Fejsbuka*, Beograd: Evro-Giunti, 2010.

- National Research Council (US), *The digital dilemma: intellectual property in the information age*, National Academic, 2000.
- Overbeck Wayne, Genelle Belmas, *Major principles of media law*, Stamford: Cengage Learning, 2011.
- Prlja Dragan, Andrej Diligenski, *Pravni aspekti neutralnosti internet mreže*, Strani pravni život, br. 3, 2011.
- Prlja Dragan, Ivanović Zvonimir, Reljanović Mario, *Krivična dela visokotehnološkog kriminala*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011.
- Prlja Dragan, Reljanović Mario, *Pravna informatika*, Beograd, Službeni glasnik, 2010.
- Prlja Dragan, Reljanović Mario, *Visokotehnološki kriminal – uporedna iskustva*, Strani pravni život 3/2009.
- Reljanović Mario, *Odnos prava na privatnost i pojedinih aspekata visokotehnološkog kriminala*, u: Komlen-Nikolić Lidija et alia, *Suzbijanje visokotehnološkog kriminala*, Beograd, 2010.
- Savet Evrope, *Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda*, Rim, 1950, http://www.echr.coe.int/NR/ronlyres/EA13181C-D74A-47F9-A4E5-8A3AF5092938/0/Convention_BOS.pdf, 4.3.2013.
- Schafer Arthur, *Privacy - A Philosophical Overview, Aspects of Privacy Law*, Edited by Dale Gibson, Toronto, 1980.
- Stamotoudi Irini, *Copyright Enforcement and the Internet*, Kluwer, 2010.
- Stokes Simon, *Digital Copyright : Law and Practice*, 2005.
- Vaidhyanathan Siva, *Copyrights and copywrongs: the rise of intellectual property and how it threatens*, NYU Press, 2003.
- Warren Samuel, Brandais Louis, *The Right to be Left Alone*, Harvard Law Review, 1890.
- Wilkens Andreas, *Facebook: "Likes" stehen unter dem Schutz der US-Verfassung*, heiseOnline, <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Facebook-Likes-stehen-unter-dem-Schutz-der-US-Verfassung-1662776.html>, 22.8.2013

ANDREJ DILIGENSKI

Andrej Diligenski rođen je u Beogradu 1984. godine, gde je diplomirao na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu na međunarodnom pravnom smeru.

Specijalističke master studije je završio u Beču u oblasti informatičkog prava i prava informacionih tehnologija na temu "Implementacija elektronske uprave - poređenje Austrije i Srbije" („Umsetzung von E-Government“ - Ein Vergleich zwischen Österreich und Serbien).

Trenutno radi na izradi doktorske disertacije na Pravnom fakultetu u Beču na temu "Zaštita podataka u telekomunikacionom pravu Crne Gore" (Datenschutz im Telekommunikationsrecht Montenegros).

Pored toga je i sertifikovan menadžer za informacionu sigurnost (information security manager) po svetskom standardu ISO 27001 od strane austrijskog sertifikacionog tela CIS.

Sertifikovan je i od austrijskog sertifikacionog tela ARGE DATEN kao poverenik za zaštitu podataka.

Zaposlen je kao poverenik za zaštitu podataka firme Simacek Facility Management Group GmbH u Beču.

Saradnik je više naučnih institucija kao što su: Evropski centar za elektronsku trgovinu i internet pravo, Ludwig Boltzmann Institut za ljudska

prava u Beču, Institut za uporedno pravo u Beogradu, itd. Učestvovao na projektu "EU-Twinning Projekt- Implementation of personal data protection strategy in Montenegro".

Objavio je više naučnih radova i blogova između ostalih "Pravni aspekti neutralnosti internet mreže", "Fejsbuk i zaštita podataka u EU", "Zaštita podataka kod mergers & acquisitions", "Iznajmljivanje stana i zaštita podataka", "Uvođenje poverenika za zaštitu podataka unutar firme", itd.

DRAGAN PRLJA

Dragan Prlja rođen je u Ostojićevu 1959. godine, a diplomirao je, magistrirao i doktorirao na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu na međunarodnopravnom smeru.

Zaposlen je kao naučni saradnik u Institutu za uporedno pravo u Beogradu.

Predavač je na više fakulteta na predmetima vezanim za upotrebu informacionih tehnologija u oblasti prava i u oblasti sporta.

Objavio je više od 20 knjiga i oko 100 naučnih radova iz oblasti kompjuterskog kriminala, elektronske trgovine, elektronske uprave, zaštite podataka, autorskih prava, pravne informatike i sportske informatike.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.738
316.472.4

ДИЛИГЕНСКИ, Андреј, 1984-
Fejsbuk i pravo / Andrej Diligenski,
Dragan Prlja. - Београд : Institut za
uporedno pravo, 2014 (Београд : Kum). - 130
str. : slike autora ; 25 cm

Tiraž 500. - Beleške o autorima: str.
127-129. - Napomene i bibliografske reference
uz tekst. - Bibliografija: str. 123-125.

ISBN 978-86-80059-93-8

1. Прља, Драган, 1959- [аутор]

а) Право на заштиту података о личности б)
Друштвене мреже - Правни аспект
COBISS.SR-ID 205629708